ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ»

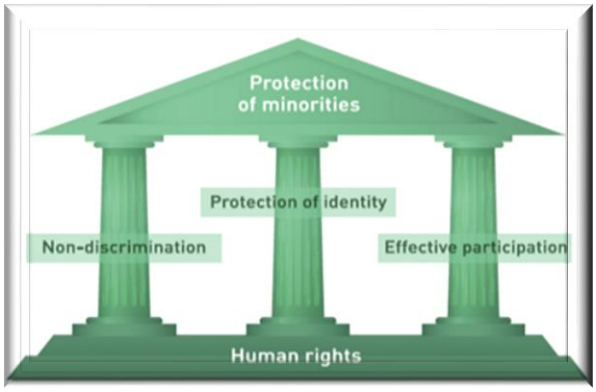

Διπλωματική Εργασία

«Η Ελληνική Εθνική Μειονότητα στη Βόρεια Ήπειρο και η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης. Ιστορικό και νομικό πλαίσιο. Μία συγκριτική ανάλυση».

Μυρσίνη Καταράκη

Επιβλέπων Καθηγητής :Νικόλαος Βασιλειάδης

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2020

Οι απόψεις που διατυπώνονται στην παρούσα διπλωματική εργασία, εκφράζουν αποκλειστικά την συγγραφέα αυτής.

Περίληψη

Η έννοια της «μειονότητας» εμφανίστηκε στη γλώσσα της πολιτικής επιστήμης με την άνοδο του εθνικισμού στην Ευρώπη, ουσιαστικά κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Παρόλα αυτά, ακριβής ορισμός της έννοιας της μειονότητας, δεν υφίσταται έως σήμερα. Η Σύμβαση-Πλαίσιο για την Προστασία των Μειονοτήτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, συμπληρώνει αυτό το κενό και θέτει στόχους που πρέπει να επιτευχθούν από τα κράτη. Η εφαρμογή της Σύμβασης- Πλαισίου παρέχεται κυρίως από τα μέτρα που λαμβάνονται και πρέπει να εφαρμοστούν από τα εθνικά δίκαια και δευτερευόντως από διμερείς συμφωνίες, δεδομένου ότι δεν προβλέπονται κυρώσεις για την μη εφαρμογή της. Υπάρχουν επίσης κάποιες άλλες διεθνείς πράξεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, που επιβάλλουν κυρώσεις ως προς την καταπάτηση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.

Η υπόθεση της εργασίας είναι ότι, ένα ανεπαρκές ζήτημα προστασίας μειονοτήτων από νομοθετική άποψη, μπορεί να διαταράξει την ειρήνη και τη σταθερότητα των κρατών.

Για να αποσαφηνιστεί σωστά η μορφή των μεθοδολογικών στοιχείων, αυτή η εργασία στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην ποιοτική ανάλυση εγγράφων όσο και την ανάλυση σχεσιακού περιεχομένου.

Η εργασία επικεντρώνεται στην αλβανική νομοθεσία και στις δεσμεύσεις της για την προστασία της ελληνικής μειονότητας, καθώς και στην ελληνική νομοθεσία για την προστασία της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης. Η σύγκριση των πολιτικών προσεγγίσεων αναφορικά με την ελληνική μειονότητα στην Αλβανία και την μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη, έγινε απαραίτητη προκειμένου να εξεταστεί η ένταξη των μειονοτικών ομάδων υπό διαφορετικές συνθήκες. Έχουν αξιολογηθεί διάφοροι παράγοντες όπως οι εκπαιδευτικές πολιτικές, η θρησκεία και οι πολιτικές προσεγγίσεις για την ένταξη των μειονοτήτων, προκειμένου να δοθεί μια επισκόπηση σχετικά με τις ιδιαιτερότητες και τις ομοιότητες και για τις δύο συγκεκριμένες περιπτώσεις μειονοτήτων.

Επιπρόσθετα, σημαντικές πτυχές του προβλήματος αντιμετώπισης των παραπάνω μειονοτήτων, αντανακλώνται στη συγκριτική ανάλυση των μειονοτήτων στην Ελλάδα και την Αλβανία, με βάση την οποία εξάγονται τα συμπεράσματα και με τα οποία επαληθεύεται τελικά η υπόθεση εργασίας.

Abstract

The term «minority» first appeared in the language of political science with the rise of nationalism in Europe, essentially during the 19th century. However, a precise definition of the term “minority” does not exist till now days. The United Nations Framework Convention for the Protection of Minorities fills this gap and sets goals to be achieved by States. The implementation of the Framework Convention is provided mainly by the measures taken and to be implemented by national laws and secondarily by bilateral agreements, as there are no penalties for non-implementation. There are also some other international instruments of the Council of Europe, which impose sanctions on the violation of minority rights.

The hypothesis of the current paper is that an inadequate issue of protection of minorities from a legislative point of view can disrupt the peace and stability of the states.

To properly clarify the format of the methodological data, this paper relied heavily on qualitative document analysis as well as relational content analysis.

This paper focuses on the Albanian legislation and its commitments to protect the Greek minority, as well as on Greek legislation to protect the Muslim minority in Western Thrace. The comparison of political approaches regarding the Greek minority in Albania and the Muslim minority in Greece, Western Thrace, became necessary to examine the integration of minority groups under different conditions.

Various factors such as educational policies, religion and policy approaches to minority integration have been assessed to provide an overview of the specifics and similarities of both specific minority cases. In addition, important aspects of the problem of dealing with the above minorities are reflected in the comparative analysis of minorities in Greece and Albania, on the basis of which conclusions are drawn and with which the working hypothesis is finally verified.

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Μυρσίνη Καταράκη

(υπογραφή)

Περιεχόμενα

Περίληψη 1
Ευχαριστίες 8
Εισαγωγή 9
Κεφάλαιο 1: Εννοιολογικός ορισμός και νομοθετικά στοιχεία 15
1.1 Ο ορισμός της μειονότητας 16
1.2 Ο δρόμος προς μία διάταξη συνθήκης για τις μειονότητες και η απουσία του «Επίσημου» ορισμού στα Ηνωμένα Έθνη 17
1.2.1 Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών 19
1.2.2 Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - 1948 . 19
1.2.3 Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση - 1960 20
1.2.4 Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα - 196620
1.2.5 Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού - 1989 20
1.2.6 Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των προσώπων που ανήκουν σε εθνικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες -1992 21
1.2.7 Μειονότητα: οι επιλογές που έγιναν κατά τη σύνταξη του άρθρου 27 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966) – 1994 22
1.2.8 Οδηγός των Ηνωμένων Εθνών για πρακτικά θέματα μειονότητας - 2012 23
1.3 Προστασία των μειονοτήτων στην Ευρώπη 24
1.3.1 Έγγραφο της Κοπεγχάγης - 1990 24
1.3.2 Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης «Για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων» - 1995 24
1.3.3 Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Περιφερειακών ή Μειονοτικών Γλωσσών 26
Κεφάλαιο 2: Ελληνική μειονότητα στην Αλβανία 27
2.1 Ιστορικά στοιχεία 28
2.1.1 Η εθνική ελληνική μειονότητα υπό τον κομμουνισμό 31
2.1.2 Μετά τον Κομμουνισμό 32
2.1.3 Δημογραφικά στοιχεία 37
2.2 Η νομική βάση για την εγγύηση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων 38
2.2.1 Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Αλβανίας 38
2.2.2 Διεθνείς συμβάσεις (άλλες διεθνείς πράξεις) 39
2.2.3 Νομικές πράξεις στην Αλβανία 40
2.2.4 Νόμος 2017 για την προστασία των μειονοτήτων 41
2.3 Θρησκεία 42
2.4 Εκπαίδευση 43

2.5 Ελευθερία Τύπου – Ραδιοφώνου - Τηλεόρασης 46
2.6 Συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες 48
Κεφάλαιο 3: Μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη 50
3.1 Ιστορικά Στοιχεία 51
3.2 Νομική βάση για την εγγύηση των δικαιωμάτων της μουσουλμανικής μειονοτήτων της Δυτικής Θράκης 51
3.3 Διάφορα εθνικά συστατικά μουσουλμάνων στην Ελλάδα 53
3.3.1 Τουρκογενείς 54
3.3.2 Μουσουλμάνοι Ρομά 54
3.3.3 Μουσουλμάνοι Πομάκοι 54
3.4 Επιδράσεις του Κυπριακού στις Μειονότητες (1954-1990) 55
3.5 Η περίοδος 1985-2014 56
3.6 Θρησκεία 58
3.7 Εκπαίδευση 58
3.7.1 Νηπιαγωγεία 59
3.7.2 Δημοτικά σχολεία 60
3.7.3 Δευτεροβάθμια εκπαίδευση 60
3.7.4 Ιεροσπουδαστήρια 61
3.7.5 Εκπαιδευτικό προσωπικό 61
3.7.6 Τριτοβάθμια εκπαίδευση 62
3.8. Ελευθερία Τύπου - Ραδιοφώνου 62
3.9 Συμμετοχή μειονοτήτων σε εκλογική διαδικασία 63
3.10 Πρόγραμμα Κοινωνικής Προσφοράς του Στρατού 64
Κεφάλαιο 4: Συγκριτική ανάλυση των μειονοτήτων 66
4.1 Νομοθετικά στοιχεία - εγγύηση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων . 67
4.2 Μειονοτικός πληθυσμός: εδαφικά στοιχεία 69
4.3 Μειονοτικός πληθυσμός και γλωσσικά ζητήματα 71
4.4 Θρησκεία 73
4.5 Ελευθερία τύπου – ραδιοφώνου - τηλεόρασης 75
4.6 Εκπαίδευση 76
4.7 Συμμετοχή μειονοτήτων σε κρατικούς φορείς 78
Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα - Προτάσεις 80
Βιβλιογραφία 91
Ξενόγλωσση 92
Ελληνόγλωσση 98
Ελληνική Νομοθεσία 103
Ιστοσελίδες 104

Παράρτημα «Α» 105
Παράρτημα «Β» 106

Ευχαριστίες

Είναι κοινός τόπος, ότι η διεκπεραίωση μιας διπλωματικής εργασίας απαιτεί πολύ χρόνο, τον οποίο αφαιρείς από την οικογένειά σου. Ως εκ τούτο, στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω την απεριόριστη ευγνωμοσύνη μου στο σύζυγό μου για την αμέριστη υποστήριξη, ανοχή και κατανόηση που επέδειξε όλο αυτό το διάστημα και να την αφιερώσω σε αυτόν και στα αγαπημένα μου παιδιά Κωνσταντίνο και Εβελίνα. Φυσικά, τις θερμές μου ευχαριστίες οφείλω να αποδώσω και στον Ελληνικό Στρατό και ειδικότερα στο Δ΄ Σώμα Στρατού για την παραχώρηση φωτογραφιών, υποστηρικτικές της εργασίας μου.

Εισαγωγή

Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών αποτελείται από 193 κράτη – μέλη και 2 κράτη ως παρατηρητές[1], ενώ ταυτόχρονα υφίστανται 8.000 γλώσσες σε ολόκληρη την υφήλιο, που συνοδεύονται από παρόμοιο αριθμό διαφορετικών εθνοτικών ομάδων παγκοσμίως. Μια ασυμφωνία μεταξύ πολλών εθνικών κοινοτήτων και κυρίαρχων πολιτικών παραγόντων στη διεθνή σκηνή, σημαίνει ότι πολλές εθνοτικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές μειονοτικές ομάδες δε θα έχουν την αναγνώριση που πρέπει και την προστασία εντός των κρατών που διαμένουν, με αποτέλεσμα την πιθανότητα αστάθειας της εκάστοτε κοινωνίας. Στο διεθνές δίκαιο, η έννοια της μειονότητας έχει διττή υπόσταση. Η μία υπόσταση αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματά τους έναντι του κράτους στο οποίο διαμένουν και η άλλη υπόσταση αφορά στο θέμα της ασφάλειας σε όλη τη διεθνή κοινότητα (Διακοφωτάκης, 2001).

Οι μειονότητες είναι μία ευάλωτη ομάδα ως προς τα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες τους σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο και πέρα από αυτήν. Το ισχύον διεθνές σύστημα παρουσιάζει ένα μεγάλο σύνολο διατάξεων σχετικών με την προστασία των μειονοτήτων, αλλά η βασική αδυναμία του είναι το γεγονός ότι η πλειονότητα αυτών δεν είναι νομικά δεσμευτικές.

Διάφορες προσπάθειες της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για τη διασφάλιση των μειονοτικών δικαιωμάτων των πολιτών της, δεν ήταν αποτελεσματικές μέχρι την εκπόνηση της Σύμβασης-Πλαισίου για την Προστασία των Μειονοτήτων. Η δημιουργία αυτής της ειδικής σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων, πραγματοποιήθηκε το 1995 (Council of Europe, 1995). Η Σύμβαση είναι μια από τις πιο ολοκληρωμένες συνθήκες που έχουν σχεδιαστεί για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες. Η παρούσα σύμβαση αναλαμβάνει τη δέσμευση να διασφαλίσει πλήρη ισότητα σε άτομα που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες, σε όλους τους οικονομικούς, κοινωνικούς,

[1] Όπως φαίνεται και από την επίσημη ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών: https://www.un.org/en/member-states/index.html

πολιτικούς και πολιτιστικούς τομείς, καθώς και συνθήκες που θα τους επιτρέψουν επίσης να εκφράσουν, να διατηρήσουν και να αναπτύξουν τον πολιτισμό και την ταυτότητά τους.

Η μελέτη των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία και της μουσουλμανικής στην Ελλάδα απαιτεί τη χρήση συγκριτικής ανάλυσης και αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των κρατικών πολιτικών στην ενσωμάτωση των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων. Ενώ η πολιτική της Αλβανίας έναντι της ελληνικής μειονότητας σχηματίστηκε από την κομμουνιστική φιλοσοφία, η ελληνική πολιτική διαμορφώθηκε μέσω του φιλελεύθερου δημοκρατικού συστήματος. Ο δρόμος προς τον εκσυγχρονισμό που έχει επιλεγεί μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο οι μειονότητες θα ενσωματωθούν στην κοινωνία και θα συνεχίσουν την ύπαρξή τους μέχρι σήμερα.

Επομένως, η περιπτωσιολογική μελέτη των προαναφερθέντων μειονοτήτων θα εξεταστεί μόνο βάσει ορισμένων κριτηρίων, όπως οι εκπαιδευτικές πολιτικές, η δομή των θρησκευτικών ιδρυμάτων και η ένταξη της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, καθώς και της μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα. Δύο δεκαετίες μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, σύμφωνα με τις τρέχουσες συζητήσεις για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τα συνεχιζόμενα προβλήματα με τις μειονότητες, καθίσταται απαραίτητη η ανάπτυξη νέων μεθόδων και πολιτικών για την ένταξη των μειονοτήτων.

Η περίοδος μετά τον Ψυχρό Πόλεμο αποκάλυψε διαφορετικά γεγονότα σχετικά με το ζήτημα της ελληνικής μειονότητας και την ένταξή της στην Αλβανία και αντίστοιχα της μουσουλμανικής στην Ελλάδα. Αδιαμφισβήτητα, η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία και η μουσουλμανική μειονότητα στην Ελλάδα παρουσίασαν σημαντικές διαφορές, σε διάφορες πτυχές της ζωής, όπως η κοινωνική συμμετοχή, η πολιτική εκπροσώπηση, η εκπαίδευση, η θρησκευτική οργάνωση και η αλληλεπίδραση μεταξύ μειονοτικών και πλειοψηφικών μελών. Αυτά τα ζητήματα είναι όχι μόνο σχετικά με τα δικαιώματα που παραχωρούνται στις μειονότητες, αλλά και με τις

προσεγγίσεις διαφορετικών πολιτικών συστημάτων, όπως ο φιλελευθερισμός στην Ελλάδα και ο κομμουνισμός στην Αλβανία.

Η παραβίαση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα των άμεσων επιπτώσεών της στην διεθνή ασφάλεια (Διακοφωτάκης, 2001), καθώς και της έμμεσης επιρροής της στον παράγοντα του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού ως ανθρώπινο δικαίωμα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η πολιτική για την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων αναπτύχθηκε και επεκτάθηκε σημαντικά τις τελευταίες δύο δεκαετίες σε όλα τα επίπεδα. Οι ουσιώδεις παράγοντες επιρροής του θέματος επομένως είναι δύο. Ο πρώτος είναι συνήθως ο τομέας των φυσικών επιστημόνων και ο δεύτερος κυριαρχείται από πολιτικούς επιστήμονες και νόμους.

Ως εκ τούτου, κάθε προσπάθεια συνδυασμού των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναπόφευκτα ξεκινάει από μια σειρά ακανθωδών εμπειρικών, κανονιστικών και θεσμικών ζητημάτων από την αρχή. Η αιτιώδης συνάφεια και η κατανομή της ευθύνης για τη μη πλήρη ενσωμάτωση των δικαιωμάτων προστασίας των μειονοτήτων στις πολιτικές κάθε έθνους, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί υπό αυτές τις συνθήκες. Αυτός είναι και ο μόνος περιορισμός που παρατηρήθηκε κατά τη συγγραφή αυτής της εργασίας.

Αυτές οι σύνθετες αλληλεπιδράσεις θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσης εργασίας:

Τα δικαιώματα των μειονοτήτων, έχουν ενσωματωθεί ρητά στις πολιτικές στην Αλβανία και στην Ελλάδα;

Συνακόλουθα εξετάζεται και το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα:

Πώς μπορούν να προσαρμοσθούν τα δικαιώματα των μειονοτήτων στις πολιτικές της Αλβανίας και της Ελλάδας προκειμένου να διασφαλιστούν πλήρως;

Προκειμένου να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά, η παρούσα εργασία αξιώνει ότι οι πολιτικές προστασίας των μειονοτικών δικαιωμάτων, πρέπει να εξετασθούν με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα ως προς τη

συμβατότητά τους. Περαιτέρω, σε περίπτωση ασυμβατότητας των νομοθετικών στοιχείων με τα δικαιώματα των μειονοτήτων, θα εξετασθούν πιθανές προοπτικές και τρόποι προσαρμογής αυτών στις πολιτικές της Αλβανίας και της Ελλάδας προκειμένου να κατοχυρωθούν οι πτυχές τους.

Για να αποσαφηνιστεί σωστά η μορφή των μεθοδολογικών στοιχείων, αυτή η εργασία στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό τόσο στην ποιοτική ανάλυση εγγράφων (Stan, 2009), όσο και στην ανάλυση σχεσιακού περιεχομένου (Popping, 2000). Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε ένα φίλτρο με σκοπό τον περιορισμό των αποτελεσμάτων αναζήτησης με βάση τη φύση των ψηφισμάτων, άρθρων, δημοσιευμάτων καθώς και με τη χρονολογία δημοσίευσής τους, φιλτράροντας τι θα μπορούσε να συμπιεστεί και να ενσωματωθεί σε ένα ευρύτερο συστηματικό μοντέλο (Krippendorf, 1980). Βασικός παράγοντας συλλογής έγκυρων πληροφοριών είναι να περιέχουν όσο το δυνατόν περισσότερο επικαιροποιημένα δεδομένα.

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η αποσυμφόρηση αυτών των προκλητικών χώρων ως βάση για ένα σύνολο συμπερασμάτων και μελλοντικών συστάσεων σχετικά με τον τρόπο προώθησης μεγαλύτερης νομικής και πολιτικής συνοχής στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.

Ταυτοχρόνως, ο σκοπός του παρόντος πονήματος είναι διττός. Αφενός να παρουσιάσει τις υπάρχουσες πολιτικές αναφορικά με τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, και αντίστοιχα της μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελληνική Θράκη. Και αφετέρου να γίνει μία συγκριτική ανάλυση αυτών των πολιτικών των δύο χωρών.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η απόδοση της ερμηνείας της μειονότητας, εξερευνώντας τη διεθνή βιβλιογραφία, αλλά διαπιστώνεται ότι στη Διεθνή Κοινότητα δεν έχει θεσπιστεί ένας παραδεκτός ορισμός αν και έγιναν απόπειρες από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Ακολούθως, αναλύονται οι νομικές προσεγγίσεις αναφορικά με τα καθεστώτα προστασίας των μειονοτήτων που έχουν αναπτυχθεί στο διεθνή χώρο από τα θεσμικά όργανα (δηλαδή τα Ηνωμένα Έθνη, το Συμβούλιο της Ευρώπης και

την Ευρωπαϊκή Ένωση), ως απάντηση στις απαιτήσεις των μειονοτικών ομάδων.

Αμέσως μετά, το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στις πολιτικές που ακολουθούνται από την Αλβανική κυβέρνηση ως προς τις μειονότητες, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στην ελληνική μειονότητα και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Αντίστοιχα, το τρίτο κεφάλαιο θέτει στο επίκεντρο της έρευνας τις πολιτικές της Ελληνικής κυβέρνησης ως προς την μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης και τα εμπόδια με τα οποία έρχεται αντιμέτωπη.

Στη συνέχεια στο τέταρτο κεφάλαιο, πραγματοποιείται συγκριτική ανάλυση και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των κρατικών πολιτικών στην ενσωμάτωση των εθνικών και θρησκευτικών ιδιαιτεροτήτων της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία και της μουσουλμανικής στη Θράκη. Πρόκειται για μια προσπάθεια συγκερασμού και ανάλυσης των δύο προαναφερθέντων κεφαλαίων.

Τα διακριτά νομικά και θεσμικά χαρακτηριστικά των καθεστώτων για την προστασία της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία και της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη, επανεξετάζονται στο τελευταίο κεφάλαιο, υποδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να αξιοποιηθούν οι συγκρίσεις των δύο καθεστώτων, με επίκεντρο τα δικαιώματα των μειονοτήτων, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η διασφάλισή τους. Ειδικότερα, μέσω των προτάσεων περιγράφονται οι προτεραιότητες που πρέπει να ακολουθηθούν, προκειμένου να ενισχυθεί η νομική και πολιτική συνοχή, όσον αφορά τα δικαιώματα των μειονοτήτων στις δύο χώρες. Καταληκτικώς, το έσχατο μέρος του πονήματος αυτού απαντά στην πρώτη ερευνητική ερώτηση και αναφέρεται στις ελλείψεις και των δύο χωρών ως προς την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Συνεπώς, επαληθεύεται η υπόθεση της εργασίας, καθόσον παρουσιάζονται αντιδράσεις από τις προαναφερθείσες μειονότητες ως προς την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους.

Συγκεφαλαιώνοντας, σημαντικής μνείας στο σημείο αυτό αποτελεί το γεγονός, ότι το πραγματευθέν αντικείμενο αναλύθηκε αντλώντας στοιχεία από τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία. Ωστόσο, το εγχείρημα της συγκριτικής

ανάλυσης των δύο μειονοτήτων και οι προτάσεις δύνανται να αποτελέσουν πρωτόθετες απόψεις του γράφοντος.

Κεφάλαιο 1

Εννοιολογικός ορισμός και νομοθετικά στοιχεία

1.1 Ο ορισμός της μειονότητας

Η έννοια της «μειονότητας» εμφανίστηκε στη γλώσσα της πολιτικής επιστήμης με την άνοδο του εθνικισμού στην Ευρώπη, ουσιαστικά κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Οι πολιτικοί επιστήμονες επικεντρώθηκαν κυρίως στις «εθνικές μειονότητες» σε ετερογενή έθνη-κράτη. Αργότερα, οι «εθνοτικές μειονότητες» χρησιμοποιήθηκαν και στον πολιτικό λόγο, καθώς και στην κοινωνική επιστήμη, αναφορικά με τις σχετικά αδύναμες, αυτοσυνείδητες ομάδες των οποίων τα μέλη υπέστησαν διακρίσεις. Μάλιστα, οι γυναίκες μέχρι τη δεκαετία του 1960, είχαν συμπεριληφθεί και αυτές στην έννοια ως «μειονότητα που είναι πλειοψηφία» (Killian, 1996: 19).

Ακριβής ορισμός της έννοιας της μειονότητας, δεν υπάρχει. Υπήρξε μία απόπειρα το 1977, από έναν ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα τον Francesco Capotorti των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να βρει έναν ορισμό του τι αποτελεί μειονότητα (Caportoti, 1977). Το έργο του Capotorti ήταν μια γενική μελέτη σχετικά με τα δικαιώματα των μειονοτήτων, σύμφωνα με το άρθρο 27 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Ο ορισμός δεν έγινε αποδεκτός εκείνη τη στιγμή, αλλά ακόμα παρέχει ένα χρήσιμο σημείο αναφοράς έως σήμερα, και πολλά έγγραφα των Ηνωμένων Εθνών παραπέμπουν σε αυτόν τον ορισμό (UNOHCHR, 2010: 2). Πάραυτα, ο ορισμός αυτός πλέον είναι λανθασμένος, κυρίως επειδή πολλές βασικές πτυχές αυτής της προσέγγισης έχουν απορριφθεί, ιδίως στη νομολογία και τις διευκρινίσεις από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τα μεταγενέστερα χρόνια.

Η απουσία ενός ορισμού για τη μειονότητα και οι αντιφάσεις που αναφέρθηκαν προηγουμένως, προκύπτουν από μια μακροχρόνια διστακτικότητα που συνεχίζει να πλήττει τη διεθνή κοινότητα έως σήμερα.

Οι μειονότητες εμπλέκονται σε κορυφαία γεγονότα μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πρώτον, οι φρικαλεότητες που διαπράχθηκαν εναντίον της μειοψηφίας των Εβραίων (καθώς και εναντίον των Ρομά) ήταν στο επίκεντρο των δύο σημαντικότερων εγγράφων των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα: την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του

Ανθρώπου, που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση στις 10 Δεκεμβρίου 1948 (UNOHCHR, 1948); και τη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, που προηγήθηκε ακόμη και της Οικουμενικής Διακήρυξης, από τότε που εγκρίθηκε από την Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, μία ημέρα νωρίτερα στις 9 Δεκεμβρίου 1948 (UN, 1948).

Δεύτερον, υπήρχε έντονο ρεύμα ανησυχίας για την οριστικοποίηση της έννοιας της «εθνικής μειονότητας», επειδή κυρίως η ναζιστική Γερμανία ισχυριζόταν κακομεταχείριση γερμανικών μειονοτήτων σε γειτονικές χώρες της, ως πρόσχημα για να δικαιολογήσει την επέκτασή της (Prauser & Rees, 2004).

Υπήρχαν επίσης και άλλοι προτεινόμενοι ορισμοί, για παράδειγμα αυτοί που υποβλήθηκαν μετά την απόρριψη του ορισμού του Capotorti, συμπεριλαμβανομένου, για παράδειγμα, προτάσεις από Ελλάδα, Γερμανία και Καναδά (UN Commission on Human Rights, 1986: 7-9).

Εννοιολογικά, φάνηκε να υπάρχουν δύο κύρια εμπόδια: Ποιες ήταν οι μειονότητες, για οποιοδήποτε μελλοντική παροχή προς αυτές και ποιο ήταν το αντικείμενο, ή πιο συγκεκριμένα η ουσία των δικαιωμάτων που θα μπορούσαν να διεκδικήσουν.

1.2 Ο δρόμος προς μία διάταξη συνθήκης για τις μειονότητες και η απουσία του «Επίσημου» ορισμού στα Ηνωμένα Έθνη

Μετά το τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, τα ζητήματα των μειονοτήτων έγιναν κεντρικό μέλημα για την Κοινωνία των Εθνών. Ωστόσο, η Συντακτική Επιτροπή της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων λίγο μετά το 1947, έκανε μια πρώτη πρόταση για μια διάταξη για τον ορισμό της μειονότητας, που επηρεάστηκε ευρέως από τις προσεγγίσεις που περιέχονται στις Συνθήκες για τις Μειονότητες της Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (UN Economic and Social Council, 1947a: 81): *«Σε κράτη που κατοικούνται από σημαντικό αριθμό ατόμων φυλής, γλώσσας ή θρησκεία εκτός από εκείνες της πλειοψηφίας του πληθυσμού, άτομα που ανήκουν σε τέτοιες εθνοτικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές μειονότητες έχουν το δικαίωμα*

στο μέτρο συμβατό με τη δημόσια τάξη, για την ίδρυση και συντήρηση των σχολείων και πολιτιστικών τους ή θρησκευτικών ιδρυμάτων και να χρησιμοποιούν τη δική τους γλώσσα στον τύπο, στις δημόσιες συνελεύσεις και ενώπιον των δικαστηρίων και άλλων αρχών του κράτους».

Η υποεπιτροπή τελικά έφτασε σε άλλη πρόταση (UN Economic and Social Council, 1947b: 9): *«Σε κράτη που κατοικούνται από καλά καθορισμένες εθνοτικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές ομάδες που διακρίνονται σαφώς από τον υπόλοιπο πληθυσμό και που θέλουν να αντιμετωπίζονται με διαφορετική μεταχείριση, έχουν το όσο είναι συμβατό με τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, να δημιουργούν και να διατηρούν τα σχολεία τους και τα πολιτιστικά ή θρησκευτικά τους ιδρύματα, και να χρησιμοποιούν τη δική τους γλώσσα στον τύπο, στις δημόσιες συνελεύσεις και ενώπιον των δικαστηρίων και άλλων αρχών του κράτους, εάν το επιθυμούν».*

Ένας σαφέστερος και πιο εστιασμένος ορισμός ακολούθησε τελικά το 1951, όταν η υποεπιτροπή υπέβαλε στην Επιτροπή σχέδιο ψηφίσματος που περιελάμβανε την παρακάτω διατύπωση (UN Economic and Social Council, 1951: 42) ότι έπρεπε να ληφθούν υπόψη σε κάθε περίπτωση διαφορετικές συντεταγμένες: *«Ο όρος μειονότητα περιλαμβάνει μόνο εκείνες τις μη κυρίαρχες ομάδες στον πληθυσμό που κατέχουν και επιθυμούν να διατηρήσουν σταθερές τις εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές παραδόσεις ή χαρακτηριστικά διαφορετικά από εκείνα του υπόλοιπου πληθυσμού. Αυτές οι μειονότητες πρέπει να περιλαμβάνουν έναν αριθμό ατόμων επαρκείς ώστε να διατηρήσουν τέτοιες παραδόσεις ή χαρακτηριστικά·και αυτές οι μειονότητες πρέπει να είναι πιστές στο κράτος του οποίου είναι υπήκοοι».*

Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι στις δηλώσεις και τις Συνθήκες των Ηνωμένων Εθνών δεν εμφανίζεται η λέξη «μειονότητα»: η λέξη δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ή ακόμη και στη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, ή σε οποιαδήποτε άλλη συνθήκη - μέχρι το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα στα τέλη της δεκαετίας του 1960 (UNOHCHR, 1966).

Υπήρξε επομένως ένας σημαντικός αριθμός ορισμών, διατυπώσεων και περιγραφών για τις μειονότητες από διάφορες οντότητες των Ηνωμένων Εθνών (από καθορισμένους εμπειρογνώμονες, επιτροπές ή υποεπιτροπές) από το 1947 και μετά (UN Commission on Human Rights, 1986). Η άποψη που επικράτησε τελικά στα Ηνωμένα Έθνη, ήταν ότι δεν πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένος μηχανισμός για την αντιμετώπιση του ορισμού των μειονοτήτων.

1.2.1 Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών

Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ, 1945) δεν αναφέρει καθόλου τα δικαιώματα των μειονοτήτων, αλλά περιλαμβάνει πολλές διατάξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 1 παράγραφος 3, το οποίο χαρακτηρίζεται ως ένας από τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών την επίτευξη διεθνούς συνεργασίας «*στην προώθηση και την ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους χωρίς διάκριση σε φυλή, φύλο, γλώσσα ή θρησκεία*».

1.2.2 Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - 1948

Το 1948, η Γενική Συνέλευση υιοθέτησε την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (UNOHCHR, 1948), η οποία διατύπωσε το περιεχόμενο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με πολύ μεγαλύτερη λεπτομέρεια και παραμένει ένα από τα πιο σημαντικά διεθνή έγγραφα για τα ανθρώπινα δικαιώματα: τις διατάξεις κατά της διάκρισης.

Τα άρθρα της έχουν μεγάλη σημασία και για άτομα που ανήκουν σε μειονότητες. Ενώ η Γενική Συνέλευση δεν μπόρεσε ουσιαστικά να συμφωνήσει σε μια οποιαδήποτε διατύπωση στη Διακήρυξη σχετικά με τα δικαιώματα των μειονοτήτων, σημείωσε ωστόσο ότι τα Ηνωμένα Έθνη «*δεν*

μπορούν να παραμείνουν αδιάφορα για τη μοίρα των μειονοτήτων». Πρόσθεσε επίσης, στο ίδιο ψήφισμα που διακήρυξε την Οικουμενική Διακήρυξη, ότι ήταν «*δύσκολο να υιοθετηθεί μια ομοιόμορφη λύση για αυτό το περίπλοκο και λεπτό ζήτημα [των μειονοτήτων], το οποίο έχει ιδιαίτερες πτυχές σε κάθε κράτος*» (UNOHCHR, 1948).

1.2.3 Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση - 1960

Η Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση του 1960, της Εκπαιδευτικής, Επιστημονικής και Πολιτιστικής Οργάνωσης των Ηνωμένων Εθνών, στο άρθρο 5 (γ) (UNESCO, 1960: 120), περιλαμβάνει τη λέξη «μειονότητες». Εκεί γίνεται σαφές το δικαίωμα στην εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα μιας εθνικής μειονότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πρώιμη συνθήκη της UNESCO αναφέρεται μόνο σε «εθνικές μειονότητες», ένας όρος που χρησιμοποιείται πιο συχνά σε ευρωπαϊκά πλαίσια.

1.2.4 Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα - 1966

Το άρθρο 27 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά δικαιώματα (UNOHCHR, 1966) αναφέρεται σε μειονότητες, αν και δεν αναφέρεται στις «εθνικές» μειονότητες, αλλά περισσότερο στις γλωσσικές, θρησκευτικές ή εθνοτικές μειονότητες.

1.2.5 Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού - 1989

Τα άρθρα 17 (δ) και 30 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNOHCHR, 1989), αναφέρονται επίσης στα μειονοτικά παιδιά που έχουν διαφορετικά δικαιώματα. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού επιπλέον

αξίζει να σημειωθεί ότι, δεν αναφέρεται στις εθνικές μειονότητες και ευθυγραμμίζεται στενότερα με το άρθρο 27 του Συμφώνου, αναφέροντας «*εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες ή άτομα αυτόχθονης καταγωγής*».

Στο άρθρο 30 της σύμβασης αναφέρεται το δικαίωμα των παιδιών που ανήκουν σε μειονότητες για την ελεύθερη χρήση από αυτά της μητρικής τους γλώσσας. Επιπλέον αναφέρεται το δικαίωμα των παιδιών στην ελεύθερη εκπαίδευση, η οποία οφείλει να αποσκοπεί στο σεβασμό της γλώσσας και των πολιτιστικών αξιών της μειονότητας στην οποία ανήκει (Τσιτσελίκης, 1996: 106).

1.2.6 Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των προσώπων που ανήκουν σε εθνικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες -1992

Ουσιαστικά αυτό είναι το πρώτο έγγραφο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, που αναφέρεται καθοριστικά στα μειονοτικά δικαιώματα των ατόμων, που ανήκουν σε εθνικές ή εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες το 1992. Αποτελεί μία σύνοψη των δικαιωμάτων των μειονοτήτων που είχαν καθοριστεί έως τότε από διάφορες συμβάσεις. Περαιτέρω, προτρέπει όλους τους διεθνείς- εθνικούς φορείς και οργανισμούς, να συμβάλουν καθοριστικά στην πλήρη εφαρμογή της διακήρυξης, αναφορικά πάντα με τα πλαίσια της δικαιοδοσίας τους (Περράκης, 2013). Η διακήρυξη αυτή προτρέπει και τα κράτη να λάβουν θετικά μέτρα προκειμένου να εξασφαλιστούν τα μειονοτικά δικαιώματα στα πλαίσια της ισότητας, έτσι ώστε να αντισταθμιστούν οι αδικίες που υφίστανται.

1.2.7 Μειονότητα: οι επιλογές που έγιναν κατά τη σύνταξη του άρθρου 27 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966) – 1994

Ως προς τον γενικό κανόνα ερμηνείας, η λέξη «μειονότητα» θα πρέπει να ερμηνευτεί υπό το πλαίσιο και υπό το πρίσμα του αντικειμένου και του σκοπού της και «*ειδική έννοια θα δοθεί σε έναν όρο εάν αποδειχθεί ότι αυτό επιθυμούν τα μέρη που εμπλέκονται στην ερμηνεία της λέξης*» (UN, 1969: 12, άρθρο 31).

Μια σημαντική εξέλιξη στις προσπάθειες της δεκαετίας του 1970 για τη διευκρίνηση της έννοιας της μειονότητας, ήταν η νομολογία της ίδιας της Επιτροπής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που κατά μία έννοια θα έπρεπε να είναι το σώμα με την απόλυτη ευθύνη για την αποσαφήνιση του περιεχομένου και των εννοιών του άρθρου 27. Η Επιτροπή παρουσίασε τελικά το 1994 την ακόλουθη περιγραφή ως ένα γενικό σχόλιο για το ποιος θεωρείται μέλος μιας γλωσσικής, θρησκευτικής ή εθνοτικής μειονότητας (UNOHCHR, 1994): *«Το άρθρο 27 παρέχει δικαιώματα σε άτομα που ανήκουν σε μειονότητες που διαμένουν σε ένα μέρος ενός κράτους…... άτομα που ανήκουν σε αυτές τις μειονότητες δεν πρέπει να στερούνται του δικαιώματος, να απολαύσουν τη δική τους κουλτούρα, να ασκήσουν τη θρησκεία τους και να μιλήσουν τη δική τους γλώσσα. Όπως δεν χρειάζεται να είναι υπήκοοι ή πολίτες, δεν πρέπει να είναι και μόνιμοι κάτοικοι. Έτσι, οι μετανάστες εργαζόμενοι ή ακόμη και οι επισκέπτες που αποτελούν τέτοιες μειονότητες δικαιούνται να μην στερούνται της άσκησης των δικαιωμάτων τους…..Η ύπαρξη μιας εθνοτικής, θρησκευτικής ή γλωσσικής μειονότητας σε ένα δεδομένο κράτος δεν εξαρτάται από απόφαση του συμβαλλόμενου κράτους, αλλά μάλλον πρέπει να συσταθεί με αντικειμενικά κριτήρια».*

Το 1995, η Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα εξουσιοδότησε την Υποεπιτροπή να συστήσει μια ομάδα εργασίας 5 ετών, για να «*παρακολουθήσει την προώθηση και την πρακτική υλοποίηση» της Διακήρυξης, να εξετάσει πιθανές λύσεις σε προβλήματα που αφορούν μειονότητες ... [και να προτείνει] περαιτέρω μέτρα, κατά περίπτωση, για την*

προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές ή εθνικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες» (Commission on Human Rights, 1995: 27, παρ. 9).

Η ομάδα εργασίας πέτυχε πολλά, όχι μόνο στην καθιέρωση των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες, αλλά και με την καθιέρωση ορθών πρακτικών και άλλων μέτρων για την προώθηση ζητημάτων που αφορούν τις μειονότητες, καθώς και για την προστασία αυτών.

1.2.8 Οδηγός των Ηνωμένων Εθνών για πρακτικά θέματα μειονότητας - 2012

Ο οδηγός που εκδόθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη (UN, 2012), προσφέρει πληροφορίες σχετικά με κανόνες και μηχανισμούς που αναπτύχθηκαν για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές, εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες. Περιλαμβάνει λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες και τα φόρουμ στα οποία ενδέχεται να εγείρονται θέματα μειονοτήτων.

Τα Ηνωμένα Έθνη αναγνωρίζουν ότι τα δικαιώματα των μειονοτήτων, είναι απαραίτητα για την προστασία όσων θέλουν να διατηρήσουν και να αναπτύξουν αξίες και πρακτικές που μοιράζονται με άλλα μέλη της κοινότητάς τους. Αναγνωρίζουν επίσης, ότι τα μέλη των μειονοτήτων συμβάλλουν σημαντικά στον πλούτο και την πολυμορφία της κοινωνίας, και ότι τα κράτη που λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την αναγνώριση και την προώθηση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων είναι πιο πιθανό να παραμείνουν ανεκτικά και σταθερά.

Ο οδηγός συμπληρώνει τις πληροφορίες που περιέχονται στο εγχειρίδιο των Ηνωμένων Εθνών «Ένα εγχειρίδιο για την κοινωνία των πολιτών» (UNOHCHR, 2008), το οποίο παρέχει πρακτική καθοδήγηση σχετικά με τους μηχανισμούς των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα γενικά. Ο οδηγός είναι σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2012.

1.3 Προστασία των μειονοτήτων στην Ευρώπη

1.3.1 Έγγραφο της Κοπεγχάγης - 1990

Ένα σημαντικό βήμα έγινε στην Ευρώπη το 1990, όταν μια συνάντηση αναθεώρησης της Διάσκεψης σχετικά με την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη [πλέον, Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)] ενέκρινε μια δήλωση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα δικαιώματα μειονοτήτων. Αυτό το λεγόμενο Έγγραφο της Κοπεγχάγης (CSCE, 1990) δεσμεύει (τώρα) 56 συμμετέχοντα κράτη του ΟΑΣΕ σε ένα ευρύ φάσμα δικαιωμάτων μειονοτήτων, αναφορικά με τα γλωσσικά τους δικαιώματα και την προστασία της μητρικής τους γλώσσας. Αν και το έγγραφο της Κοπεγχάγης είναι ουσιαστικά μια πολιτική δήλωση, ο αντίκτυπός του ήταν σημαντικός και βοήθησε να ανοίξει το δρόμο για τη νομικά δεσμευτική Σύμβαση-Πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων, που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1995 (Council of Europe, 1995).

1.3.2 Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης «Για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων» - 1995

Μια πολύ σημαντική πράξη, παράλληλα με άλλες διεθνείς πράξεις για την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, είναι η Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης «Για την προστασία εθνικών μειονοτήτων» (Council of Europe, 1995), η οποία υπογραμμίζει την ιδιαίτερη προσοχή στην οποία έχει δώσει η οργάνωση γι’ αυτό το θέμα.

Η θεσμική δέσμευση του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι ταυτόχρονη με την δέσμευση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ίδιου του Συμβουλίου, για την ευρύτερη προστασία των δικαιωμάτων μιας μειονότητας. Ήταν η Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία το 1961 έθεσε το ζήτημα ενός πρόσθετου πρωτοκόλλου, για μια πιο εκτεταμένη αντιμετώπιση του

ζητήματος των μειονοτήτων, αντιμετωπίζοντας αυτήν τη διάσταση ευρύτερα από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αυτό το πρωτόκολλο ήταν που άνοιξε το δρόμο σε μια ευρύτερη και περισσότερο ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του θέματος των μειονοτήτων, με αποτέλεσμα τη σύνταξη και την υιοθέτησή του στη Σύμβαση Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης «Για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων», ως έκφραση της ανάγκης της διεθνούς δέσμευσης να συμβάλει στην ειρήνη και τη σταθερότητα.

Αυτή η σύμβαση ονομάζεται σύμβαση-πλαίσιο επειδή επιτρέπει σε διαφορετικές χώρες να κατανοήσουν τις διατάξεις της, με βάση την ειδική κατάσταση των ίδιων των χωρών. Η Σύμβαση-Πλαίσιο, είναι το πρώτο πολυμερές μέσο, νομικά δεσμευτικό, το οποίο έχει ως αντικείμενο την προστασία των μειονοτήτων. Σκοπός του είναι να θεσπίσει δικαστικές οδηγίες στις οποίες να δεσμεύονται τα κράτη, ώστε να διασφαλίσουν την προστασία των εθνικών μειονοτήτων, αλλά και η λειτουργία του ως πλαίσιο για την αντιμετώπιση διαφορετικών καταστάσεων και προβλημάτων που αντιμετωπίζονται σε κάθε χώρα, προσφέροντάς τους περιθώριο δράσης υπό συγκεκριμένες συνθήκες.

Η Σύμβαση, αν και αναφέρεται σε συλλογικά δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων, δεν παρέχει οποιονδήποτε ορισμό του όρου «εθνική μειονότητα». Στη σύμβαση- πλαίσιο, ωστόσο, σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος αφήνεται περιθώριο για να εκτιμήσει ποιες ομάδες μπορούν να συμπεριληφθούν στη Σύμβαση μέσα στα δικά τους εδάφη. Αυτή η επιλογή, ωστόσο, πρέπει να γίνει με καλή πίστη και σύμφωνα με τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου και τις θεμελιώδεις αρχές που ορίζονται στο άρθρο 3 της Σύμβασης-Πλαίσιο (Council of Europe, 1995: 213).

Σύμφωνα με τη Σύμβαση, τα άτομα είναι ελεύθερα να αποφασίσουν εάν θέλουν ή όχι να ανήκουν σε εθνική μειονότητα. Αυτό δε σημαίνει ότι κάθε άτομο μπορεί αυθαίρετα να αποφασίσει εάν είναι μέρος μιας εθνικής μειονότητας. Η ατομική επιλογή πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια που σχετίζονται με την ταυτότητα του ατόμου, όπως η γλώσσα, η θρησκεία και ο πολιτισμός.

1.3.3 Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Περιφερειακών ή Μειονοτικών Γλωσσών

Σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη, περιφερειακές αυτόχθονες ομάδες μιλούν στην επικράτειά τους διαφορετικές γλώσσες από την πλειοψηφία του πληθυσμού. Αυτό είναι αποτέλεσμα ιστορικών διαδικασιών, όπου η δημιουργία κρατών δεν έχει συμβεί βάσει γραμμών που συνδέονται σαφώς με τη γλώσσα.

Είναι αλήθεια, ότι η Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, πιο γνωστή ως «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» στο άρθρο 14 (Council of Europe, 1950: 14), προβλέπουν την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, ιδίως την πτυχή της απόλαυσης των δικαιωμάτων και ελευθεριών που εγγυάται η Σύμβαση, εξαιρουμένων όλων των διακρίσεων που προκαλούνται από τη γλώσσα ή τη σύνδεση με μια εθνική μειονότητα.

Παρόλο που είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι η Σύμβαση δίνει στα άτομα το δικαίωμα να μην υπόκεινται στη διάκριση, ωστόσο δεν δημιουργεί ένα σύστημα προστασίας των μειονοτικών γλωσσών, όπως τόνισε η Συμβουλευτική Συνέλευση στο ψήφισμα αρ. 136, έτος 1957 (Συμβούλιο της Ευρώπης, 1992: 3).

Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Περιφερειακών ή Μειονοτικών Γλωσσών εγκρίθηκε ως Σύμβαση από την Επιτροπή Υπουργών κατά τη συνεδρίαση 478 αναπληρωτών υπουργών στις 25 Ιουνίου 1992, και υπεγράφη στις 5 Νοεμβρίου 1992 στο Στρασβούργο (Council of Europe, 1992). Όπως ορίζεται στην εισαγωγή, ο Χάρτης αρκείται στο να προτάξει την πολιτιστική πλευρά της προστασίας, προωθώντας τη διάκριση μεταξύ μειονοτικών γλωσσών και γλωσσικών μειονοτήτων.

Κεφάλαιο 2

Ελληνική μειονότητα στην Αλβανία

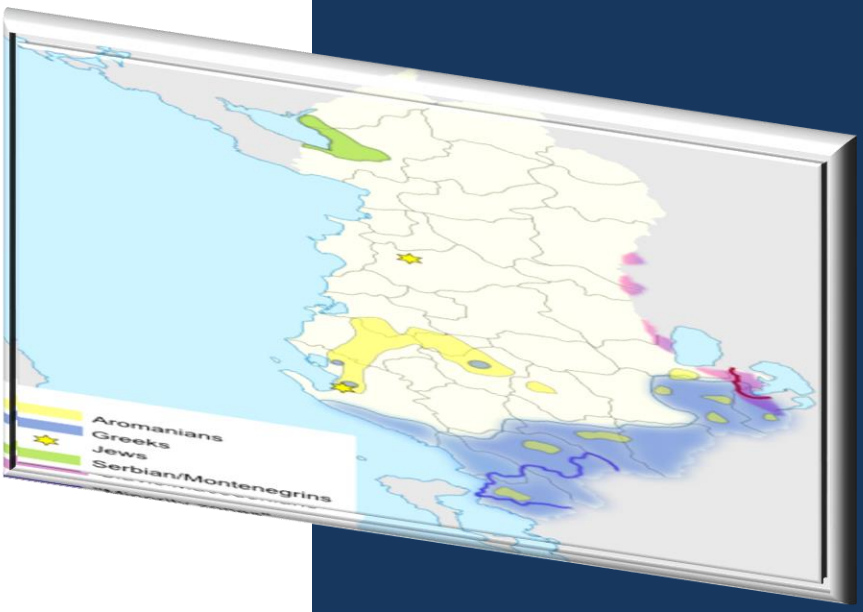

2.1 Ιστορικά στοιχεία

Όπως και με τα στατιστικά στοιχεία του πληθυσμού της μειονότητας, η προέλευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία αμφισβητείται εντόνως. Κατά τη διάρκεια πέντε αιώνων οθωμανικής κυριαρχίας, δεν υπήρξε επίσημη διάκριση μεταξύ Αλβανίας και Ηπείρου. Αν και η ελληνική ιστοριογραφία ισχυρίζεται ότι οι Έλληνες εγκαταστάθηκαν στο χώρο που αποτελεί τώρα τη νότια Αλβανία κατά την προχριστιανική περίοδο, Αλβανοί ιστορικοί επιμένουν να υποστηρίζουν ότι η νότια Αλβανία κατοικήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τους Ιλλυριανούς και ότι κατά τον 18ο αιώνα, ενώ η περιοχή βρισκόταν υπό τον έλεγχο Αλβανών φεουδαρχικών αρχόντων, μια μεγάλη εισροή Ελλήνων εγκαταστάθηκαν στη σημερινή περιοχή Gjirokaster (Αργυρόκαστρο) της νότιας Αλβανίας για να εργαστούν ως εργάτες στη γεωργία (Kontis & Manta, 1994).

Οι αρχαίες ιλλυρικές φυλές από τις οποίες οι σύγχρονοι Αλβανοί ισχυρίζονται ότι είναι η καταγωγή τους, κατέλαβαν το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής που σήμερα αποτελεί το κράτος της Αλβανίας, καθώς και γειτονικά μέρη των Βαλκανίων, έως τη Ρωμαϊκή κατάκτηση. Ωστόσο, υπήρχε πριν αρχαίος ελληνικός αποικισμός, ξεκινώντας από τον πέμπτο αιώνα π.Χ., με την ίδρυση σημαντικών αρχαίων ελληνικών οικισμών στο Dyrrachium (Δυρράχιο), στην Απολλωνία (κοντά στη σύγχρονη Fier) και Butrint (κοντά στους Άγιους Σαράντα). Εκτός από αυτόν τον αποικισμό, στη νότια Αλβανία, νότια του ποταμού Shkumbini, υπήρχε ένας πληθυσμός που κατοικούσε στην περιοχή που ο αρχαίος γεωγράφος Στράβων (γράφοντας τον πρώτο αιώνα μ.Χ.) αναφερόταν ως Ήπειρο. Αυτός ο πληθυσμός μιλούσε και έγραφε κυρίως στα ελληνικά, αν και κατέγραψε ότι ορισμένες φυλές όπως οι Bylliones, ήταν δίγλωσσοι. Ενώ οι περισσότεροι Έλληνες ισχυρίζονται ότι έχουν άμεση γραμμική καταγωγή από τις αρχαίες φυλές της Ηπείρου, οι Αλβανοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι όλες αυτές οι φυλές προήλθαν από τους Ιλλυρίους, παρόλο που μιλούσαν ελληνικά, απότοκο του παράκτιου αποικισμού. Αντίθετα, τα ελληνικά εθνικιστικά στοιχεία της Αλβανίας ισχυρίζονται ότι το μεγαλύτερο μέρος της Αλβανίας στην περιοχή του Tosk είναι ουσιαστικά η Βόρεια Ήπειρος και πρέπει τελικά να θεωρηθεί ως μέρος της ίδιας της Ελλάδας. Οι

Αλβανοί ισχυρίζονται ότι η μειονότητα όπως υπάρχει σήμερα είναι το αποτέλεσμα κινήσεων του πληθυσμού υπό την οθωμανική αυτοκρατορία και ότι η μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων έφτασε στην Αλβανία ως εργαζόμενοι με ασφάλιση κατά την περίοδο εκείνη (Vickers, 2006: κεφ. 3 & 4).

Η συνοικία Himara (Χιμάρα), ωστόσο, στη νότια ακτή, φαίνεται να είχε πάντα έναν ελληνικό πληθυσμό (ICS, 2001: 10). Κατά την τελευταία περίοδο της τουρκοκρατίας, η Χιμάρα είχε το προνόμιο της ανεξαρτησίας από την κεντρική αρχή. Η πόλη και τα έξι γύρω χωριά της, με ένα πληθυσμό που έφτανε τα 20.000 άτομα, κατέβαλε ετησίως φόρο 16.000 φράγκων στο Sublime Porte της Κωνσταντινούπολης. Το 1912 η ελληνική κυβέρνηση έστειλε όπλα στην Χιμάρα για να προσπαθήσει να αποτρέψει την ενσωμάτωση της περιοχής στο νέο αλβανικό κράτος (Pettifer, 2001: 447-448). Κατά συνέπεια, η ελληνική ιστοριογραφία ισχυρίζεται ότι το αλβανικό κράτος από την ίδρυσή του το 1912, προσπάθησε να απελληνοποιήσει το νότιο τμήμα της Αλβανίας (ICS, 2001: 10).

Τα σημερινά ελληνοαλβανικά σύνορα αμφισβητήθηκαν από την Ελλάδα όσο και από την Αλβανία, στο Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας (Δεκέμβριος 1913) που παραχώρησε στην Ελλάδα την ευρέως κατοικημένη περιοχή της Βορειοδυτικής Ελλάδας γνωστή στους Αλβανούς ως Χιμέρια και στους Έλληνες ως Βόρεια Ήπειρο (Vickers, 2006). Ωστόσο, η Διάσκεψη του Παρισιού του 1921 ακύρωσε το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας και επικύρωσε τα σύνορα που δημιουργήθηκαν από τη Διάσκεψη των Πρέσβεων, αφήνοντας έτσι πολλές χιλιάδες Έλληνες στο νέο Αλβανικό κράτος. Ομοίως, μεγάλος αριθμός κυρίως μουσουλμάνων Αλβανών (γνωστοί ως Chams- Τσάμηδες) βρέθηκαν επίσης στη απέναντι πλευρά των συνόρων (Kontis & Manta, 1994).

Στη σύγχρονη περίοδο, καθώς ο αγώνας για την ανεξαρτησία της Αλβανίας εξελίχθηκε στην αποσύνθεση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, πολλά μέρη της νότιας Αλβανίας υπέστησαν βίαιη διακοινοτική σύγκρουση. Δεδομένου του μεγάλου ελληνικού πληθυσμού, η πόλη του Αργυρόκαστρου (Vjosa - Αώος), ήταν ιδιαίτερα ενεργή για την ερεθιστική φιλοδοξία της ένωσης με την Ελλάδα. Οι εστίες εθνοτικής βίας στην περιοχή ήταν ιδιαίτερα σοβαρές αμέσως μετά την κήρυξη της ανεξαρτησίας της Αλβανίας και κατά τη διάρκεια

του Β' Βαλκανικού Πολέμου, όπου μερικά αλβανικά χωριά στην Ήπειρο πολέμησαν από την πλευρά των Τούρκων εναντίον των ελληνόφωνων χωριών. Τον Μάιο του 1914, οι Μεγάλες Δυνάμεις υπέγραψαν το πρωτόκολλο της Κέρκυρας, το οποίο αναγνώρισε την περιοχή ως ελληνική, και καταλήφθηκε από τον ελληνικό στρατό από τον Οκτώβριο του 1914 έως τον Οκτώβριο του 1915. Ωστόσο, η διοίκηση της Ελλάδας βάσει του πρωτοκόλλου ήταν βραχύβια, και κατέρρευσε μετά την ιταλική εισβολή το 1915 (Pettifer, 2001).

Η Βόρεια Ήπειρος επανήλθε στην Αλβανία υπό ιταλική προστασία, μια κατάσταση που επικυρώθηκε επίσημα το 1925 με την οριοθέτηση των νότιων συνόρων της Αλβανίας κάτω από το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας του Δεκεμβρίου 1913, το οποίο η Ελλάδα δεν έχει ακόμη επίσημα αναγνωρίσει. Κάτω από τον Βασιλιά Ζογκ, τα ελληνικά χωριά υπέστησαν σημαντική καταστολή, συμπεριλαμβανομένου του βίαιου κλεισίματος των ελληνικών σχολείων το 1933-1934 και τη διαταγή σε ελληνικά ορθόδοξα μοναστήρια να δεχτούν άτομα με ψυχική ασθένεια ως τρόφιμους (Τσιούμης, 2008: 11).

Κατά τη διάρκεια του Β ' Παγκοσμίου Πολέμου, η ελληνική μειονότητα υποστήριξε την αντίσταση κατά του άξονα και όταν η κομματική εκστρατεία ξεκίνησε υπό κομμουνιστική ηγεσία, ένα ξεχωριστό τάγμα Ελλήνων εθνικιστών (το «Θανάσης Ζήκο» τάγμα) ιδρύθηκε (Hoxha, 1985: 15). Κατά τη διάρκεια της εθνικής απελευθερωτικής πάλης, οι Αλβανοί Κομμουνιστές μπόρεσαν να αποτρέψουν την επαφή μεταξύ της ελληνικής μειονότητας και της δεξιάς πλευράς ανταρτών του Ναπολέοντα Ζέρβα (ΕΔΕΣ) στη νότια Ήπειρο, που προσπάθησε να ενώσει τη Βόρεια Ήπειρο με την Ελλάδα. Το 1946, με το καθεστώς του Χότζα να έχει ήδη τεθεί σε ισχύ, η Ελλάδα προσπάθησε να ενσωματώσει εκ νέου τη βόρεια Ήπειρο κατά τη Διάσκεψη της Ειρήνης του Παρισιού, αλλά απέτυχε (Βίκερς & Πετιφέρ, 1998: 308-310).

Έτσι, η νότια Αλβανία και ο ελληνόφωνος πληθυσμός της αντιπροσωπεύουν ένα χρόνιο σημείο διαμάχης- συνεχίζοντας μέχρι σήμερα - στην ιστορία της ανεξαρτησίας της Αλβανίας, που εκδηλώθηκε κυρίως ως εδαφική διαμάχη μεταξύ της Αλβανίας και της Ελλάδα, αλλά και ως αγώνας για τον καθορισμό μιας ξεχωριστής αλβανικής εθνικότητας και εθνικής

κληρονομιάς. Και, όπως ήταν κοινό σε όλα τα Βαλκάνια στον 20^{ο} αιώνα, κεντρικό σημείο σε αυτούς τους αγώνες είναι οι συνεχιζόμενες ιστοριογραφικές συζητήσεις με εθνικιστική σημασία.

2.1.1 Η εθνική ελληνική μειονότητα υπό τον κομμουνισμό

Τα στοιχεία της απογραφής από την κομμουνιστική περίοδο δεν παρέχουν ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τις εθνοτικές μειονότητες στην Αλβανία και σε κάθε περίπτωση υπάρχει διαμάχη για το πραγματικό μέγεθός της. Η ελληνική μειονότητα προηγείται του κομμουνισμού. Από το 1921, ο ελληνικός εθνικός πληθυσμός της Αλβανίας έχει καταχωρηθεί ως μειονότητα που ζει σε αναγνωρισμένες «μειονοτικές ζώνες» (Ζιώγας, 1995: 281-282). Μεταξύ των πρώτων μέτρων που έλαβε το κομμουνιστικό καθεστώς μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν να περιορίσει την περιοχή της νότιας Αλβανίας που περιγραφόταν ως «μειονοτική ζώνη» σε μόλις 99 χωριά στις περιοχές Αργυρόκαστρο και Αγίους Σαράντα. Η «μειονοτική ζώνη» πλέον δεν περιελάμβανε τα τρία χωριά Himara, Drimades και Palasse, τα οποία είχαν αναγνωριστεί ως περιοχές μειονοτήτων από την Ένωση Εθνών το 1921. Εξαιρούσε επίσης τους Έλληνες που ζούσαν στα Τίρανα, το Βλόρ και άλλες πόλεις. Έτσι, όλοι οι Έλληνες που ζούσαν έξω από τις «μειονοτικές ζώνες» στερήθηκαν το καθεστώς μειονότητας (Kontis & Manta, 1994: 21). Αυτό παρέμεινε ένα από τα βασικά εμπόδια στις διαπραγματεύσεις για την ελληνική μειονότητα.

Το καθεστώς της μειονότητας περιοριζόταν σε εκείνους που ζούσαν στα 99 χωριά στις νότιες παραμεθόριες περιοχές, αποκλείοντας έτσι σημαντικές συγκεντρώσεις ελληνικών οικισμών στη Βλόρα και σε παρακείμενες περιοχές κατά μήκος των ακτών, σε προγονικές ελληνικές πόλεις όπως η Χιμάρα (ICS, 2001). Μικτά χωριά εκτός αυτής της καθορισμένης ζώνης, ακόμη και αυτά με τη σαφή πλειοψηφία των Ελλήνων, δεν θεωρούνταν μειονότητες και επομένως, στερήθηκαν οποιαδήποτε ελληνική-πολιτιστική ή εκπαιδευτική διάταξη.

Επιπλέον, πολλοί Έλληνες απομακρύνθηκαν βίαια από τις μειονοτικές ζώνες σε άλλα μέρη της χώρας ως προϊόν κομμουνιστικής πληθυσμιακής πολιτικής, ως ένα σημαντικό και σταθερό στοιχείο προκειμένου να προληφθούν εθνικές πηγές πολιτικής διαφωνίας. Ελληνικά ονόματα χωριών άλλαξαν σε αλβανικά ονόματα, ενώ η χρήση των ελληνικών απαγορεύτηκε παντού εκτός των μειονοτικών ζωνών (Ζιώγας, 1995: 284).

Η καταστολή του μειονοτικού πολιτισμού και της εκπαίδευσης (με εξαίρεση ορισμένων στοιχείων όπως η ανεξάρτητη πολιτιστική δραστηριότητα, όπως ο λαϊκός χορός) ήταν συνεχής με την πολιτική που επιδιώχθηκε από το βασιλικό καθεστώς του Βασιλιά Ζογκ, σύμφωνα με την οποία η εκπαίδευση στην ελληνική γλώσσα είχε δεχτεί επίθεση και τελικά εξαλείφθηκε το 1930. Ωστόσο, αυτή η διαδικασία εντατικοποιήθηκε σταθερά τα μεταπολεμικά χρόνια υπό τον κομμουνισμό, ιδιαίτερα με την έναρξη της εκστρατείας του κομμουνιστικού κόμματος της Αλβανίας το 1967, το Αλβανικό Κόμμα Εργασίας (PLA), για την εξάλειψη της οργανωμένης θρησκείας, που πρωταρχικός στόχος του ήταν η Ορθόδοξη Εκκλησία (Kontis & Manta, 1994). Πολλές εκκλησίες υπέστησαν ζημιές ή καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου και πολλά ελληνικά βιβλία απαγορεύτηκαν λόγω θρησκευτικών θεμάτων ή προσανατολισμού. Ωστόσο, όπως και με άλλα κομμουνιστικά κράτη, ιδίως στα Βαλκάνια, ο πολιτικός έλεγχος τέμνεται με την επιδίωξη της εθνικής ολοκλήρωσης και είναι συχνά αδύνατη η διάκριση μεταξύ ιδεολογικών και εθνοπολιτιστικών βάσεων ως προς την καταστολή αυτών. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο στην περίπτωση της αντιθρησκευτικής εκστρατείας της Αλβανίας, γιατί ήταν απλώς ένα στοιχείο στην ευρύτερη «Ιδεολογική και Πολιτιστική Επανάσταση» που ξεκίνησε από τον Χότζα το 1966 (Καστρισιανάκη - Guiton, 2019).

2.1.2 Μετά τον Κομμουνισμό

Με την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος το χειμώνα του 1990 - 1991 και την αντικατάσταση του από μια δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, ιδρύθηκαν γρήγορα ανεξάρτητες οργανώσεις

εθνοτικών μειονοτήτων. Η ελληνική μειονότητα σχημάτισε την οργάνωση «Ομόνοια» τον Φεβρουάριο του 1990 (Pettifer, 2001: 10). Όλες αυτές οι περιπτώσεις ήταν αρχικά χαλαρά οργανωμένες ενώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ιδρύθηκαν με σκοπό να κερδίσουν δικαιώματα για τις μειονότητες, σε μια λειτουργική πολυπολιτισμική κοινωνία των πολιτών που λειτουργούσε κατά μήκος των Δυτικών γραμμών (Vickers, 2006: Κεφ. 10). Γενικά, δημιουργήθηκαν ως αποτέλεσμα δημοφιλών κινήσεων που εμφανίστηκαν σε όλη την Ανατολική Ευρώπη σε ιταλικές και ελληνικές τηλεοπτικές εκπομπές. Έτσι, δεν υπήρχαν καθιερωμένες δομές ηγεσίας. Αντ' αυτού, εξέχοντα άτομα που είχαν κάποια γνώση της πολιτικής κέρδισαν αυθόρμητα την ηγεσία στην κοινότητα.

Στην πραγματικότητα, πολλοί από τους νέους ηγέτες της ελληνικής μειονότητας στο νότο ήταν μέρος του παλαιού πολιτικού κατεστημένου. Ορισμένοι Έλληνες της μειονότητας μάλιστα κατάφεραν να κατέχουν σημαντική εξέχουσα θέση μετά τον πόλεμο στη διάρκεια του κομμουνισμού, αφού ήταν πρώην αντάρτες από πόλεις στο νότο (Άγιοι Σαράντα, Χιμάρα και Βλόρα) που είχαν πολεμήσει μαζί με τον Χότζα εναντίον των Γερμανών. Και όπως συνέβη σε όλη την Αλβανία, οι μακροχρόνιοι κομμουνιστές, σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο, μπόρεσαν να μεταμορφώσουν με επιτυχία και να διατηρήσουν τις θέσεις τους στην πολιτική ελίτ μετά την κατάρρευση του καθεστώτος. Την ίδια στιγμή, η υπεράσπιση των ελληνικών δικαιωμάτων φαίνεται να έχει οδηγήσει σε πολλές περιπτώσεις απέλαση από το Κόμμα εξαιτίας της προώθησης του «εθνικισμού» ή του «αυτονομισμού», ιδιαίτερα στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ενώ οι επακόλουθοι δεσμοί με την αντιπολίτευση κατέστησαν το πολιτικό παρελθόν αυτών των Ελλήνων εθνοτικών ηγετών εντελώς ασήμαντο (Μαλκίδης, 2007). Αντίθετα, κατά τη διάρκεια της δημοφιλούς αναταραχής του 1989-1991, ο αυξανόμενος πολιτικός πλουραλισμός οδήγησε σε μια νέα αυγή τόσο για την ταυτότητα των μειονοτήτων, όσο και για εκείνες τις πολιτικές ελίτ που προσπάθησαν να την εκμεταλλευτούν.

Δεδομένης της κεντρικότητας της Ορθοδοξίας στην σλαβική και ελληνική εθνική ταυτότητα, η αποκατάσταση των θρησκευτικών δικαιωμάτων διαδραμάτισε μεγάλο ρόλο στις δραστηριότητες διαφόρων ομάδων. Η

αγριότητα με την οποία το κομμουνιστικό καθεστώς καταπίεσε τη θρησκεία, ιδίως μέχρι το θάνατο του Χότζα το 1985, σήμαινε ότι το μεγαλύτερο μέρος της θρησκευτικής ορθόδοξης υποδομής της Αλβανίας καταστράφηκε, τη στιγμή που κωδικοποιήθηκε η απαγόρευση θρησκευτικής τήρησης στο άρθρο 37 του συντάγματος του 1976 και το οποίο καταργήθηκε στις αρχές της άνοιξης του 1989 (Καστρισιανάκη - Guiton, 2019).

Για το κόμμα της «Ομόνοιας», η επιστροφή της Εκκλησίας που χάθηκε κατά τη διάρκεια των αναγκαστικών αυτών νόμων, έγινε σαφής προτεραιότητα. Έτσι, σχεδόν αμέσως μετά το σχηματισμό της «Ομόνοιας» το 1990, μια αντιπροσωπεία Ελλήνων από τη μειονότητα συναντήθηκε με την Αλβανική κυβέρνηση για να συζητήσει θρησκευτικά θέματα. Επειδή η πρώιμη ηγεσία της «Ομόνοιας» αποτελούταν εν μέρει από πρώην κομμουνιστές, η οργάνωση ήταν σε θέση να ασκήσει αποτελεσματική πίεση στην κυβέρνηση. Συνολικά, οι απαιτήσεις τους, καθώς και παρόμοιοι στόχοι από άλλες ομάδες, επιτεύχθηκαν χωρίς μεγάλη δυσκολία. Οι τίτλοι ιδιοκτησίας της Εκκλησίας επεστράφησαν σε πολλά μέρη στην Αλβανία. Επίσης, κάτω από τις χαοτικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Αλβανία εκείνη την εποχή, οι περισσότερες τοπικές κοινότητες απλώς κατέλαβαν τα δικά τους παλιά κτίρια εκκλησιών ή τζαμιών από το κράτος χωρίς επίσημη κύρωση. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα κτίρια είχαν χρησιμοποιηθεί για γεωργικούς σκοπούς αποθήκευσης, και οι χωρικοί απλώς αφαίρεσαν το περιεχόμενό τους και τα επανέφεραν για θρησκευτική χρήση με αυτοσχέδιους βωμούς και έπιπλα (Μαλκίδης, 2007).

Για ένα χρονικό διάστημα, υπήρχε ένας σημαντικός βαθμός ως προς τη διαθρησκευτική συνεργασία σε αυτές τις εξελίξεις, όπως το 1989 και το 1990 στη βόρεια πόλη της Σκόδρα, όπου οι Μουσουλμάνοι, οι Καθολικοί και οι λίγοι Ορθόδοξοι της περιοχής συνδύασαν δυνάμεις για να ασκήσουν πίεση στην τοπική και εθνική κυβέρνηση να ανοίξει ξανά θρησκευτικά κτίρια για λατρεία. Κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Σάλι Μπερίσα (1992-1997), οι σχέσεις των Τιράνων με την Αθήνα ήταν κατά καιρούς σαφώς παγωμένες, με την ελληνική εθνοτική μειονότητα να αντιμετωπίζεται συχνά ως πιόνι. Την άνοιξη του 1993 ένας Έλληνας ιερέας, ο Αρχιμανδρίτης Χρυσόστομος, απελάθηκε από την Αλβανία για φερόμενες ανατρεπτικές αντι-Αλβανικές δραστηριότητες.

Τα Τίρανα τον κατηγόρησαν ότι καταχράστηκε τη θέση του, κηρύσσοντας την ένωση με την Ελλάδα (Μαλκίδης, 2007: 266). Ακολούθησαν επιθέσεις ευρείας κλίμακας σχετικά με την ελληνική ιδιοκτησία στη νότια Αλβανία. Τον Απρίλιο του 1994 ξέσπασε η πρώτη ένοπλη βία, όταν μια υπερ-εθνικιστική ελληνική μαχητική ομάδα, το Απελευθερωτικό Μέτωπο της Βόρειας Ηπείρου (ΜΑΒΗ), επιτέθηκε σε μια μικρή αλβανική στρατιωτική θέση κοντά στο Αργυρόκαστρο, σκοτώνοντας δύο στρατιώτες. Πέντε Έλληνες που ανήκαν στην Ομόνοια συνελήφθησαν και καταδικάστηκαν για την επίθεση (Μαλκίδης, 2007: 240). Η Ελλάδα απάντησε με βέτο σε μεγάλο δάνειο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την Αλβανία (Ζιώγας, 1995: 303).

Από αυτό το σημείο, οι σχέσεις σταδιακά βελτιώθηκαν καθώς και οι δύο χώρες αναγνώρισαν τα οφέλη της ενίσχυσης των οικονομικών σχέσεων. Η απελευθέρωση των πέντε κατηγορουμένων της «Ομόνοιας» το 1995 άνοιξε το δρόμο για την επιτυχή επίσκεψη του Έλληνα Προέδρου Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου στα Τίρανα το 1996, μετά την οποία το Μάρτιο του ίδιου έτους οι δύο χώρες υπέγραψαν μια Συνθήκη Φιλίας, που κυρώθηκε με το Ν.2568 το 1998 (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 1998) βάσει της οποίας η ελληνική μειονότητα έχει δικαιώματα που πρέπει να γίνονται σεβαστά και να ανοίξουν περισσότερα σχολεία ελληνικής γλώσσας. Σύμφωνα με αυτή τη συμφωνία, αρκετά τέτοια σχολεία άνοιξαν δεόντως και ιδρύθηκε ως υποκατάστημα του Πανεπιστημίου Αργυρόκαστρου τμήμα Ελληνικής Γλώσσας. Εκτός αυτού, η Συνθήκη μιλά για την ελληνική μειονότητα στην Αλβανία και τους Αλβανούς μετανάστες στην Ελλάδα, ως «γέφυρα της συνεχιζόμενης ανάπτυξης σχέσεων μεταξύ των δύο μερών». Τα μέρη δεσμεύονται να αναπτύξουν τις σχέσεις τους με βάση την εμπιστοσύνη, συνεργασία και αμοιβαίο σεβασμό και δηλώνουν τη δέσμευσή τους για το απαραβίαστο των συνόρων, προσθέτοντας ότι «τα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών θα είναι σύνορα ειρήνης και φιλίας». Η κατάσταση του ελληνικού μειονοτικού πληθυσμού στα νότια της Αλβανίας, έχει αποτελέσει αντικείμενο συχνών επαφών μεταξύ των μερών.

Οι σχέσεις μεταξύ των Τιράνων και της Αθήνας έγιναν και πάλι τεταμένες καθώς ξεκίνησαν οι διεθνείς συνομιλίες για την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου το 2007. Ο αμφιλεγόμενος δήμαρχος της Χιμάρας, Βασίλης

Μπολάνο, είχε δηλώσει σε πολλές περιπτώσεις ότι θα ήθελε να δει μια αυτόνομη περιοχή της Βόρειας Ηπείρου. Τον Απρίλιο του 2007, ο Μπολάνο έκανε μια ακόμη εξαιρετικά προκλητική δήλωση ότι η Βόρεια Ήπειρος (νότια Αλβανία) πρέπει να είναι ανεξάρτητη και ότι η ελληνική μειονότητα απαιτεί ακριβώς αυτό που απαιτούσε η Αλβανία για το Κοσσυφοπέδιο. Τα Τίρανα απέρριψαν τα αιτήματά του για «ειδικό καθεστώς» ή αυτονομία για την περιοχή της Χιμάρας, υποστηρίζοντας ότι το μέγεθος της τοπικής ελληνικής κοινότητας ήταν πολύ μικρό για να δικαιολογήσει μια τέτοια κατάσταση. Τον Δεκέμβριο του 2007, ο Βασίλης Μπολάνο διέταξε την αφαίρεση των πινακίδων κατά μήκος του πολυσύχναστου παραλιακού δρόμου που συνέδεε τη Βλόρα με τους Αγίους Σαράντα, επειδή δεν ήταν δίγλωσσοι (BalkanInsight, 2008). Η αφαίρεση των πινακίδων προκάλεσε κυκλοφοριακό χάος επειδή βρίσκονταν σε ένα τμήμα της ακτής της Αλβανίας που είναι πολύ δημοφιλές στους τουρίστες.

Τον Αύγουστο, η «Ομόνοια» κάλεσε την αλβανική κυβέρνηση να δηλώσει την ελληνική γλώσσα ως δεύτερη επίσημη γλώσσα της χώρας, ακολουθώντας το παράδειγμα της αναγνώρισης της Αλβανικής ως δεύτερης γλώσσας της ΠΓΔΜ. Η αλβανική κυβέρνηση απέρριψε το αίτημα στην έντονη διαφορά μεταξύ του μεγέθους της Αλβανικής μειονότητας στην ΠΓΔΜ - περίπου 35-40 τοις εκατό του πληθυσμού, και η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία αποτελούσε περίπου το 2% των Αλβανικού πληθυσμού (UPI, 2008).

Τον Μάρτιο του 2009, ο δήμαρχος της Χιμάρα κατηγορήθηκε τελικά από την αλβανική αστυνομία για την αφαίρεση των οδικών πινακίδων επειδή δεν ήταν δίγλωσσοι προκαλώντας κυκλοφοριακό χάος και ζημία σε δημόσια περιουσία. Στην υπεράσπισή του, ο Μπολάνο είπε ότι διέταξε την απομάκρυνση των πινακίδων, γιατί θα έπρεπε να ήταν και στα ελληνικά, καθώς θεωρούσε την περιοχή ελληνική μειονοτική ζώνη και προσπαθούσε απλώς να αναδείξει την περιθωριοποίηση των Ελλήνων αναφορικά με τη γλώσσα τους. Τα Τίρανα προσπάθησαν να συμπεριφερθούν προσεκτικά με τον δήμαρχο, έχοντας υπόψη την Ελλάδα, η οποία φιλοξενούσε περίπου 800.000 Αλβανούς μετανάστες των οποίων τα εμβάσματα είναι σημαντικά για την οικονομία της Αλβανίας. Ωστόσο, η απροσδόκητη απάντηση της κυβέρνησης στα όλο και περισσότερο προκλητικά περιστατικά στη Χιμάρα

προκάλεσαν αυξανόμενο θυμό μεταξύ Αλβανών, που ένιωσαν ότι η κυβέρνηση ήταν πολύ επιεικής απέναντι στον Μπολάνο. Τον Απρίλιο του 2009, δικαστήριο στην πόλη της Βλόρας, καταδίκασε τον Βασίλη Μπολάνο σε έξι μήνες φυλάκιση και σε 500.000 λεκ (3.800 ευρώ) πρόστιμο (BalkanInsight, 2009). Στον Μπολάνο απαγορεύτηκε επίσης να κατέχει δημόσιο αξίωμα για 3 χρόνια.

2.1.3 Δημογραφικά στοιχεία

Μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1922 από την Κοινωνία των Εθνών (League of Nations) για να μελετήσει το ζήτημα του ελληνικού πληθυσμού στην Αλβανία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρχαν περίπου 25.000 Έλληνες στην Αλβανία. Ωστόσο, η περιοχή που μελετήθηκε περιορίστηκε στα νότια σύνορα και γι αυτό ενδέχεται η εκτίμηση αυτή να ήταν χαμηλή ως προς το πραγματικό μέγεθος του πληθυσμού (Μαλκίδης, 2007: 64-65).

Ο αριθμός που χρησιμοποιείται από τις ελληνικές κυβερνήσεις σε δημόσιες δηλώσεις και έγγραφα είναι γενικά πιο χαμηλός. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις της Αλβανίας χρησιμοποιούν γενικά από τα κομμουνιστικά χρόνια ένα πολύ χαμηλότερο αριθμό των 58.000 ατόμων (Τσιούμης, 2008: 20), σύμφωνα με τον αναθεωρημένο ορισμό της «μειονότητας» που υιοθετήθηκε κατά την κομμουνιστική περίοδο. Στον αντίποδα, η Ελλάδα ισχυρίζεται ότι ο αριθμός της ελληνικής μειονότητας κυμαίνεται από 250.000 έως και 400.000 άτομα. Μετά τα εκλογικά αποτελέσματα τα έτη 1991-1992, ο πληθυσμός της ελληνικής μειονότητας εκτιμήθηκε το πολύ μέχρι 200.000 άτομα. Πλέον περίπου ο μισός πληθυσμός της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, και παραπάνω, έχει μεταναστεύσει στην Ελλάδα και έτσι ο παραμένων αριθμός στην Αλβανία είναι πολύ μικρότερος (Cela & Lleshaj, 2014: 33).

Το 2011 πραγματοποιήθηκε στην Αλβανία απογραφή πληθυσμού σε όλη τη χώρα. Στα αποτελέσματα της απογραφής καταγράφηκαν μόνο 24.000 περίπου ελληνικής μειονότητας άτομα, εκ των οποίων μόλις τα 15.000

δήλωσαν ότι είχαν ως πρώτη γλώσσα την ελληνική. Τα αποτελέσματα της απογραφής επικρίθηκαν εκτός από όλες τις μειονότητες της Αλβανίας, και από το Συμβούλιο της Ευρώπης το οποίο αναφέρθηκε σε σοβαρές παρατυπίες που διαπράχθηκαν κατά την απογραφή (Fassmann, Reeger, & Sievers, 2009: 240)

2.2 Η νομική βάση για την εγγύηση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων

Σήμερα υπάρχουν στην Αλβανία δύο τύποι μειονοτήτων, οι εθνικές εθνοτικές μειονότητες, συμπεριλαμβανομένων της ελληνικής μειονότητας, της μειονότητας της ΠΓΔΜ και της Σερβίας - Μαυροβουνίου μειονότητας και τις εθνογλωσσικές μειονότητες, συμπεριλαμβανομένης της μειονότητας των Βλάχων και της μειονότητας των Ρομά. Με το Νόμο 96/2017 (Assembly of the Republic of Albania, 2017), η Αλβανία αναγνώρισε συνολικά 9 μειονότητες στη χώρα.

2.2.1 Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Αλβανίας

Αυτή η κανονιστική και τελική πράξη για τη λειτουργία του κράτους, είναι η κύρια εγγύηση για την προώθηση και το σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, με τον ορισμό που δίνεται σε αυτήν στο άρθρο 3 (OSCE, 1998: 1), όπου η βάση του κράτους θεωρείται, μεταξύ άλλων, η «*συνύπαρξη και κατανόηση των Αλβανών με μειονότητες*» και πού ο σεβασμός και η προστασία αυτών θεωρείται ως υποχρέωση. Η αναγνώριση των μειονοτήτων τονίζει την ανάγκη προστασίας τους, μέσω της παραχώρησης δικαιωμάτων. Αναφορικά με αυτά τα δικαιώματα στην Αλβανία, το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Αλβανίας (Albanian Government, 2012) αναφέρει στο άρθρο 3 ότι ο πλουραλισμός, η εθνική ταυτότητα, η κληρονομιά και η αρχή της ισότητας θα πρέπει να βρίσκονται πάντα μπροστά από το νόμο και την αρχή της μη διάκρισης, ανεξάρτητα από το αν ένα άτομο ανήκει σε μειονότητα.

Στην πραγματικότητα, το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Αλβανίας, στο άρθρο 20 (OSCE, 1998: 4), αναφέρεται μόνο στα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες, γεγονός που δημιουργεί μια συζήτηση για την εκτεταμένη αναγνώριση της κατηγορίας των εθνογλωσσικών μειονοτήτων.

Η όλη συζήτηση σχετικά με αυτό το θέμα επικεντρώνεται σε δύο πτυχές: πρώτον, τη νομική έννοια αναφορικά με τον ορισμό τους μειονότητας και δεύτερον, με τη βούληση του κράτους, που εκφράζεται επισήμως στην αναγνώριση ορισμένων κοινοτήτων που ζουν στη Δημοκρατία της Αλβανίας, οι οποίοι είναι στην πραγματικότητα Αλβανοί πολίτες, αλλά έχουν στον τρόπο ζωής τους και στοιχεία κληρονομιάς διαφορετικά από εκείνα του αλβανικού πληθυσμού.

Επιπλέον, το άρθρο 20 προβλέπει ρητά ότι τα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες έχουν πλήρη ισότητα έναντι του νόμου, τα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους. Έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα, χωρίς απαγόρευση ή εξαναγκασμό, την εθνοτική, πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική κατοχή, καθώς και το δικαίωμα διατήρησης και ανάπτυξής τους. Το σύνταγμα τους αναγνωρίζει το δικαίωμα να διδαχθούν και να μάθουν τη μητρική τους γλώσσα, καθώς και να ενωθούν με οργανώσεις για την προστασία των συμφερόντων και της ταυτότητάς τους.

2.2.2 Διεθνείς συμβάσεις (άλλες διεθνείς πράξεις)[2]

- Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ηνωμένα Έθνη, 1948. Η Αλβανία την υπέγραψε το 1955.

- Διεθνής σύμβαση για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, 1966. Επικυρώθηκε από την Αλβανία το 1991.

- Διεθνής Σύμβαση για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, 1976. Επικυρώθηκε από την Αλβανία το 1991.

[2] Τα στοιχεία των αλβανικών νόμων μπορούν να ανακτηθούν από την ιστοσελίδα του Austrian Red Cross' department ACCORD: https://www.ecoi.net/en/countries/albania/national-laws/

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης και τα πρωτόκολλά της αριθ. 1,2,4,6, 7 και 11.

- Η Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης «Για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων», υπογράφηκε από τη Δημοκρατία της Αλβανίας στις 29 Ιουν1995. Επικυρώθηκε από το κοινοβούλιο της Δημοκρατίας της Αλβανίας με τον Νόμο υπ' αριθ. 8496/1999, και τέθηκε σε ισχύ την 1.01.2001.

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη Διασυνοριακή Τηλεόραση, 1995, επικυρωμένη με τον Νόμο 8525/1999.

- Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης, ταπεινωτικής ή τιμωρητικής μεταχείρισης, η οποία τέθηκε σε ισχύ μετά την επικύρωση το 1994.

- Διεθνής σύμβαση για την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων, 1969. Επικυρώθηκε από την Αλβανία το 1994.

- Διεθνής σύμβαση για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα. Επικυρώθηκε από την Αλβανία το 1996.

- Διεθνής Σύμβαση για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, 1976. Επικυρώθηκε από την Αλβανία το 1991.

Ουσιαστικά από τα προαναφερθέντα γίνεται αντιληπτό, ότι η Αλβανία δεν έχει υπογράψει ακόμη τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Περιφερειακών και Μειονοτικών Γλωσσών.

2.2.3 Νομικές πράξεις στην Αλβανία[3]

- Νόμος αρ. 9970/2008 «Σχετικά με την ισότητα των φύλων στην κοινωνία».

[3] Ibid

- Νόμος αρ. 10019/2008 «Εκλογικός Κώδικας της Δημοκρατίας της Αλβανίας».

- Νόμος αρ. 10039/2008 «Σχετικά με τη νομική συνδρομή».

- Νόμος αρ. 10221, με ημερομηνία 4.02.2010 «Σχετικά με την προστασία από τις διακρίσεις».

- Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου αρ.127 της 11.03.2004 «Σχετικά με την ίδρυση της Κρατική επιτροπή για τις μειονότητες».

- Εθνικό σχέδιο της SAA - Τα δικαιώματα των μειονοτήτων και η προστασία των μειονοτήτων (εγκρίθηκε με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου αριθ. 463 με ημερομηνία 5.07.2006, όπως τροποποιήθηκε από την Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου αριθ. 5777 της 05.09.2007).

- Απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών αρ. 396, με ημερομηνία 22.08.1994 «Σχετικά με την εκπαίδευση στο μητρική γλώσσα ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες».

2.2.4 Νόμος 2017 για την προστασία των μειονοτήτων

Η ανάγκη «ολοκλήρωσης του νομικού πλαισίου» επισημάνθηκε από τη Συμβουλευτική Επιτροπή για τη Σύμβαση-Πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων (Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities ACFC) από την αρχή της παρακολούθησης της Αλβανίας. Στην πρώτη γνωμοδότηση για την Αλβανία, η Συμβουλευτική Επιτροπή εξέφρασε ότι «*θα απαιτηθούν περαιτέρω προσπάθειες για την ολοκλήρωση της νομικής και θεσμικής πλαίσιο και να διασφαλίσει την πλήρη υλοποίησή του στην πράξη*» (ACFC, 2003: 27, σημείο 117). Στην τρίτη γνώμη, η Συμβουλευτική Επιτροπή ήταν πιο συγκεκριμένη σχετικά με τη σημασία της υιοθέτησης ενός «πλαισίου νόμου για τις εθνικές μειονότητες», καθώς έβαλε ως μία των ζητημάτων άμεσης δράσης την «εξέταση της θέσπισης ολοκληρωμένης νομοθεσίας για τις εθνικές

μειονότητες για να καλύψουν τα διαπιστωμένα νομικά κενά και να αποσαφηνίσουν την κρατική πολιτική έναντι των μειονοτήτων (ACFC, 2012: 34).

Τον Οκτώβριο του 2017, το αλβανικό κοινοβούλιο ενέκρινε το Ν. 96/2017 (Assembly of the Republic of Albania, 2017) για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων (εφεξής: ο νόμος) και κάλυψε ένα κενό που υπήρχε στο αλβανική νομοθετικό σύστημα για χρόνια. Η έγκριση του νόμου για τις εθνικές μειονότητες βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη της Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΣΣΣ) μεταξύ της Αλβανίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) που υπογράφηκε το 2009 (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2009).

2.3 Θρησκεία

Η διαμάχη μεταξύ της αλβανικής και της ελληνικής κυβέρνησης σχετικά με τον αριθμό, το καθεστώς και τα δικαιώματα της ελληνικής εθνικής μειονότητας στη νότια Αλβανία, οδήγησε αναπόφευκτα σε μια αμφιλεγόμενη ανασύσταση της Ορθόδοξης πίστης στην Αλβανία, σε σχέση με τις άλλες υφιστάμενες θρησκείες. Η Αλβανική Ορθόδοξη Εκκλησία ιδρύθηκε το 1908 στη Βοστώνη της Μασαχουσέτης, από τον Επίσκοπο Fan Noli, ο οποίος στην πραγματικότητα ήταν Έλληνας που γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Ελλάδα και άλλαξε το όνομά του όταν μετανάστευσε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Βίκερς & Πετιφέρ, 1998: 172).

Παρά τη σοβαρή και συνεχή αντίθεση από την Ελλάδα, τελικά αναγνωρίστηκε ως αυτοκέφαλη από τον Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης το 1937. Μαζί με άλλες θρησκείες στην Αλβανία, η Αλβανική Ορθόδοξη Εκκλησία υπέφερε σε μεγάλο βαθμό από την επίσημη απαγόρευση όλων των θρησκευτικών πρακτικών το 1967, όταν το κράτος έκλεισε όλες τις εκκλησίες και τα τζαμιά και φυλακίστηκαν, εξορίστηκαν ή εκτελέστηκαν όλοι οι κληρικοί και ιμάμηδες. Κατασχέθηκαν εδάφη, τα οποία ανήκαν στην εκκλησία, ενώ πολλές καταστράφηκαν (Γλαβίνας, 1996: 364). Η κατάρρευση του μονοκομματικού κράτους το 1991 άνοιξε το δρόμο για τη σταδιακή επαναφορά της ελεύθερης άσκησης των θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία βρισκόταν σε κατάσταση αποδομής, χωρίς διοικητική δομή. Όπως συνέβαινε με τις άλλες θρησκείες, δεν υπήρχαν σχεδόν καθόλου ιθαγενείς ιερείς. Η απουσία εκπαιδευμένων Αλβανών κληρικών οδήγησε σε μια ισχυρή εξάρτηση από την Ελλάδα, την Κύπρο και απομακρυσμένες περιοχές της ελληνικής διασποράς, για την προώθηση ιερέων στην Αλβανία. Το 1993 ένας Έλληνας, ο Αναστάσιος Γιαννουλάτος διορίστηκε από το Πατριαρχείο στην Κωνσταντινούπολη ως αρχιεπίσκοπος της Αλβανίας. Αλλά ενώ ο διορισμός του μπορεί να προκάλεσε ευχαρίστηση στην ελληνική εθνοτική μειονότητα, αντίθετα ενέπνευσε την ανησυχία μεταξύ των περισσότερων Αλβανών, οι οποίοι είδαν την κίνηση ως απειλή για την ανεξαρτησία της Αλβανικής Εκκλησίας (Μαλκίδης, 2007: 227). Απαίτησαν ο επικεφαλής της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας να είναι Αλβανός, επικαλούμενοι το σύνταγμα της Αλβανικής Εκκλησίας του 1929, το οποίο ανέφερε ότι μόνο Αλβανοί πολίτες, ή άτομα αλβανικής καταγωγής, μπορούν να διοριστούν σε αυτή θέση. Μετά από μεγάλη κατακραυγή Αλβανών στη χώρα τους και στις Ηνωμένες Πολιτείες, συμπεριλαμβανομένων των Ρωμαιοκαθολικών και των Μουσουλμάνων (Βίκερς & Πετιφέρ, 1998: 197), οι Αλβανικές Ορθόδοξες αρχές στα Τίρανα τελικά ακύρωσαν το διορισμό του Γιαννουλάτου, αναφέροντας τη ρήτρα του καταστατικού της Εκκλησίας που απαιτεί ο επικεφαλής της να έχει Αλβανική εθνικότητα και ιθαγένεια.

Από την πτώση του μονοκομματικού κράτους επίσης, η Ορθόδοξη Εκκλησία στην Αλβανία προσπάθησε να προωθήσει καλές σχέσεις με όποια κυβέρνηση βρισκόταν στην εξουσία στα Τίρανα, προκειμένου να συνεχίσει τις παρατεταμένες διαπραγματεύσεις για την επιστροφή της γης που άνηκε στην Εκκλησία πριν από το 1939. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η Εκκλησία άρχισε να αναζητά αποζημίωση από την κυβέρνηση για αυτήν την απώλεια περιουσίας (Vickers, 2006: 4).

2.4 Εκπαίδευση

Οι δυσκολίες που αντιμετώπισε στην εκπαίδευση η ελληνική εθνοτική μειονότητα στην Αλβανία, αποτελούν μια μεγάλη πρόκληση. Οι συγκρούσεις των δύο χωρών επεκτάθηκαν και κορυφώθηκαν κατά τη διάρκεια του 1914 - 1920, ως αποτέλεσμα των γεγονότων του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά η

κατάσταση καλυτέρευσε με την υπογραφή του πρωτοκόλλου Καπστίτσα της 28ης Μαΐου 1920, όπου η Αλβανία δεσμεύτηκε να μην προσβάλει σχολεία και εκκλησίες στις μειονοτικές περιοχές, καθώς και την φιλοελληνική κοινότητα στην Αλβανία, έως ότου επιτευχθεί μόνιμη συμφωνία. Η Ελλάδα με τη σειρά της δεσμεύτηκε να μην διεξαγάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Αλβανία (Meta, 2002: 131).

Η εκπαίδευση στις μειονοτικές περιοχές υπήρξε ιστορικά προβληματική από τότε που ο Βασιλιάς Ζογκ σταμάτησε όλη την ελληνική εκπαίδευση το 1933. Η ελληνική μειονότητα ανέδρασε σημαντικά συγκεντρώνοντας πάνω από 30.000 υπογραφές και απευθύνθηκαν με αναφορά στον Γραμματέα της Κοινωνίας των Εθνών το καλοκαίρι του 1934 (Τσιούμης, 2008: 11). Μετά τη διαμαρτυρία και του ελληνικού κράτους για τις συνταγματικές αλλαγές του 1933 όπου πλέον απαγορεύτηκαν τα ελληνικά σχολεία στην Αλβανία και νομοθετικά, η Αλβανία κλήθηκε από την Ένωση Εθνών να επιτρέψει την εκπαίδευση στην ελληνική μειονότητα στη μητρική της γλώσσα, με βάση το επιχείρημα ότι η Αλβανία είναι κράτος μέλος (Vickers, 2006).

Κατά τον κομμουνισμό, τα δημοτικά σχολεία και μερικά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επανήλθαν σε λειτουργία στα μεγαλύτερα κέντρα μειονοτήτων. Αλλά τα παιδιά της ελληνικής μειονότητας, είχαν δικαίωμα μόνο για 4ετή φοίτηση στα μειονοτικά σχολεία και από την Πέμπτη μέχρι την όγδοη τάξη, η ελληνική γλώσσα διδασκόταν ως ξένη (Τσιούμης, 2008: 20). Η έλλειψη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ελληνική γλώσσα και η αποκλειστικά αλβανική φύση του προγράμματος σπουδών, με λίγες ευκαιρίες για σπουδές στην ελληνική λογοτεχνία ή φιλοσοφία, αποτελούσε βασική διαμαρτυρία για τη μειονότητα.

Σε γενικές γραμμές, οι μετα-κομμουνιστικές αλβανικές κυβερνήσεις υποστήριξαν το άνοιγμα σχολείων ελληνικής γλώσσας. Η ελληνική μειονότητα ασκεί το δικαίωμά της στην εκπαίδευση στη μητρική της γλώσσα. Η Αλβανία και η Ελλάδα έχουν υπογράψει τη Συνθήκη φιλίας, συνεργασίας, καλής γειτονίας σχέσεις και ασφάλεια, τον Μάρτιο του 1996 και αυτή η συνθήκη δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες στις ελληνοαλβανικές σχέσεις, η οποία αντικατοπτρίζεται θετικά στη θέση της ελληνικής μειονότητας. Θα έπρεπε να

εκτιμηθεί ως σημαντικό ορόσημο προς το συμφέρον και των δύο μερών. Σε αυτήν τη Συνθήκη, το ζήτημα των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων θεωρείται μέρος της «πανευρωπαϊκής κληρονομιάς» (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 1998).

Σε μια μεγάλη παραχώρηση προς τη μειοψηφία, δύο σχολεία έχουν επίσης λάβει άδεια λειτουργίας εκτός της επίσημης «ελληνικής μειονοτικής ζώνης», το ένα στην Κορυτσά και το άλλο στη Χιμάρα. Κάθε χωριό στις μειονοτικές ζώνες έχει τώρα το δικό του δημοτικό σχολείο στην ελληνική γλώσσα, παρά τη μείωση του αριθμού των μαθητών την τελευταία δεκαετία λόγω της μετανάστευσης. Τα σχολεία που ανήκουν στην ελληνική μειονότητα βρίσκονται στις περιοχές Αργυρόκαστρου, Άγιοι Σαράντα και Δελβινάκι, σε περιοχές που κατοικούνται από μέλη της ελληνικής μειονότητας. Στην περιοχή Αργυρόκαστρου, υπάρχουν 3 νηπιαγωγεία, 3 δημοτικά σχολεία, 8 σχολεία που λειτουργούν με το σύστημα εκμάθησης και παρακολούθησης 9 ετών, και 2 γυμνάσια. Όλα τα σχολεία μειονοτήτων έχουν λιγότερους από 50 μαθητές και υπάρχουν πολλά σχολεία, τα οποία έχουν ελάχιστο αριθμό μαθητών όπως η Catista με 4 μαθητές, το σχολείο Grapshi με 4 μαθητές και ένα άλλο στην Polican με 5 μαθητές. Στην περιοχή Άγιοι Σαράντα, υπάρχουν 2 νηπιαγωγεία, 2 δημοτικά σχολεία, 3 σχολεία που λειτουργούν με το σύστημα εκμάθησης και παρακολούθησης 9 ετών και 1 γυμνάσιο. Στην περιοχή Δελβινάκι, υπάρχουν 2 νηπιαγωγεία, 4 δημοτικά σχολεία, 6 σχολεία που λειτουργούν με το σύστημα 9 ετών. Επιπλέον, άνοιξαν δύο κλάδοι της ελληνικής γλώσσας. Το ένα στο «Eqerem Cabej», στο Πανεπιστήμιο του Αργυρόκαστρου από το 1993 και το άλλο στη Σχολή Ξένων Γλωσσών, Πανεπιστήμιο των Τιράνων, από το 1997. Οι καθηγητές της ελληνικής γλώσσας αποφοιτούν από τα παραπάνω πανεπιστήμια (Council of Europe, 2001; Council of Europe, 2007).

Εκτός των παραπάνω στοιχείων, με την απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών, αρ. 404, με ημερομηνία 1 Ιουλίου 1998, εγκρίθηκε το άνοιγμα του σχολείου «Αρσάκειο» στα Τίρανα (Ελληνοαλβανικό κολέγιο). Παιδιά της ελληνικής μειονότητας και τα παιδιά της Αλβανίας φοιτούν στο σχολείο αυτό. Με βάση την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου αρ. 868, με ημερομηνία 30 Σεπτεμβρίου 2004 και με την απόφαση αριθ. 405, με ημερομηνία 29

Δεκεμβρίου 2004, του Υπουργού Παιδείας και Επιστημών, ένα ιδιωτικό προ-πανεπιστημιακό εκπαιδευτικό ίδρυμα 9ετούς σχολικού συστήματος, που ονομάζεται «Όμηρος», λειτουργεί πλέον στην πόλη Κορυτσά (Council of Europe, 2001). Αυτό το ίδρυμα ιδρύθηκε για λογαριασμό της ελληνικής μειονότητας και διδάσκεται η ελληνική γλώσσα. Επίσης, με την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου αρ. 266, με ημερομηνία 05 Μαΐου 2006, λειτουργεί 9ετές ιδιωτικό σχολείο με την ονομασία «Όμηρος» στην πόλη Χιμάρα, όπου τα μαθήματα διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα (Council of Europe, 2007).

Ωστόσο, ενώ τα δημοτικά σχολεία της ελληνικής γλώσσας είναι πλέον γεγονός στο νότιο τμήμα της χώρας, η «Ομόνοια» παραπονιέται ότι η κοινότητα χρειάζεται περισσότερες τάξεις ελληνικών γλωσσών εντός και εκτός των μειονοτικών ζωνών, ειδικά στα Τίρανα (Minority Rights Group International, 2008).

2.5 Ελευθερία Τύπου – Ραδιοφώνου - Τηλεόρασης

Το άρθρο 22 του Συντάγματος (Albanian Government, 2012) εγγυάται την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του τύπου, του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των μελών των μειονοτήτων. Απαγορεύει επίσης την προηγούμενη λογοκρισία αυτών των μέσων επικοινωνίας. Αυτά τα δικαιώματα είναι πολύ σημαντικά για τη διατήρηση και την ενίσχυση της ταυτότητας των μειονοτήτων, ιδίως του δικαιώματος πλήρους πρόσβασης στη μητρική τους γλώσσα, τόσο στα έντυπα όσο και στα ηλεκτρονικά μέσα, τα οποία θα αναπτυχθούν περαιτέρω παρακάτω.

Όσον αφορά τα ηλεκτρονικά μέσα, ο Ν. 8410, με ημερομηνία 30.09.1998, «Το δημόσιο και ιδιωτικό ραδιόφωνο και τηλεόραση στη Δημοκρατία της Αλβανίας» εγγυάται την πρόσβαση στα ηλεκτρονικά μέσα για τις μειονοτικές ομάδες. Το άρθρο 37 του νόμου είναι σημαντικό για τις μειονότητες, λόγω της ανησυχίας του για το δικαίωμα στη γλώσσα και την ελευθερία έκφρασης και τον Τύπο. Αναφέρει: «*Η χρήση της αλβανικής γλώσσας είναι υποχρεωτική για όλα τα προγράμματα. εκτός από…*

προγράμματα που προορίζονται ειδικά για εθνικές μειονότητες και προγράμματα τοπικών ραδιοτηλεοπτικών θεμάτων με άδεια εκπομπής στη γλώσσα των μειονοτήτων» (OSCE, 2004)

Στην πραγματικότητα, τα μέλη της ελληνικής μειονότητας, που ζουν στις περιοχές της Αργυρόκαστρου, των Αγίων Σαράντα, στο Δελβινάκι κ.λπ., έχουν τις ακόλουθες εφημερίδες (Council of Europe, 2001: 37; Council of Europe, 2007: 53):

- «Lajko Vima», μια εβδομαδιαία εφημερίδα που χρονολογείται από το 1945.
- «I Fino tis Omonias» (Φωνή της Ομόνοιας), μια εβδομαδιαία εφημερίδα.
- «Tahidhromos tis Ipirus», που εκδόθηκε από τον Οκτώβριο του 2005.
- «Vizion 2000» (Vision 2000), μια μηνιαία εφημερίδα, που εκδίδεται σε τρεις γλώσσες, αλβανικά, ελληνικά και αγγλικά. - Οι εφημερίδες «Bularati» και «Policani» έχουν επίσης εκδοθεί πριν από λίγα χρόνια. Οι περισσότερες από αυτές τις εφημερίδες διανέμονται ελεύθερα σε κάθε χωριό. Επιπλέον, πολλές άλλες εφημερίδες στην ελληνική γλώσσα εισέρχονται από την Ελλάδα στην μειονότητα της Αλβανίας (Council of Europe, 2001: 37).

Η ελληνική μειονότητα διαθέτει τα δικά της ηλεκτρονικά μέσα, δηλαδή:

- Το «TV ALPO», που βρίσκεται στο Αργυρόκαστρο, μεταδίδει προγράμματα για την ελληνική μειονότητα στη μητρική τους γλώσσα.
- Το «Radio Argjiropoli» και
- Το «TV CHANNEL 7», που βρίσκονται στο Αργυρόκαστρο, μεταδίδουν πληροφορίες στην ελληνική γλώσσα.
- Οι εκπομπές “ARMONIA TV” και “ARMONIA FM” στην ελληνική γλώσσα.

Οι τοπικοί κλάδοι της Δημόσιας Τηλεόρασης της Αλβανίας μεταδίδουν στην ελληνική μειονότητα προγράμματα στην ελληνική γλώσσα. Το ραδιόφωνο στο Αργυρόκαστρο μεταδίδει καθημερινά 45 λεπτά ενημερωτικών εκπομπών στην ελληνική γλώσσα και άλλα προγράμματα πολιτιστικού χαρακτήρα. Επιπλέον, η τοπική τηλεόραση στην Αργυρόκαστρο εκπέμπει 30

λεπτά την εβδομάδα προγράμματα στην ελληνική γλώσσα (Council of Europe, 2001: 39)

Το Radio Saranda μεταδίδει δύο προγράμματα 45 λεπτών στην ελληνική γλώσσα, κάθε Κυριακή και Πέμπτη. Αυτό το πρόγραμμα έχει τίτλο «Η ελληνική εθνοτική μειονότητα σήμερα» και παράγεται από δημοσιογράφους εθνικής μειονότητας. Περιέχει ειδήσεις, μουσική και πληροφορίες για πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις. Επιπλέον, η εθνική ελληνική μειονότητα μπορεί να παρακολουθήσει τους ελληνικούς τηλεοπτικούς σταθμούς όπως ΝΕΤ, ΑΝΤ1, MEGA, ΕΤ1 κ.λπ., στις περιοχές που κατοικεί, επειδή τα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν εγκαταστήσει τηλεοπτικούς ενισχυτές με κυβερνητική οικονομική υποστήριξη. Ταυτόχρονα με την απόφαση του Αλβανικού Συμβουλίου Ραδιοφώνου και Τηλεόρασης, έχει εγκατασταθεί ένας ενισχυτής στο Όρος Ντάτζτι και ο ελληνικός τηλεοπτικός σταθμός ΕΤ1, μπορεί να παρακολουθείται ελεύθερα και στα Τίρανα (Council of Europe, 2001: 39-40).

2.6 Συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες

Αν και η αλβανική νομοθεσία εγγυάται τη συμμετοχή των μειονοτήτων στην εκλογική διαδικασία, ουσιαστικά μόνο η ελληνική μειονότητα κατάφερε να αποκτήσει εκπροσώπηση σε κοινοβουλευτικό επίπεδο ή στο Συμβούλιο Υπουργών. Το κόμμα «Ομόνοια» κέρδισε στις πρώτες πλουραλιστικές εκλογές του 1991, πέντε έδρες στο αλβανικό κοινοβούλιο. Στις δεύτερες κοινοβουλευτικές εκλογές του 1992, στις οποίες εξαιρέθηκαν κόμματα με εθνοτικά στοιχεία και ως εκ τούτου η «Ομόνοια» έπρεπε να μετονομαστεί σε «Κόμμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» (PHR), η ελληνική μειονότητα κέρδισε σε ένα αλλαγμένο εκλογικό σύστημα με 2,9 τοις εκατό των ψήφων, 2 από τις 140 έδρες του κοινοβουλίου (Sako, 2012: 171).

Η μετάβαση της πολιτικής εξουσίας από την «Ομόνοια» στο PHR κατέστησε ανεπαρκή την πολιτική συμμετοχή των Ελλήνων, καθώς θα έπρεπε να είχε εξασφαλίσει την πολιτική εκπροσώπηση όχι μόνο για την ελληνική μειονότητα, αλλά και για όλες τις μειονότητες. Ως αποτέλεσμα, το PHR έχασε

έδαφος στην παραδοσιακή της περιοχή της νότιας Αλβανίας, η οποία κατοικείται κυρίως από ελληνικές εθνοτικές μειονότητες (Barjarba, 2004). Όσον αφορά την ελληνική εκπροσώπηση σε κυβερνητικό επίπεδο, το 2001, είχε τη θέση του Υπουργού Υγείας, Υφυπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και Αναπληρωτή Υπουργού Δικαιοσύνης. Μετά τις εκλογές της 3ης Ιουλίου 2005, το Κόμμα της Ένωσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχασε δύο θέσεις. Μετά από αυτές τις εκλογές, ένα μέλος της ελληνικής μειονότητας διορίστηκε Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών στη νέα κυβερνητική δομή. Εκτός από την ελληνική μειονότητα, καμία άλλη εθνοτική μειονότητα δεν εκπροσωπήθηκε στο κοινοβούλιο της Δημοκρατίας της Αλβανίας ή στο επίπεδο του Υπουργικού Συμβουλίου (Wolff et al, 2008).

Επιπλέον στις πρόσφατες κυβερνητικές εκλογές του 2017 και στις τοπικές εκλογές του 2019, οι υποψήφιοι από την ελληνική μειονότητα συμμετείχαν κανονικά και μάλιστα εξέδιδαν λόγους στη μητρική τους γλώσσα (US Department of State, 2019: 15).

Κεφάλαιο 3

Μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη

3.1 Ιστορικά Στοιχεία

Μετά από διαδοχικές περιόδους υπό την Ελληνική, Ρωμαϊκή και βυζαντινή κυριαρχία, η Θράκη κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς τον 14ο αιώνα και συγκεκριμένα από τον Σουλεϊμάν, γιο του Οράν. Παρέμεινε υπό τον έλεγχό τους μέχρι τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο του 1912-13, όταν τέσσερα Βαλκανικά κράτη - Μαυροβούνιο, Ελλάδα, Σερβία και Βουλγαρία - νίκησαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία, με αποτέλεσμα την απώλεια σχεδόν όλων των ευρωπαϊκών κατακτήσεων της.

Στη συνέχεια ολόκληρη η περιοχή της Δυτικής Θράκης καταλήφθηκε από τη Βουλγαρία. Ωστόσο, διαφωνίες μεταξύ των νικητών για τον διαμοιρασμό των κατακτημένων εδαφών, οδήγησαν σύντομα στο Δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο. Τον Αύγουστο του 1913 η Βουλγαρία ηττήθηκε αλλά απέκτησε τη Δυτική Θράκη υπό τους όρους της Συνθήκης Ειρήνης τερματίζοντας τη σύγκρουση και ο ελληνικός στρατός αποχώρησε από την περιοχή. Η Βουλγαρία κυβέρνησε την περιοχή μέχρι το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Από το 1919-20, διοικούσαν το έδαφος οι Συμμαχικές δυνάμεις και το 1920, η Δυτική Θράκη παραχωρήθηκε στην Ελλάδα με τη Συνθήκη των Σεβρών (Ασημακοπούλου & Χρηστίδου- Λιοναράκη, 2002).

3.2 Νομική βάση για την εγγύηση των δικαιωμάτων της μουσουλμανικής μειονοτήτων της Δυτικής Θράκης

Αναφορικά με τη μουσουλμανική μειονότητα στην Ελλάδα, συγκεκριμένα στη Θράκη, τα δικαιώματά της στους τομείς της εθνικότητας και της θρησκείας προστατεύονται σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Νομοθετικό Διάταγμα 238/ΦΕΚ Α΄/25 Αυγούστου 1923. Τα άρθρα 37 έως και 45 ορίζουν το νομικό πλαίσιο για την προστασία των μειονοτικών πληθυσμών που δεν έχουν συμπεριληφθεί στη Σύμβαση για την Ανταλλαγή των Πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας του 1923, που υπογράφηκε έξι μήνες πριν την Συνθήκη της Λωζάνης (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2018: 172).

Αξιοσημείωτο είναι ότι τα περισσότερα κείμενα με αρχή την συνθήκη της Λωζάνης, αναφέρονται σε «μουσουλμανικές μειονότητες» και όχι σε «μουσουλμανική μειονότητα», καθόσον υπάρχουν διάφορες εθνοτικές μειονοτικές ομάδες που έχουν ως θρησκεία τον μουσουλμανισμό (Μαλκίδης, 2016: 52). Επικουρικά προστέθηκαν λίγο πιο μετά το Ελληνοτουρκικό Μορφωτικό Σύμφωνο της 20ης Απριλίου 1951 (επικυρώθηκε με το Ν. 2073 στις 23 Απριλίου 1952), το Ελληνοτουρκικό Μορφωτικό Πρωτόκολλο της 20ης Δεκεμβρίου 1968 (Τσιτσελίκης, 1996) και η Ελληνοτουρκική Συμφωνία για την Πολιτιστική Συνεργασία του 2000. Η Συμφωνία του 2000 κατήργησε τη Συμφωνία του 1951. Επιπλέον, η μουσουλμανική μειονότητα προστατεύεται από τις Συμφωνίες του Ελσίνκι του 1975, το Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας του 1975 και το Έγγραφο της Βιέννης του 1989 της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (CSCE) [Concluding Document of the Vienna Follow-Up Meeting to the Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE)].

Επιπρόσθετα, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι το ελληνικό κείμενο της Συνθήκης της Λωζάνης αναφέρεται σε «μουσουλμανικές μειονότητες», ενώ το κείμενο στη γαλλική γλώσσα (που είναι και το επίσημο της Συνθήκης) αναφέρεται σε ενικό αριθμό με τον όρο «la minorite mousoulmane» (Τσιτσελίκης, 1996: 303 υποσημ. 784).

Επιπλέον, ενώ αρχικά οι μουσουλμάνοι της Θράκης αποκαλούνταν «Τούρκοι της Θράκης» ή «τουρκική μειονότητα της Θράκης», αργότερα με απόφαση του Δικαστηρίου της Κομοτηνής στις 20 Μαρτίου 1986, η οποία επικυρώθηκε επίσης από το Ανώτατο Δικαστήριο Αθηνών στις 28 Ιουνίου 1987, η προσφώνηση «τουρκική» απαγορεύτηκε να χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης (Poulton, 1993: 186).

Πλέον των ανωτέρω, το 1954, η Ελλάδα εξέδωσε νόμο αναγνωρίζοντας τα σχολεία της μειονότητας ως τουρκικά. Ο Ν. 3065/1954 (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 1954) που βρίσκεται σε ισχύ μέχρι σήμερα, ρυθμίζει τα θέματα της μειονοτικής εκπαίδευσης και η Ελλάδα αναγνωρίζει τα μειονοτικά σχολεία ως τουρκικά. Τον Μάρτιο του 1972 κατά τη διάρκεια της

Χούντας των Συνταγματαρχών, άλλαξε ο χαρακτηρισμός από Τουρκικά σε Μουσουλμανικά ή Μειονοτικά σχολεία (Tsitselikis , 2012: 511).

Το Σύνταγμα του 1975, όπως τροποποιήθηκε το 2008 (Ελληνικό Κοινοβούλιο, 2008) στο άρθρο 5, παρ. 2 παρέχει σε όλους στην ελληνική επικράτεια το δικαίωμα στη ζωή, στην τιμή και στην ελευθερία χωρίς διακρίσεις λόγω εθνικότητας, φυλής, γλώσσας ή θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Η αρχή της ισότητας των Ελλήνων πολιτών είναι επίσης εγγυημένη, στο άρθρο 4 παρ. 1.

3.3 Διάφορα εθνικά συστατικά μουσουλμάνων στην Ελλάδα

Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης αποτελείται από τρεις εθνοτικές συνιστώσες, δηλαδή εκείνα τα άτομα με τουρκική καταγωγή (μερικές φορές αναφέρονται ως Τούρκοι Μουσουλμάνοι), τους Πομάκους και τους Ρομά (Αθίγγανοι ή Τσιγγάνοι). Ο διαχωρισμός βέβαια αυτός είναι προβληματικός, καθόσον οι ονομασίες αυτές δεν αποφασίστηκαν από τα ίδια τα μέλη των κοινοτήτων, αλλά ονομάστηκαν από τις πολιτικές ηγεσίες (Τρουμπέτα, 2001: 17-24).

Ο μουσουλμανικός πληθυσμός στη Θράκη, διέμενε πολύ πριν την ανταλλαγή πληθυσμών του 1923, είτε από μετακίνηση και εποικισμό μουσουλμανικών πληθυσμών κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, είτε από τον εξισλαμισμό αυτόχθονων κατοίκων (Ασημακοπούλου & Χρηστίδου- Λιοναράκη, 2002: 215)

Η εμφάνιση των μουσουλμανικών στοιχείων στη Θράκη, σύμφωνα με τον Ζεγκίνη (2001), ήταν αποτέλεσμα του εξισλαμισμού ντόπιων χριστιανών που διεξήχθη κυρίως μέσω του Μπεκτασισμού: ενός δημοφιλούς ετερόδοξου ισλαμικού κινήματος που συνδύαζε στοιχεία του επίσημου Σουνιτικού Ισλάμ, καθώς και άλλων θρησκειών, συμπεριλαμβανομένου του Χριστιανισμού. Οι θρησκευτικοί ηγέτες του Μπεκτασισμού, γνωστοί ως δερβίσηδες, ήταν ιδιαίτερα δημοφιλείς στους ντόπιους, οι οποίοι, λόγω των σκληρών πολιτικών των Οθωμανικών αρχών, προτίμησαν να ακολουθήσουν ένα ισλαμικό κίνημα

που θα διατηρούσε στοιχεία της δικής τους θρησκεία, παρά να αποδεχτούν το επίσημο Σουνιτικό Ισλάμ (Φλώρου, 2012).

Η μουσουλμανική μειονότητα είναι η μόνη αναγνωρισμένη θρησκευτική μειονότητα στην Ελλάδα σύμφωνα με το άρθρο 45 της Συνθήκης της Λωζάνης.

Σύμφωνα με απογραφή που πραγματοποιήθηκε το 1991, η μειονότητα στη Θράκη αριθμεί περίπου 98.000 άτομα και κατέχει το 29% του συνολικού πληθυσμού της περιοχής (Υπουργείο Εξωτερικών, 1999). Κατά την απογραφή που διενεργήθηκε το 2001, η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης αριθμεί περίπου 114.000 άτομα. Τέλος, κατά την αντίστοιχη απογραφή του 2011, η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης ανέρχεται στους 120.0000 (Παπαδόπουλος, 2011: 169).

3.3.1 Τουρκογενείς

Οι τουρκόφωνοι ή τουρκογενείς αποτελούν περίπου το 47% της συνολικής μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης (Παπαδόπουλος, 2011: 170). Προήλθαν κυρίως με την πρώιμη εγκατάστασή τους στην Ελλάδα από τα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας (Τρουμπέτα, 2001: 17).

3.3.2 Μουσουλμάνοι Ρομά

Υπάρχουν έρευνες από μελετητές που υποστηρίζουν ότι τα συγκεκριμένα στοιχεία προήλθαν από την Ινδία και τα οποία εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Θράκης κατά τη βυζαντινή περίοδο. Στη συνέχεια εξισλαμίστηκαν από τους Οθωμανούς (Ζεγκίνης, 1994: 48; Λιθοξόου, 1991)

3.3.3 Μουσουλμάνοι Πομάκοι

Η προέλευση των Πομάκων υπήρξε μήλον της έριδος για τους Έλληνες, Τούρκους και Βούλγαρους ιστορικούς από τις αρχές του 20ου αιώνα. Για τους Βούλγαρους ιστορικούς, οι Πομάκοι είναι εξισλαμισμένοι Βούλγαροι που ασπάστηκαν το Ισλάμ κατά την Οθωμανική περίοδο. Οι Τούρκοι ιστορικοί αντιμετωπίζουν τους Πομάκους ως Τούρκους που διέμεναν στην Βουλγαρία. Τέλος, οι Έλληνες ιστορικοί τους βλέπουν ως αυτόχθονες εξισλαμισμένους πολίτες, απόγονους των αρχαίων Θράκων (Χαραλαμπίδης, 1985).

Η επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων στα τέλη της δεκαετίας του 1970 μέχρι το 1990, αποτέλεσε καμπή για την αλλαγή αντιμετώπισης των Πομάκων στα ελληνικά δημοσιεύματα. Ενώ μέχρι τότε τόνιζαν τη μη σχέση μεταξύ των Πομάκων με τους Βούλγαρους, πλέον παρουσιαζόταν ως εθνική ομάδα suis generis χωρίς γενετική σχέση είτε με τους Βούλγαρους, είτε με τους Τούρκους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι ελληνικές αρχές ήθελαν εν μέρει να ευχαριστήσουν τις τουρκικές αρχές και να μην υπονομεύσουν την Ελληνοτουρκική προσέγγιση στην περίοδο του μεσοπολέμου και στα χρόνια μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Και εν μέρει για να καταστρέψουν τυχόν υπάρχοντες πολιτιστικούς δεσμούς μεταξύ των Πομάκων και των Βουλγάρων. Εν συνεχεία όμως, οι Ελληνικές αρχές ακολούθησαν μια πολιτική τουρκικοποίησης των Πομάκων, δίνοντας έμφαση στο κοινό θρησκευτικό υπόβαθρο με τις άλλες μουσουλμανικές μειονότητες. Ενθαρρύνθηκαν να μιλούν τούρκικα και να φοιτούν στα σχολεία μειονοτήτων των οποίων το πρόγραμμα σπουδών παρεχόταν μόνο στην τουρκική και ελληνική γλώσσα (Αλεξανδρής, 1991: 69-172).

3.4 Επιδράσεις του Κυπριακού στις Μειονότητες (1954-1990)

Η εμφάνιση του Κυπριακού ζητήματος είχε αρνητικές επιπτώσεις στις μειονότητες και τόσο η Τουρκία όσο και η Ελλάδα το χρησιμοποίησαν ως μόχλευση για να επωφεληθούν από μια κατάσταση τεταμένων σχέσεων. Οι Βρετανοί ζήτησαν από την Τουρκία να συμμετάσχουν στην επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Όταν οι Ελληνοκύπριοι σκόπευαν να ενωθούν με την Ελλάδα (Enosis) και ζήτησαν από τους Βρετανούς να εγκαταλείψουν το

νησί, η Τουρκία προσκλήθηκε επίσης στο συνέδριο στο Λονδίνο στις 29 Αυγούστου 1955 για να συζητήσουν τα θέματα της Ανατολικής Μεσογείου. Η Τουρκία δεν ήταν ικανοποιημένη από το συνέδριο και προσπάθησε να ωθήσει την Ελλάδα να κάνει περισσότερους συμβιβασμούς σχετικά με την Κύπρο. Τα γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν στην Τουρκία στις 6-7 Σεπτέμβριου του 1955 προκάλεσαν τη διακοπή του συνεδρίου. Έγιναν επιθέσεις στην Τουρκία σε ιδιοκτησίες, εκκλησίες και σχολεία που ανήκαν σε μη μουσουλμάνους και στην Ελληνική μειονότητα. Κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων σκοτώθηκαν 3 Έλληνες, 35 άτομα τραυματίστηκαν και καταστράφηκαν 5.652 κτίρια. Η Ελλάδα διαμαρτυρήθηκε για τα γεγονότα στην τουρκική κυβέρνηση ενώ ο ελληνικός τύπος ισχυρίστηκε ότι τα γεγονότα είχαν καθοδηγηθεί από τις αρχές της Τουρκίας (Συρίγος, 2015: 133). Οι ΗΠΑ παρενέβησαν στα ελληνοτουρκικά προβλήματα και το αποτέλεσμα ήταν η ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

3.5 Η περίοδος 1985-2014

Η απόφαση του Ελληνικού Ανώτατου Εφετείου, της 4ης Νοεμβρίου 1987 για την παύση των μειονοτικών ενώσεων επειδή το επίθετο «τουρκικά» χρησιμοποιούταν στους τίτλους τους, είχε ως αποτέλεσμα τη συνέχιση της σκληρής πολιτικής έναντι της μειονότητας. Ο πρωθυπουργός Turgut Özal ήταν πολύ προσεκτικός στις αποφάσεις του προκειμένου να αποφύγει όλα τα αμφιλεγόμενα θέματα με την Ελλάδα. Οι μειονότητες πίστευαν ότι θυσιάστηκαν για την επιτυχία της ειρηνευτικής διαδικασίας.

Η επιστολή του πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου προς τον Πρόεδρο Ρατζέπ Ταγίπ Ερντογάν στις 25 Ιανουαρίου 2010 έδωσε το πρώτο σημάδι ότι η κυβέρνηση της Ελλάδας είχε ως στόχο να αλλάξει τη νοοτροπία της σχετικά με την έννοια της μειονότητας. Η Ελλάδα ανακοίνωσε αμέσως ορισμένα μέτρα για να διευκολύνει τη ζωή της μουσουλμανικής μειονότητας. Επίσης, έθεσε υπό έλεγχο τα μειονοτικά ζητήματα στο Υπουργείο Εσωτερικών (Ασημακοπούλου & Χρηστίδου- Λιοναράκη, 2002) για να δείξει ότι οι μειονότητες δε θα θεωρούνται ως «Αλλοδαποί» αλλά ως πολίτες της χώρας.

Πριν από το 1989 ο αριθμός των δημοσιευμένων έργων για τους μουσουλμάνους της Ελλάδας ήταν σχετικά μικρός. Η πλειονότητα των δημοσιεύσεων σχετικά με το θέμα αυτό, εμφανίστηκε κυρίως στα τέλη του Ψυχρού Πολέμου και στις πρώιμες μετα-Ψυχροπολεμικές περιόδους. Αυτό είναι εμφανές και από την εξαντλητική βιβλιογραφική επισκόπηση των Ασημακοπούλου και Χρηστίδου-Λιοναράκη (2002).

Η κύρια εξήγηση για αυτήν την αναλογική απόκλιση πριν και μετά το 1989, σχετίζεται με το τρέχον κλίμα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και τον τρόπο με τον οποίο αυτό το κλίμα επηρέασε τη σχέση μεταξύ του μουσουλμανικού πληθυσμού και του ελληνικού κράτους. Έτσι, ακολουθώντας τις εθνοτικές συγκρούσεις της δεκαετίας του 1950, του 1960 και της δεκαετίας του 1970 μεταξύ Ελλήνων και Τουρκοκύπριων στην Κύπρο- που οδήγησαν στην τουρκική εισβολή του 1974 στο νησί και την κατοχή σχεδόν του 40% της επικράτειάς του από τότε - οι ελληνοτουρκικές σχέσεις εισήλθαν σε μια περίοδο παρατεταμένης έντασης, με τα δύο κράτη να φτάνουν στο χείλος του πολέμου δύο φορές το Μάρτιο του 1987 και τον Ιανουάριο του 1996 (Αλεξανδρής, 1991: 497-523)

Η ένταση αφορούσε μια σειρά διμερών ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού των μειονοτικών δικαιωμάτων για τους μουσουλμάνους της Θράκης σύμφωνα με τις διατάξεις διμερών και διεθνών συνθηκών όπως η Συνθήκη της Λωζάνης του 1923. Σε αυτό το πλαίσιο, οι υποθέσεις που αφορούν τους Μουσουλμάνους της Θράκης αρχίζουν να γίνονται το επίκεντρο του πολιτικής και ακαδημαϊκής συζήτησης στην Ελλάδα. Τον Απρίλιο του 1990, το συντηρητικό κόμμα της Νέας Δημοκρατίας ήρθε στην εξουσία και περίπου ένα χρόνο αργότερα η κυβέρνηση υπό την πρωθυπουργία του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, προσπάθησε να μεταρρυθμίσει το νομικό πλαίσιο που διέπει το καθεστώς της μειονότητας των μουσουλμάνων της Ελλάδας με τη θέσπιση του νόμου 1920/1991 που διέπει τον διορισμό των Μουσουλμάνων θρησκευτικών ηγετών, των μουφτήδων. Ο νόμος δεν ελήφθη καλά από τα μέλη της (Συρίγος, 2015).

3.6 Θρησκεία

Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης διατηρεί 280 τζαμιά (τεμένη) συνολικά προκειμένου να ασκήσουν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Στο νομό Ξάνθης υπάρχουν 95 τεμένη, 165 στο νομό Κομοτηνή και 20 στο νομό Έβρου (Σούρπη, 2017).

Με το Ν.4067/2012 (ΦΕΚ Α΄79) και συγκεκριμένα με το άρθρο 27, θεσπίστηκαν ειδικές διατάξεις προκειμένου να απλουστευτούν οι πολεοδομικές διαδικασίες που προβλέπονται για την επισκευή ή την κατασκευή τεμένους σε Βακουφικό ακίνητο της Θράκης. Επιπλέον με το άρθρο 48 του Ν.4178/2013 (ΦΕΚ Α΄174), επιλύθηκαν πολεοδομικά ζητήματα των τεμενών, τα οποία βρίσκονται σε περιοχές εντός νομίμως υφισταμένων οικισμών, αλλά χωρίς ρυμοτομικό σχέδιο. (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2018: 173).

Υπάρχουν τρεις Μουφτείες σήμερα στη Θράκη: η Μουφτεία Διδυμοτείχου, η Μουφτεία Ξάνθης και η Μουφτεία Κομοτηνής, οι οποίες αποτελούν αυτοτελείς δημόσιες υπηρεσίες επιπέδου Γενικής Διεύθυνσης υπαγόμενες απ’ ευθείας στον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων και οι δαπάνες λειτουργίας τους βαραίνουν τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2018: 172).

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 7 του Ν. 1920/1991, αναφορικά με την αλληλογραφία των Μουφτείων, θεσπίστηκε ότι η επικοινωνία με τις δημόσιες υπηρεσίες θα πρέπει να γίνεται στα ελληνικά, αλλά επιτρέπεται σε θρησκευτικού ή διοικητικού χαρακτήρα κείμενα που αφορούν στη μουσουλμανική μειονότητα, να συντάσσονται στα τούρκικα (Τσιτσελίκης, 1996: 339-341).

3.7 Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης άρθρο 41, και επειδή η υποχρεωτική εκπαίδευση της εποχής ήταν μόνο το δημοτικό σχολείο, η δέσμευση της Ελλάδας για την παροχή εκπαίδευσης στις μειονότητες της Θράκης, αφορά ρητά μόνο σε αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης.

Επιπλέον στο άρθρο 41, παρ.1 της Συνθήκης, η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης αναγνωρίζεται ως τουρκόφωνη, με αποτέλεσμα η διδασκαλία στα σχολεία των μειονοτήτων να πραγματοποιείται σε δύο γλώσσες: την ελληνική και την τουρκική. Αυτό ενισχύθηκε και με το Ελληνοτουρκικό Μορφωτικό Σύμφωνο της 20ης Απριλίου 1951 και το Ελληνοτουρκικό Μορφωτικό Πρωτόκολλο της 20ης Δεκεμβρίου 1968.

3.7.1 Νηπιαγωγεία

Δίγλωσσα μειονοτικά νηπιαγωγεία στη Θράκη, δεν υπάρχουν. Ούτε και στις μεταγενέστερες διακρατικές ρυθμίσεις, δηλαδή την Ελληνοτουρκική Συμφωνία του 1951 και το Μορφωτικό πρωτόκολλο του 1968 που αφορούν σε εκπαιδευτικά ζητήματα, δεν υπάρχει πρόβλεψη για την προσχολική εκπαίδευση.

Μέχρι το 1990, στις αμιγώς μειονοτικές περιοχές της Θράκης, δεν υπήρχαν νηπιαγωγεία, ελληνικά, οπότε δεν υπήρχε αντίστοιχα και η επιλογή για την παρακολούθηση προσχολικής εκπαίδευσης. Από το 1990 παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού μειονοτικών μαθητών σε ελληνικά δημόσια νηπιαγωγεία και μέχρι το 2002 ιδρύθηκαν 22 σε αμιγείς μειονοτικές περιοχές. Υπήρξε βέβαια αντίδραση των μειονοτικών κύκλων αναφορικά με το αίτημα διδασκαλίας της μητρικής τους γλώσσας, καθόσον τα μαθήματα γίνονται μόνο στα ελληνικά (Δραγώνα & Φραγκουδάκη, 2008).

Από το 2014 πάντως πρέπει να σημειωθεί ότι σε 6 νηπιαγωγεία των αμιγώς μειονοτικών περιοχών, ότι λειτουργεί μία πιλοτική εφαρμογή του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (και η οποία θεσμοθετήθηκε το 2017), που τοποθετεί στην αίθουσα μία επιπλέον νηπιαγωγό, μέλος της κοινότητας,

προκειμένου να επικοινωνεί με τους μαθητές στη μητρική τους γλώσσα (Χαραλαμποπούλου, 2017).

Το 2020 με εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (2020), καθίσταται υποχρεωτική η παρακολούθηση της προσχολικής αγωγής.

3.7.2 Δημοτικά σχολεία

Τα μειονοτικά δημοτικά σχολεία ακολουθούν δίγλωσσο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, στην ελληνική και τουρκική γλώσσα. Ακολουθούν επίσης τις αργίες και των δύο θρησκειών, με αποτέλεσμα ο χρόνος διδασκαλίας να είναι μικρότερος από τα δημόσια δημοτικά σχολεία (Δραγώνα & Φραγκουδάκη, 2008: 19). Οι μαθητές που ανήκουν στη μουσουλμανική μειονότητα έχουν το δικαίωμα της επιλογής να φοιτήσουν και στα δημόσια ελληνικά σχολεία. (Μπαλτσιώτης & Τσιτσελίκης, 2001: 55).

Τα 2/3 περίπου των παιδιών που ανήκουν στη μειονότητα της Θράκης, ακολουθούν τη μειονοτική εκπαίδευση. Το 2009-2010, οι μαθητές των μειονοτικών δημοτικών σχολείων Θράκης ήταν 5.999, ενώ άλλοι 2.880, παρακολούθησαν εκπαίδευση σε δημόσια ελληνικά σχολεία (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2018). Το 2011-12 λειτουργούσαν στη Θράκη 174 δημοτικά μειονοτικά σχολεία με 6.199 μαθητές (Ασκούνη, 2011).

3.7.3 Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν δεσμεύεται από τη Συνθήκη της Λωζάνης για την παροχή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, εντούτοις ίδρυσε το 1952 στην Κομοτηνή το Γυμνάσιο «Τζελάλ Μπαγιάρ» και το 1965 το μειονοτικό Γυμνάσιο Ξάνθης ως εξατάξια. Το 1979 χωρίστηκαν σε Γυμνάσια και Λύκεια (Ζεγκίνης, 1994).

Αντίστοιχα, όπως και με τη φοίτηση σε μειονοτικά δημοτικά σχολεία, έτσι και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρατηρείται μία αύξηση προτίμησης παρακολούθησης από τους μειονοτικούς μαθητές, στα ελληνικά

δημόσια σχολεία και στις τεχνικές σχολές. Το σχολικό έτος 2009 -2010 ανέρχονται από 2.602 μειονοτικούς μαθητές συνολικά, οι 443 φοιτούσαν σε μειονοτικά λύκεια, οι 1.098 φοιτούσαν σε δημόσια ελληνικά λύκεια και 1.061 σε τεχνικά ελληνικά λύκεια (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2018).

3.7.4 Ιεροσπουδαστήρια

Για να γίνει κάποιος θρησκευτικός λειτουργός, θα πρέπει να αποφοιτήσει από το ιεροσπουδαστήριο, το οποίο θεωρείται ισότιμο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπου στη Θράκη υπάρχουν δύο: στον Εχίνο Ξάνθης και στην Κομοτηνή (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2018: 172). Το 1998 αυξήθηκε η διάρκεια σπουδών σε 6 χρόνια (2 τριετείς κύκλους) και οι τίτλοι σπουδών τους αναγνωρίστηκαν ως ισότιμοι των δημοσίων εκκλησιαστικών γυμνασίων και λυκείων αντίστοιχα (Τσιούμης, 2010). Με τον Ν. 3536/2007 (ΦΕΚ 42/Ά/23.2.2007) οι απόφοιτοι ιεροσπουδαστηρίων καταλαμβάνουν θέσεις ιεροδιδασκάλων στις μουφτείες.

3.7.5 Εκπαιδευτικό προσωπικό

Οι μουσουλμάνοι δάσκαλοι των μειονοτικών σχολείων, που διορίζονται ως δημόσιοι υπάλληλοι (προσωρινοί ή μόνιμοι) είναι απόφοιτοι της Ειδικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας της Θεσσαλονίκης (ΕΠΑΘ), ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα που ιδρύθηκε από το ελληνικό καθεστώς της χούντας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Υπάρχουν και συμβασιούχοι ιδιωτικού δικαίου μουσουλμάνοι δάσκαλοι οι οποίοι διορίζονται έως τρία χρόνια, σύμφωνα με το Ν. 694/1977 (Μπαλτσιώτης & Τσιτσελίκης, 2008; Στάθη & Τρέσσου, 1997). Ο στόχος πίσω από αυτή την πολιτική κίνηση ήταν η αποτροπή της απασχόλησης εκπαιδευτικών από την Τουρκία σε εύθετο χρόνο, πετυχαίνοντας ταυτόχρονα τη μείωση της παρέμβαση της Άγκυρας στις εκπαιδευτικές υποθέσεις της μειονότητας.

Με το άρθρο 15 του Ν.4283/2014 (ΦΕΚ Ά 189/10.9.2014), οι απόφοιτοι της ΕΠΑΘ εξισώθηκαν με τους πτυχιούχους Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης των ελληνικών πανεπιστημίων.

Για όλους τους εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να διοριστούν σε μειονοτικό σχολείο, έχει οριστεί ως απαραίτητο προσόν η μετεκπαίδευση στο Διδασκαλείο Εκπαιδευτικών Μειονοτικού Προγράμματος (Δ.Ε.Μ.Π.) του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, σύμφωνα με το άρθρο 66 του Ν. 4139/2014 (ΦΕΚ Ά 258/8.12.2014). Οι εκπαιδευτικοί που επιθυμούν να εργαστούν στο τουρκόφωνο πρόγραμμα, διορίζονται κατόπιν διενέργειας διαγωνισμού ΑΣΕΠ, σύμφωνα με το Ν. 3848/2010 (ΦΕΚ 71/Α/19-5-2010). Στα μειονοτικά σχολεία διδάσκει και ένας μικρός αριθμός Τούρκων εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της αμοιβαιότητας.

3.7.6 Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Το 1995, αποτέλεσε μία καθοριστική χρονιά για την αλλαγή στην εκπαίδευση των μειονοτήτων. Με το άρθρο 2, παράγραφος 1 του Ν. 2341/1995 (ΦΕΚ Α' 208/1995) θεσπίστηκε η δυνατότητα «*να ορίζεται χωριστό ποσοστό θέσεων για την εισαγωγή σε ΑΕΙ και ΤΕΙ αποφοίτων λυκείων που προέρχονται από τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης*». Πλέον οι μειονοτικοί μαθητές που συμμετέχουν στις πανελλήνιες εισαγωγικές εξετάσεις για τα Πανεπιστήμια, εισάγονται επιπλέον του αριθμού των εισακτέων κάθε σχολής ή τμήματος σε ποσοστό 0,5%.

3.8. Ελευθερία Τύπου - Ραδιοφώνου

Το Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας και οι ελληνικοί νόμοι περιλαμβάνουν διατάξεις για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης, καθώς και το δικαίωμα πρόσβασης σε πληροφορίες. Από το 2013, μόνο 3 εφημερίδες δημοσιεύονται εβδομαδιαία και μία κάθε δεκαπενθήμερο (OSCE, 2013: 2).

Στη Θράκη κυκλοφορούν σήμερα οι εξής τουρκόφωνες εφημερίδες: 4 στην Κομοτηνή: Gundem, Olay, Rodop Ruzgari, Trakyanin Sesi και 2 στην Ξάνθη: Millet Gazetesi, Birlik.

Επιπλέον δημοσιεύονται τέσσερα μηνιαία περιοδικά στη Θράκη (Ibid): Mihenk, με έδρα την Ξάνθη, Ogremenin Sesi και Azilinkca στην Κομοτηνή και Gonulden Gonule, με έδρα το Σουφλί Έβρου.

Επίσης, υπάρχουν τέσσερις ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί που μεταδίδουν στη μειονοτική γλώσσα σε ολόκληρη την περιοχή καθώς και αρκετοί ιστότοποι στο Διαδίκτυο (OSCE, 2013: 2).

3.9 Συμμετοχή μειονοτήτων σε εκλογική διαδικασία

Ο σεβασμός των γλωσσικών δικαιωμάτων αποτυπώνεται από την ελληνική νομοθεσία στο άρθρο 17 του Νομοθετικού Διατάγματος ΝΔ. 65/1974.Σύμφωνα με αυτό, προκειμένου να διευκολυνθούν στην άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος τα μέλη της μειονότητας, διορίζεται στα εκλογικά κέντρα των μουσουλμάνων της Θράκης τουρκόφωνος διερμηνέας.

Στην Ελλάδα, εκπρόσωποι της μουσουλμανικής μειονότητας συμμετέχουν στους πολιτικούς σχηματισμούς που υφίστανται στη χώρα. Βέβαια στις εκλογές του 1990 και 1993, εμφανίστηκαν και δύο μειονοτικοί συνδυασμοί: η «Εμπιστοσύνη» στο Ν. Ροδόπης και το «Πεπρωμένο» στο Ν. Ξάνθης. Μάλιστα το «Πεπρωμένο» στις εκλογές του 1990, κατάφερε να εκλέξει έναν βουλευτή στο νομό.

Η καθιέρωση του σχετικά αναλογικού εκλογικού νόμου στις 10 Απριλίου 1989 επέτρεψε την εκλογή μέλους της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης (Ahmet Saadik) ως ανεξάρτητο μέλος του Ελληνικού Κοινοβουλίου (βουλευτής) - δηλαδή χωρίς σύνδεση με καμία από τις υπάρχουσες κοινοβουλευτικές πολιτικές δυνάμεις - στις γενικές εκλογές της 18ης Ιουνίου 1989. Ο Ahmet Saadik και ο συνάδελφός του Ahmet Phaikoglou, εξελέγη ως ο δεύτερος ανεξάρτητος μουσουλμάνος βουλευτής στις γενικές εκλογές του Απριλίου του 1990 και έθεσε επίμονα και ανοιχτά ζητήματα, όπως

η παραβίαση του δικαιωμάτων της μουσουλμανικής μειονότητας από το ελληνικό κράτος και τις τοπικές αρχές στη Θράκη, κυρίως όμως αναφορικά με τα δικαιώματα εκείνων των μειονοτικών μελών που επιθυμούσαν να αυτοαποκαλούνται Τούρκοι (Δώδος, 1991).

Μια απόδειξη των πολιτικών ελευθεριών που απολαμβάνει η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, είναι ότι συμμετέχουν όλα τα μέλη της, όπως και οι Έλληνες, στις γενικές και τοπικές εκλογές. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι το 1928, 19 από 92 εκλεγμένους τοπικούς ηγέτες (δήμαρχοι) στη Θράκη ήταν μουσουλμάνοι της μειονότητας (Σολταρίδης, 1997).

3.10 Πρόγραμμα Κοινωνικής Προσφοράς του Στρατού

Στα μέσα του 1995, για πρώτη φορά μετά την κατάρρευση των επιτηρούμενων μειονοτικών ζωνών στη Θράκη, υλοποιήθηκε ένα πιλοτικό πρόγραμμα του στρατού σε εθελοντική βάση, σύμφωνα με το Έλληνες στρατιωτικοί και στρατεύσιμοι μπορούσαν στον ελεύθερο χρόνο τους, να προσφέρουν υπηρεσίες στην τοπική αυτοδιοίκηση. Έτσι ξεκινώντας με αυτό το πρόγραμμα, πραγματοποιήθηκε η κατασκευή του γηπέδου του Εχίνου από το Δ΄ Σώμα Στρατού στη Θράκη. Το σημαντικότερο όμως επίτευγμα του παραπάνω προγράμματος ήταν η πρώτη επιστημονική καταγραφή της πομακικής γλώσσας (Κολλάρος, 2018). Πιο συγκεκριμένα, το Δ΄ Σώμα Στρατού εξέδωσε το 1996 το Πομακικό - Ελληνικό Λεξικό. Την ίδια χρονιά εκδόθηκε η Γραμματικής Πομακικής Γλώσσας και το 1997 το Συντακτικό Πομακικής Γλώσσας. Το 1998 εκδόθηκε από το Δ΄ Σώμα Στρατού το Ελληνικό-Πομακικό Λεξικό (Κόκκας, 2011).

Πλέον των παραπάνω, ο Ελληνικός Στρατός μέσω του Δ΄ Σώματος Στρατού που εδρεύει στη Ξάνθη, διάνοιξε εκατοντάδες χιλιόμετρα οδούς σε ορεινές περιοχές των μειονοτικών περιοχών, συνέχισε τα έργα οδοποιίας και αποκατάστασης από φυσικές καταστροφές, καθώς και μέχρι σήμερα συμβάλλει με επισκέψεις στρατιωτικών ιατρών στα υπόψη χωριά (Κολλάρος, 2018). Στο Παράρτημα «Α» παρατίθενται φωτογραφίες της δράσης ιατρών του Ελληνικού Στρατού σε μειονοτικά χωριά στη Θράκη και στο Παράρτημα

«Β» οι πρόσφατες ανακαινίσεις μειονοτικών σχολείων κατά την περίοδο 2019 - 2020.

Κεφάλαιο 4

Συγκριτική ανάλυση των μειονοτήτων

4.1 Νομοθετικά στοιχεία - εγγύηση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων

Το δίκαιο που αφορά στην προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων αναγνωρίζεται ως το περισσότερο ευμετάβλητο δίκαιο, τόσο σε επίπεδο θέσπισης κανόνων δικαίου, όσο και στην εφαρμογή τους (Δημούλης, 1997: 124). Οι διεθνείς σχέσεις χαρακτηρίζονται καταρχάς με «κλίμα σεβασμού και ανοχής» (ACFC, 2012: 5, σημείο 8) και οι αλβανικές «*αρχές συνέχισαν τις προσπάθειές τους για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων*» (Ibid: σημείο 9). Παρόλα αυτά δεν είναι απαρατήρητο το γεγονός ότι απαιτήθηκαν τόσα πολλά χρόνια και η επίμονη διεθνή πίεση, προκειμένου η Αλβανία να υιοθετήσει ένα νόμο-πλαίσιο για τις εθνικές μειονότητες.

Το γεγονός επίσης ότι η Αλβανία δεν έχει ακόμη υπογράψει τον Ευρωπαϊκό Χάρτη για τις Περιφερειακές και Μειονοτικές Γλώσσες, είναι επίσης ενδεικτικό της απροθυμίας που δείχνει για να αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο σύστημα προστασίας των μειονοτήτων. Σαφώς με την έκδοση του Ν. 96/2017, η Αλβανία προχώρησε στο δρόμο της αναγνώρισης των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, αλλά παρόλα αυτά δεν κατάφερε να εξισορροπήσει πλήρως την προστασία των μειονοτήτων και τη διασφάλιση της αλβανικής κοινωνίας.

Θετικό είναι, ότι οι διατάξεις του Νόμου είναι γενικά σαφείς και ως επί το πλείστον διατυπώνονται ως «δικαιώματα». Αρνητικό ωστόσο, είναι ότι ο νόμος αναφέρεται συχνά σε αποφάσεις του Συμβουλίου Υπουργών ή σε σχετική τομεακή νομοθεσία, όπως για παράδειγμα αναφορικά με τα δικαιώματα εκπαίδευσης των μειονοτήτων στην γλώσσα τους (Assembly of the Republic of Albania, 2017: άρθρα 13.2 , 13.3)

Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Ν. 96/2017, ενσωματώθηκε η Επιτροπή Εθνικών Μειονοτήτων (Άρθρα 18-20), ένας θεσμός που υπήρχε από το 2004 στην Αλβανία, αλλά στηρίχθηκε νομικά στο παράγωγο δίκαιο (απόφαση του Συμβουλίου των Υπουργών). Τα μέλη της Επιτροπής Εθνικών Μειονοτήτων είναι εκπρόσωποι των εθνικών μειονοτήτων που αναφέρονται στο άρθρο 3.2

του νόμου, σύμφωνα με την αρχή η οποία αναφέρει ότι κάθε εθνική μειονότητα θα εκπροσωπείται από ένα μέλος (άρθρα 21.1 και 21.2)

Σχετικό με την παραπάνω επιχειρηματολογία είναι ότι ο Νόμος έχει ορίσει την προθεσμία κατά την οποία το Συμβούλιο των Υπουργών (και σε μία περίπτωση, η Κεντρική Εκλογική Επιτροπή) εγκρίνει τις αποφάσεις για την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του νόμου: θα έπρεπε να το είχαν πράξει εντός έξι μηνών από την έναρξη ισχύος του νόμου (άρθρο 23). Από το τέλος του 2018 (έτσι περισσότερο από ένα χρόνο μετά την έναρξη ισχύος του νόμου) και μέχρι το Μαϊο του 2019, το Συμβούλιο Υπουργών εξέδωσε μόνο 5 αποφάσεις (European Commission, 2019: 30), εκ των οποίων μία σχετικά με την Επιτροπή Εθνικών Μειονοτήτων και δύο στον τομέα της εκπαίδευσης. Η Αλβανία ουσιαστικά πολύ πίσω από τον στόχο που έχει θέσει ο νόμος, τόσο όσον αφορά το χρονοδιάγραμμα όσο και τον αριθμό των αποφάσεων. Έτσι, σε πολλά τμήματα, ο νόμος παραμένει αναποτελεσματικός επειδή το Συμβούλιο των Υπουργών δεν έχει λάβει τις απαραίτητες αποφάσεις.

Παρόλα τα ανωτέρω, αναφορικά με την ελληνική μειονότητα, η αντίδραση στην έκδοση του Ν.96/2017 δεν ήταν θετική, καθόσον η προστασία των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας περιορίζεται στις μειονοτικές ζώνες, αφήνοντας έξω άλλες περιοχές όπως η Κορυτσά και η Χειμάρρα (US Department of State, 2019: 23).

Στην Ελλάδα, ο γλωσσικός ηγεμονισμός της τουρκικής γλώσσας αναφορικά με τα δικαιώματα της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης, προκύπτει de jure από τις διεθνής και διμερείς υπογεγραμμένες συνθήκες και σύμφωνα.

Σαφώς παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα από τη Συνθήκη της Λωζάνης ήταν υποχρεωμένη να παράσχει μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε μειονοτικά σχολεία, εντούτοις αναγνωρίζεται η ευελιξία των κυβερνήσεων που αφουγκράζοντας τις ανάγκες των μειονοτήτων, δημιούργησαν μεταγενέστερα και μειονοτικά γυμνάσια και λύκεια στην Κομοτηνή και την Ξάνθη (Ζεγκίνης, 1994). Ευελιξία επίσης αποδεικνύει και το ΝΔ. 65/1974, σύμφωνα με το οποίο, διορίζεται στα εκλογικά κέντρα των μουσουλμάνων της Θράκης

τουρκόφωνος διερμηνέας για τη διευκόλυνση των μειονοτήτων κατά την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος.

Συμπερασματικά όμως αποδεικνύεται ότι η ευελιξία που δείχνει η Ελλάδα, αφορά στους τουρκόφωνους μουσουλμάνους της Θράκης. Δεν έχει ληφθεί όμως σοβαρά υπόψη η διάσταση των τριών εθνοτήτων της μουσουλμανικής μειονότητας, με αποτέλεσμα οι Πομάκοι και οι Ρομά μουσουλμάνοι να υφίστανται υποτίμηση στη γλωσσική και πολιτισμική τους ταυτότητα.

4.2 Μειονοτικός πληθυσμός: εδαφικά στοιχεία

Μετά την ίδρυση του Αλβανικού κράτους το 1912, το πρώτο θέμα διαμάχης μεταξύ των δύο χωρών εκτός των εδαφικών αξιώσεων, ήταν η μεταχείριση της ελληνικής μειονότητας που παρέμεινε εντός των συνόρων του νέου αλβανικού κράτους. Η Ελλάδα ισχυρίζεται ότι η Αλβανία ακολούθησε πολιτική αποδημίας για την ελληνική μειονότητα στην Αλβανία, μια παραδοσιακή μειονότητα που χρονολογείται νωρίς, αλλά επίσημα αναγνωρίστηκε από το αλβανικό κράτος, ως μειονότητα το 1922 ως μια από τις προϋποθέσεις για την αλβανική ένταξη στην Ένωση των Εθνών στις 17 Δεκεμβρίου 1920, μετά την ανακοίνωση της Ελλάδας ότι η ελληνική μειονότητα υπόκειται σε απειλή αφομοίωσης ή συγχώνευσης με τον τοπικό πληθυσμό (Meta, 2002: 131).

Μία από τις πιο ενδιαφέρουσες πτυχές του αλβανικού Ν. 96/2017 για τις μειονότητες, αναφέρεται στο εδαφικό και προσωπικό πεδίο εφαρμογής της προστασίας των μειονοτήτων. Το εδαφικό πεδίο εφαρμογής είναι ενδιαφέρον και σχετικό με την Αλβανία, λόγω της κληρονομιάς των «μειονοτικών ζωνών» που υπήρχαν πριν και κάτω από το κομμουνιστικό καθεστώς και αυτό περιόρισε την απόλαυση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων σε ορισμένες περιοχές στις οποίες οι μειονότητες ζούσαν περισσότερο συγκεντρωμένες.

Στην πρώτη της γνώμη για την Αλβανία, η Συμβουλευτική Επιτροπή είχε εκφράσει την ανησυχία της για την «εφαρμογή των μειονοτικών ζωνών…» και συνεχίζει να παίζει μεγάλο ρόλο αναφορικά με τη διδασκαλία

γλωσσών μειονοτήτων («ACFC, 2003: 9, σημείο 24). Κατά συνέπεια, η Συμβουλευτική Επιτροπή προέτρεψε τις αρχές να λάβουν μέτρα για να διασφαλίσουν ότι αυτό δεν περιορίζει τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες που ζουν εκτός αυτές των πρώην «μειονοτικών ζωνών» (Ibid).

Στη δεύτερη γνωμοδότησή της για την Αλβανία, η Συμβουλευτική Επιτροπή έχει δώσει μεγαλύτερη προσοχή στους εδαφικούς περιορισμούς, στην πρόσβαση στα δικαιώματα των μειονοτήτων που προέκυψαν από την de facto ύπαρξη «μειονοτικών ζωνών». Έχει αναγνωριστεί επίσης στη δεύτερη γνώμη της επί του θέματος της Αλβανίας ότι «*άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες που δεν ζουν πλέον σε μειονοτική ζώνη, δεν μπορούν να διεκδικήσουν τα ίδια δικαιώματα όπως εκείνοι που ζουν σε τέτοιες ζώνες*» (ACFC, 2008: 6, σημεία 13 και 51) και οι αρχές έχουν κληθεί να «*διασφαλίσουν ότι τα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες μπορούν να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, σύμφωνα με το άρθρο 3, χωρίς αδικαιολόγητους εδαφικούς περιορισμούς*» (Ibid: σημείο 53). Ζητήθηκε επίσης να ληφθεί υπόψη ότι κατά την σύνταξη νόμου-πλαισίου για τις εθνικές μειονότητες, θα πρέπει να διευκρινίζεται, μεταξύ άλλων, η εδαφική εφαρμογή της προστασίας που παρέχεται στις εθνικές μειονότητες στην Αλβανία »(Ibid: σημείο 54).

Ενάντια σε αυτό ιστορικό, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι στο άρθρο 5.2 αναφέρει ρητά ότι τα μειονοτικά δικαιώματα και οι ελευθερίες που προβλέπονται στο Ν. 96/2017, μπορούν να ασκηθούν «σε ολόκληρη την επικράτεια της Δημοκρατίας της Αλβανίας». Με τον ίδιο τρόπο, το άρθρο 12.1 του Ν. 96/2017 ορίζει το δικαίωμα των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες να διατηρούν και να αναπτύσσουν γλωσσική, πολιτιστική και θρησκευτική ταυτότητα και πολιτιστική κληρονομιά «*σε ολόκληρη την επικράτεια της Δημοκρατίας της Αλβανίας*». Παρόλα αυτά στην πραγματικότητα ακόμη δεν έχει επιτευχθεί αυτό το μέτρο, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη ελληνόφωνων σχολείων εκτός των μειονοτικών ζωνών, καθώς και στη χρήση της γλώσσας στους πληθυσμούς εκτός των μειονοτικών ζωνών αντίστοιχα.

Αξίζει να αναφερθεί ότι μέχρι το 2019 δεν έχουν ακόμη δρομολογηθεί οι αποζημιώσεις ή επαναχωρήσεις περιουσιών της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, κάτι για το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εκφράσει την ανησυχία της (European Commission, 2019: 30).

Επιπλέον, από την ελληνική μειονότητα και από την ελληνική κυβέρνηση, υπήρξαν πολλές αντιδράσεις για το νόμο του 2017, διότι περιορίζει και πάλι τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας, που δεν διαμένει στις μειονοτικές ζώνες (Vozemberg-Vrionidi, 2018).

4.3 Μειονοτικός πληθυσμός και γλωσσικά ζητήματα

Στον αλβανικό Ν.96/2017, το άρθρο 15 ρυθμίζει τη χρήση της μειονοτικής γλώσσας. Οι διατάξεις του άρθρου 15 απαιτούν το δικαίωμα χρήσης μειονοτικής γλώσσας, αλλά ταυτόχρονα συνδέουν την άσκηση του δικαιώματος με το σχετικές νομοθετικές ή διοικητικές αποφάσεις. Για παράδειγμα, το δικαίωμα χρήσης της δικής του γλώσσας για όνομα και το επώνυμο πρέπει να είναι «σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία» (άρθρο 15.1, στοιχείο α), ή η ένδειξη τοπογραφικών ονομάτων στη μειονοτική γλώσσα είναι «σύμφωνα με τις νομικές διατάξεις σχετικά με το τοπική αυτοδιοίκηση» (άρθρο 15.3) και για τη χρήση της γλώσσας σε ποινικές διαδικασίες ο νόμος αναφέρεται στις διατάξεις του κώδικα ποινικής δικονομίας (άρθρο 15.5).

Και τέλος, ο νόμος εξουσιοδοτεί το Συμβούλιο Υπουργών να ρυθμίζει με απόφαση για τη χρήση της μειονοτικής γλώσσας σε τοπικές αυτοδιοικητικές μονάδες (άρθρο 15.6 σε συνδυασμό με το άρθρο 15.2 και το άρθρο 15.3). Αυτό το παράδειγμα δείχνει πάλι ότι η άσκηση του δικαιώματος χρήσης της δικής του γλώσσας εξαρτάται βασικά από το παράγωγο και τομεακό δίκαιο. Αυτό στην πραγματικότητα μπορεί να μην είναι απαραιτήτως περιοριστικό, αλλά θα ήταν καταλληλότερο εάν η χρήση της μειονοτικής γλώσσας ήταν πιο έντονα ριζωμένη στον νόμο για τις εθνικές μειονότητες.

Στην Ελλάδα από την άλλη πλευρά, τα δικαιώματα της μειονότητας στη Θράκη προστατεύονται σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Νομοθετικό Διάταγμα 238/ΦΕΚ Α΄/25

Αυγούστου 1923, και αναφέρεται μόνο στις μουσουλμανικές μειονότητες της Θράκης. Επομένως δεν τίθεται θέμα ως προς το εδαφικό και προσωπικό πεδίο εφαρμογής της προστασίας των μειονοτήτων. Πάραυτα, ενώ η πλειοψηφία των ελληνικών ακαδημαϊκών έργων χρησιμοποιούν τον όρο «μουσουλμανικές μειονότητες» όταν αναφέρονται στους Μουσουλμάνους της Θράκης (Τρουμπέτα, 2001, σσ. 17-24), υφίστανται τρεις εθνοτικές συνιστώσες (δηλαδή εκείνα τα άτομα με τουρκική καταγωγή, οι Πομάκοι και οι Ρομά/Αθίγγανοι ή Τσιγγάνοι).

Η εσωτερική ελληνική νομοθεσία προστατεύει τα γλωσσικά δικαιώματα καταρχάς με το άρθρο 5, παρ. 1 του Συντάγματος, που αφορά στην ελευθερία της έκφρασης. Επίσης σύμφωνα με τους Κώδικες Πολιτικής Δικονομίας (άρθρο 252) και Ποινικής Δικονομίας (άρθρο 233) αναγνωρίζεται το δικαίωμα του ατόμου να χρησιμοποιεί τη γλώσσα του σε κάθε μορφής δικαστική ή δικονομική πράξη. Εδώ αντικατοπτρίζεται η αντίφαση του γεγονότος ότι ενώ σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης η γλώσσα των μουσουλμανικών μειονοτήτων της Θράκης είναι η τουρκική, για τις δύο άλλες εθνότητες δεν αναγνωρίζεται ουσιαστικά το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τη δική τους γλώσσα στις δικαστικές πράξεις.

Επιπλέον, το άρθρο 17 του Νομοθετικού Διατάγματος 65/1974, ορίζει την παρουσία στα εκλογικά κέντρα της μειονότητας της Θράκης, τουρκόφωνου διερμηνέα, για τη διευκόλυνση άσκησης του εκλογικού δικαιώματος. Παράλληλα, ο Ν.1920/1991, αναφορικά με την αλληλογραφία των Μουφτείων, προβλέπει να γίνεται στην ελληνική γλώσσα ως προς τις δημόσιες υπηρεσίες, αλλά τα κείμενα θρησκευτικού ή διοικητικού χαρακτήρα για τη μειονότητα, μπορούν να συντάσσονται στην τουρκική (Τσιτσελίκης, 1996: 339-341)

Σύμφωνα με το άρθρο 41, παρ.1 της Συνθήκης, οι μουσουλμανικές μειονότητες της Θράκης αναγνωρίζονται ως τουρκόφωνες, με αποτέλεσμα η διδασκαλία στα σχολεία των μειονοτήτων να πραγματοποιείται σε δύο γλώσσες: την ελληνική και την τουρκική. Συναφώς, οι Πομάκοι και οι Ρομά πλήττονται ως προς το δικαίωμα εκμάθησης της δικής τους γλώσσας, (Τσιτσελίκης, 1996: 353-354), ενθαρρύνονται να μιλούν τουρκικά και να

φοιτούν στα σχολεία μειονοτήτων των οποίων το πρόγραμμα σπουδών παρέχεται μόνο στην τουρκική και ελληνική γλώσσα (Αλεξανδρής, 1991: 69-172). Επιπλέον αναφορικά με το ΝΔ. 65/1974, σύμφωνα με το οποίο για να διευκολυνθούν τα μέλη της μειονότητας στην άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος, διορίζεται στα εκλογικά κέντρα των μουσουλμάνων της Θράκης τουρκόφωνος διερμηνέας, δεν υπάρχει αντίστοιχη πρόβλεψη για τους Πομάκους ή τους Ρομά.

Συνεπώς υπάρχει ένα κενό στη νομοθετική διαδικασία, το οποίο πρέπει να αναγνωρίσει και επίσημα ότι στις μουσουλμανικές μειονότητες της Θράκης υφίστανται διαφορετικά εθνοτικά στοιχεία, με διαφορετική γλωσσική καταβολή.

4.4 Θρησκεία

Ένα μέτρο που έλαβε η Αλβανία ήταν η ανακήρυξη της Αυτοκέφαλης Αλβανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας το 1929, η οποία θα εμπόδιζε την επιρροή της ελληνικής εκκλησίας στους Αλβανούς, καθώς και τον έλεγχο όλων των εκκλησιών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της ελληνικής μειονότητας υπό την Αλβανική Ορθόδοξη Εκκλησία, βασισμένη στη γνωστή αρχή της Ορθοδοξίας: «ελεύθερη εκκλησία σε ελεύθερη κατάσταση» (Meta, 2002: 131). Η ανακήρυξη της Αυτοκεφαλίας της Αλβανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, η δημιουργία μιας ιερής συνόδου και η σύνταξη του καθεστώτος αν και πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με τις γνωστές ορθόδοξες πρακτικές, δεν αναγνωρίστηκαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο παρά μόνο με την παρέλευση επτά ετών και παρακωλυτικών παραγόντων, όπου το βασικό επιχείρημα ήταν η έλλειψη εκκλησιαστικών κληρικών στη χώρα (Ibid). Επιπλέον, διαμάχη για αρκετά χρόνια υπήρξε και στην επαναχώρηση ή αποζημίωση περιουσίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Αλβανία, κάτι το οποίο πραγματοποιήθηκε μερικώς το 2018 με την υποβολή αποζημίωσης από το αλβανικό κράτος (European Commission, 2019: 24)

Στην Ελλάδα, παρά την παρουσία του άρθρου 11 της Συνθήκης των Αθηνών του 1913, η οποία κυρώθηκε με το Ν. 2345/1920, το οποίο ξεκάθαρα αναγνωρίζει το δικαίωμα των Μουσουλμάνων να εκλέγουν τους μουφτήδες

(Τσιτσελίκης, 2002: 103), ο λόγος για τον οποίο η Ελλάδα θέλει ο διορισμός των μουφτήδων να γίνεται από τη χώρα, δεν είναι ότι θέλει να αποτρέψει τη μουσουλμανική μειονοτική κοινότητα να ξεφύγει από τον έλεγχο και να κερδίζει δύναμη, αλλά γιατί οι μουφτήδες έχουν ένα μεγάλο εύρος κοσμικής και δικαστικής εξουσίας. Η εκλογή των μουφτήδων από τη μουσουλμανική κοινότητα θα οδηγήσει άμεσα στην πολιτικοποίηση του θεσμού της θρησκείας, με τον κίνδυνο ριζοσπαστικά κινήματα να αναλάβουν τον έλεγχο.

Οι ελληνικές αρχές έχουν δηλώσει ότι, όσο οι μουφτήδες κατέχουν αυτές τις αρχές, δεν θα τους επιτραπεί να εκλεγούν στο αξίωμα μέσω της μουσουλμανικής μειονότητας. Για παράδειγμα, τον Ιανουάριο του 2008, ο Πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής είπε ότι όσο υπάρχει η Σαρία και οι μουφτήδες έχουν δικαστική εξουσία εκτός από τη θρησκευτική εξουσία, δεν θα αλλάξει η πολιτική διορισμού μουφτήδων στη Θράκη (Ελεύθερος Τύπος, 2008).

Η μεγάλη διαμάχη μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, είναι οι αρμοδιότητες ενός Μουφτή. Ενώ είναι ένας καθαρά θρησκευτικός λειτουργός, μέχρι το 2019, είχε την δύναμη να δικάζει σε πρώτο και σε τελευταίο βαθμό τις οικογενειακού χαρακτήρα υποθέσεις των μουσουλμάνων της Θράκης, όπως προβλέπεται από το ιερό νομικό ισλαμικό δίκαιο, να εκδίδει γνωμοδοτήσεις αναφορικά με κληρονομικές υποθέσεις και άλλα. Συνεπώς, ο εκάστοτε Μουφτής είχε δικαστικές προεκτάσεις και έπαιρνε αποφάσεις με βάση το Κοράνι και όχι το Αστικό Δίκαιο. Αυτό άλλαξε το 2019, όπου με ευρεία συναίνεση όλων των κομμάτων της Ελληνικής Βουλής ψηφίστηκε η τροποποίηση του άρθρου 5 του Ν.1920/1991 (Α΄11), για την προαιρετικότητα της προσφυγής στον Μουφτή για θέματα προσωπικού δικαίου των μελών της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης. Αποτέλεσμα ήταν να εκδοθεί το Π.Δ. 52/2019 (ΦΕΚ Α΄90) «Δικονομικοί κανόνες επί υποθέσεων δικαιοδοσίας Μουφτήδων Θράκης - Σύσταση, οργάνωση και λειτουργία Διεύθυνσης Υποθέσεων Δικαιοδοσίας Μουφτή στις Μουφτείες της Θράκης» (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2018)

Σε ψήφισμά της η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, με τίτλο «Ελευθερία θρησκείας και άλλων ανθρωπίνων

δικαιωμάτων για τις μη μουσουλμανικές μειονότητες στην Τουρκία και για τη μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη (Ανατολική Ελλάδα)» τον Ιανουάριο του 2010, προέτρεψε τις ελληνικές αρχές να επιτρέπουν στη μουσουλμανική μειονότητα να επιλέγει ελεύθερα τους μουφτήδες ως απλούς θρησκευτικούς ηγέτες (δηλαδή, χωρίς δικαστικές εξουσίες), μέσω εκλογών ή απευθείας ανάθεσης κι έτσι να καταργηθεί η εφαρμογή του νόμου της Σαρία - το οποίο όμως τόνισε ότι εγείρει σοβαρά ζητήματα συμβατότητας με την «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα δικαιώματα», υποστηρίζοντας έτσι έμμεσα την άποψη της Ελλάδας (Council of Europe Parliamentary Assembly, 2010).

4.5 Ελευθερία τύπου – ραδιοφώνου - τηλεόρασης

Στην Αλβανία δεν αντιμετωπίζεται κάποιο πρόβλημα σχετικά με τις μειονοτικές εφημερίδες, το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση. Στις μειονοτικές ζώνες μάλιστα οι δημόσιοι ραδιοφωνικοί σταθμοί εκδίδουν 30λεπτα ή 45λεπτα νέα στην ελληνική γλώσσα (Council of Europe, 2001: 39-40).

Στην Ελλάδα, με την ψήφιση του Ν. 3592/2007 για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, δημιουργήθηκε πρόβλημα αναφορικά με τους μειονοτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς της Θράκης. Σύμφωνα με το νόμο, οι επιχειρηματίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης υποχρεούνται να καταθέσουν τουλάχιστον 30.000-100.000 ευρώ, να προσλαμβάνουν τουλάχιστον 5-20 υπαλλήλους και να μεταδίδουν συνεχώς επί 24 ώρες χρησιμοποιώντας τα ελληνικά ως την κύρια γλώσσα μετάδοσης. Οι ραδιοφωνικοί σταθμοί της μουσουλμανικής μειονότητας (συμπεριλαμβανομένων άλλων ραδιοφωνικών σταθμών σε όλη τη χώρα) που μεταδίδουν στις Περιφερειακές Ενότητες Ροδόπης και Ξάνθης αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στην τήρηση αυτών των περιοριστικών διατάξεων. Ο προαναφερθείς νόμος θέτει επίσης σε κίνδυνο βασικές έννοιες του πλουραλισμού, της ποικιλομορφίας και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων περιορίζοντας τη χρήση της τουρκικής γλώσσας στη Θράκη.

Βάσει του προαναφερθέντος νόμου, το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεοπτικών Μεταδόσεων (ΕΣΡ) με την απόφασή του αριθ. 416 / 14.9.2010 επέβαλε διοικητική κύρωση 3.000 ευρώ στον ραδιοφωνικό σταθμό

- KRAL FM - που εδρεύει στο νομό Ξάνθης με την αιτιολογία ότι η εκπομπή του περιελάμβανε ξένη γλώσσα (Τουρκικά) (OSCE, 2011a).

Επιπλέον, το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοφώνου και Τηλεόρασης στις 3 Νοεμβρίου 2009 έστειλε επίσημη προειδοποίηση στον παλαιότερο μειονοτικό ραδιοφωνικό σταθμό στην Ξάνθη (που ονομάζεται «Tele Radio» 104, 2 Fm) που μεταδίδεται αδιάλειπτα στα Τουρκικά από το 1994 (OSCE, 2011b).

4.6 Εκπαίδευση

Ο αλβανικός Ν.96/2017 για την προστασία των μειονοτήτων, στο άρθρο 13.2 ορίζει ότι στις τοπικές αυτοδιοικούμενες μονάδες όπου οι μειονότητες ζουν παραδοσιακά ή σημαντικούς αριθμούς και υπάρχουν επαρκή αιτήματα, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα για άτομα να ανήκουν σε εθνικές μειονότητες για να μάθουν ή να πάρουν μαθήματα στη μειονοτική γλώσσα. Ο νόμος, ωστόσο, αναφέρεται στη «συμμόρφωση με τη σχετική νομοθεσία στον τομέα της εκπαίδευσης» και εξουσιοδοτεί το Συμβούλιο των Υπουργών να καθορίσει με την απόφασή του τα κριτήρια για τον προσδιορισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης μονάδας και του κατάλληλου αριθμού αιτήσεων (άρθρο 13.3). Πράγματι, όσον αφορά το δικαίωμα στην εκπαίδευση, ο νόμος ξεκάθαρα ορίζει μόνο το δικαίωμα εκμάθησης της δικής του γλώσσας και σε όλες τις άλλες πτυχές που ρυθμίζονται στο άρθρο 13 (που καλύπτει την εκπαίδευση των μειονοτήτων), ο νόμος αναφέρεται σε απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών ή / και τη νομοθεσία για την εκπαίδευση. Αυτό ανοίγει το ερώτημα πάνω από τον πυρήνα του δικαιώματος της μειονότητας στην εκπαίδευση και σε ποιο βαθμό αυτό μπορεί να επηρεαστεί από τους δευτερογενείς και τομεακούς κανονισμούς.

Δεν πρέπει να υποτεθεί ότι οι αποφάσεις της αλβανικής κυβέρνησης (το Συμβούλιο Υπουργών) και οι νόμοι για την εκπαίδευση θα περιόριζαν το δικαίωμα των μειονοτήτων στην εκπαίδευση, καθώς θα μπορούσαν να είναι υποστηρικτικοί και να παρέχουν εκπαίδευση ή σε μειονοτικές γλώσσες. Όμως, ο πυρήνας του δικαιώματος της εκπαίδευση θα έπρεπε να είναι εγγυημένη

στο νόμο και να μην αφήνεται στην καλή θέληση της κυβέρνηση ή επηρεάζεται από την τομεακή νομοθεσία για την εκπαίδευση.

Ο κανόνας για την εκπαίδευση της μειονοτικής γλώσσας στο νόμο, αντιστοιχεί στον κανόνα του άρθρου 14 της Σύμβασης-Πλαισίου για την προστασία για εθνικές μειονότητες (Council of Europe, 1995). Ωστόσο, απομένει να δούμε αν ο νόμος (μαζί με τις αντίστοιχες αποφάσεις του Συμβουλίου Υπουργών που είναι απαραίτητες για την εφαρμογή του) παράγουν θετικά αποτελέσματα και ανοίγουν τη δυνατότητα για άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες και ζουν εκτός των πρώην «μειονοτικών ζωνών», να έχουν πλήρη πρόσβαση στην εκπαίδευση στη μειονοτική τους γλώσσα.

Αναφορικά με την Ελλάδα, οι Ασημακοπούλου και Χρηστίδου-Λιοναράκη (2002: 306) ισχυρίζονται ότι το τρέχον εκπαιδευτικό καθεστώς των Μουσουλμάνων της Ελλάδας αναπαράγει τις κοινωνικές διαφορές και εντείνει την εσωστρέφεια και την περιθωριοποίηση από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζουν.

Το άρθρο 41 της συνθήκης της Λωζάνης προβλέπει τα μέλη της Μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης για να λάβουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση τους στη μητρική τους γλώσσα καθώς και στα ελληνικά. Οι ελληνικές αρχές ανάγκασαν όλα τα εθνικά στοιχεία των μουσουλμάνων της Θράκης να λαμβάνουν την εκπαίδευσή τους σε αυτήν τη γλώσσα (Τσιτσελίκης, 1996: 352-353).

Η επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από το τέλος της δεκαετίας του 1960 οδήγησε τις ελληνικές αρχές να επανεξετάσουν αυτή την απόφαση. Δημοσιεύτηκαν ακαδημαϊκά έργα που ερεύνησαν τη γλώσσα των Πομάκων και των Ρομά, λεξικά και βιβλία γραμματικής για την Πομάκικη γλώσσα, καθώς και ακαδημαϊκά έργα που παρουσίαζαν τους Ρόμα ως ξεχωριστή εθνοτική ομάδα με τη δική της γλώσσα (Τρουμπέτα, 2001; Παπαδόπουλος, 2011: 173).

Το Υπουργείο Παιδείας μέσα στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1998, έκανε την μειονοτική εκπαίδευση περισσότερο

ευέλικτη. Το αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλάμβανε την καλυτέρευση του διοικητικού συστήματος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και για πρώτη φορά, έλαβε υπόψη την εκπαίδευση των Πομάκων στην δική τους γλώσσα (Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2000: 37-38).

Εκείνοι που αναφέρονται στον εαυτό τους ως τουρκική μειονότητα παραπονιούνται ότι έχουν δίγλωσσο ακαδημαϊκό πρόγραμμα σπουδών σε αντίθεση με τους αντίστοιχους στην υπόλοιπη Ελλάδα. Πολλοί από τους εκπαιδευτικούς εκπαιδεύτηκαν στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης και είναι άνδρες Πομάκοι, με αποτέλεσμα να υπάρχουν και πολύ λίγες γυναίκες που μπορούν να διδάξουν. Επίσης, έχει εκφραστεί το παράπονο ότι πολλοί από αυτούς τους δασκάλους δεν μπορούν επίσης να μιλήσουν Τουρκικά, πράγμα που σημαίνει ότι τα παιδιά τους δεν μπορούν να διδαχθούν σωστά. Για πολλά χρόνια λόγω ιδεολογικών διαφορών, τα σχολικά βιβλία λογοκρίνονταν και από το ελληνικό τμήμα Παιδείας. Αυτό σταμάτησε μόνο το έτος 2000. (Kassimeris & Vryonides, 2012: 141-142).

Επιπλέον η μουσουλμανική μειονότητα παραπονιόταν για την έλλειψη μειονοτικής προσχολικής αγωγής. Είναι άξια αναφοράς η πιλοτική εφαρμογή του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής από το 2014, σε 6 δημόσια νηπιαγωγεία των αμιγώς μειονοτικών περιοχών, που τοποθετεί στην αίθουσα μία επιπλέον νηπιαγωγό, μέλος της κοινότητας, προκειμένου να επικοινωνεί με τους μαθητές στη μητρική τους γλώσσα (Χαραλαμποπούλου, 2017). Αυτό αποδεικνύει την ευελιξία του Ελληνικού κράτους αναφορικά με την εκπαίδευση των μειονοτικών μαθητών. Παρόλα αυτά, από το έτος 2020-2021 η προσχολική εκπαίδευση θα είναι πλέον υποχρεωτική σύμφωνα με εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (2020). Συναφώς θα εγερθεί η ανάγκη δημιουργίας αμιγώς μειονοτικών νηπιαγωγείων, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των μειονοτικών μαθητών προσχολικής αγωγής.

4.7 Συμμετοχή μειονοτήτων σε κρατικούς φορείς

Στο Ν. 96/2017, ενσωματώθηκε η Επιτροπή Εθνικών Μειονοτήτων (Άρθρα 18-20), ένα αντιπροσωπευτικό όργανο των μειονοτήτων, αλλά δυστυχώς ο νόμος δίνει την δύναμη για τη διαμόρφωση και την επιρροή αυτού του σώματος από τον πρωθυπουργό και το Συμβούλιο των Υπουργών. Η επιτροπή έχει δημιουργηθεί ως «κεντρικό όργανο υπό την αιγίδα του πρωθυπουργού» (άρθρο 18.1), με την έννοια ενός «κυβερνητικού φορέα που απαντά απευθείας στον πρωθυπουργό» (ACFC, 2012: 29, σημείο 169).

Ο νόμος ορίζει ότι οι ενώσεις που εκπροσωπούν τις εθνικές μειονότητες πρέπει να υποβάλουν υποψηφίους για τα μέλη της επιτροπής (άρθρο 20.2). Ο νόμος εξουσιοδοτεί όμως το Συμβούλιο Υπουργών να αποφασίζει τη διαδικασία επιλογής (άρθρο 20.4). Το Συμβούλιο των Υπουργών πρέπει επίσης να αποφασίσει την οργάνωση, τη λειτουργία και το επίπεδο των μισθών των μελών της Επιτροπής και του διοικητικού προσωπικού που συνδέεται με αυτήν (άρθρο 18.2).

Στο άρθρο 19, ο νόμος ορίζει τις εξουσίες της επιτροπής, οι οποίες αναφέρονται κυρίως στη γνωμοδότηση, την παροχή συστάσεων, την έκδοση εκθέσεων, την ανάληψη υποχρέωσης δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης και την παρακολούθηση της κατάστασης στον τομέα της προστασίας των μειονοτήτων. Μια σημαντική αρμοδιότητα της επιτροπής είναι η χρηματοδότηση πρωτοβουλιών και έργων που σχετίζονται με την προστασία των μειονοτήτων (άρθρο 19). Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι η επιτροπή έχει τον πλήρη έλεγχο του Ταμείου, διότι, πάλι, το Συμβούλιο Υπουργών έχει το δικαίωμα να καθορίσει τα κριτήρια για την υποστήριξη των πρωτοβουλιών και των έργων, τα κριτήρια επιλογής για τη χρηματοδότηση και τα κριτήρια για τη διαχείριση του Ταμείου (άρθρο 21.3). Δυστυχώς στην Ελλάδα δεν υφίσταται κάτι αντίστοιχο.

Κεφάλαιο 5

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Αναμφίβολα, η ποικιλία των υφιστάμενων διεθνών μέσων έχει δημιουργήσει τη βάση για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων. Ωστόσο, η επάρκεια των υφιστάμενων κανονιστικών ρυθμίσεων στο διεθνές δίκαιο είναι αμφίβολη. Δηλαδή, το υφιστάμενο σύστημα προστασίας των μειονοτήτων σε διεθνές επίπεδο είναι ανεπαρκές για την πραγματική προστασία μειονοτήτων και για την εκπλήρωση των δικαιωμάτων τους. Αν και τα διεθνή μέσα επιμένουν στην εφαρμογή της γενικής αρχής της μη διάκρισης και την ενεργητική εφαρμογή της ισότητας, δεν υπάρχει ακόμη πλήρης προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.

Όσον αφορά τους εθνικές μειονότητες, σημειώνεται ότι, παρά την κανονιστική νομοθετική ισχύουσα βάση, ο ορισμός της εθνικής μειονότητας ακόμη δεν υφίσταται. Στην πραγματικότητα, η διαδικασία αναγνώρισης αυτών των μειονοτήτων βασίζεται στα κριτήρια που καθορίζονται από τις διεθνείς συμβάσεις, καθώς και με τα αντικειμενικά κριτήρια που σχετίζονται με την ύπαρξη συγκεκριμένων και συνεκτικών εθνοτικών, πολιτιστικών, θρησκευτικών, γλωσσικών χαρακτηριστικών, διαφορετικά από τον υπόλοιπο πληθυσμό (Περράκης, 2013). Ακόμη και η πληθώρα των προτάσεων για τον καθορισμό ακριβούς ορισμού της έννοιας των μειονοτήτων (UN Commission on Human Rights, 1986), αποτελεί μαρτυρία για έντονες αποκλίνουσες απόψεις και διαφωνίες, αναφορικά με το ποιες μειονότητες θα έπρεπε να είναι κάτοχοι δικαιωμάτων, όσο και για τη φύση και την έκταση των δικαιωμάτων αυτών.

Επιπλέον, τα διεθνή έγγραφα και οι συστάσεις πολιτικής σχετικά με την προστασία των μειονοτήτων δεν έχουν λύσει την αντίφαση μεταξύ των συλλογικών δικαιωμάτων μιας μειονοτικής ομάδας έναντι των δικαιωμάτων των πολιτών μιας χώρας. Η έμφαση στα ατομικά δικαιώματα είναι πράγματι κεντρική για την υπάρχουσα έννοια της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ωστόσο, η απροθυμία του διεθνούς περιβάλλοντος να κατονομάσει μία δεσμευτική συνθήκη για τις μειονότητες ως κατόχους δικαιωμάτων, προτιμώντας μάλλον να αποδίδουν δικαιώματα σε μέλη ομάδων, αποδεικνύει την ανυπαρξία ενός ισχυρού διεθνούς καθεστώτος. Το ζήτημα των

μειονοτήτων έχει συνταχθεί στο διεθνές δίκαιο στη δεκαετία του 1990, όπως η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών του 1992 για τα Δικαιώματα των προσώπων που ανήκουν σε εθνικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες (Περράκης, 2013), η Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων (Council of Europe, 1995) και σε άλλα έγγραφα. Όμως επί παραδείγματι, η Σύμβαση- Πλαίσιο του Συμβουλίου τους Ευρώπης για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων, δεν αυτοεφαρμόζεται, αλλά χρειάζεται να ληφθούν άλλα πρόσθετα μέτρα και κανονισμοί για πιθανή εφαρμογή των διατάξεών τους.

Αντίστοιχα, ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Περιφερειακών ή Μειονοτικών Γλωσσών (Council of Europe, 1992) προβλέπει την προστασία και ανάπτυξη περιφερειακών ή μειονοτικών γλωσσών, αλλά όχι των γλωσσικών μειονοτήτων.

Δεν ορίζει ατομικά ή συλλογικά δικαιώματα για ομιλητές περιφερειακών ή μειονοτικών γλωσσών. Πρέπει να τονιστεί ότι ο Χάρτης δεν αντιμετωπίζει την κατάσταση των νέων γλωσσών, συχνά μη ευρωπαϊκών γλωσσών, οι οποίες ενδέχεται να έχουν προκύψει ως αποτέλεσμα πρόσφατων μεταναστευτικών ροών, κυρίως λόγω οικονομικών λόγων, στις χώρες υπογραφής.

Η γλωσσική πολυμορφία είναι ένα από τα περισσότερο πολύτιμα στοιχεία της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Η πολιτιστική ταυτότητα της Ευρώπης δεν μπορεί να οικοδομηθεί βάσει της γλωσσικής τυποποίησης.

Αντιθέτως, η προστασία και ενοποίηση των παραδοσιακών περιφερειακών και μειονοτικών γλωσσών αποτελούν συμβολή στην οικοδόμηση της Ευρώπης, η οποία σύμφωνα με τα ιδανικά του, κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, μπορούν να θεμελιωθούν μόνο με τις αρχές του πλουραλισμού.

Το επιχείρημα σχετικά με την αδυναμία της προστασίας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, ενισχύεται επιπλέον από το γεγονός ότι τα περισσότερα από αυτά τα έγγραφα δεν είναι νομικά δεσμευτικά, αλλά χρησιμεύουν ως σημείο εκκίνησης για τη διαμόρφωση της εθνικής νομοθεσίας

για τις μειονότητες στα κράτη μέλη. Η απουσία δεσμευτικών κανόνων στην πλειονότητα των γραπτών εγγράφων διεθνούς δικαίου σχετικά με την προστασία των μειονοτήτων, καθιστά το ζήτημα ανεπαρκώς επιλυμένο σε διεθνές επίπεδο. Ενώ τα διεθνή μέσα τείνουν να θεσπίζουν βασικά δικαιώματα για τις μειονοτικές ομάδες χωρίς να τα αναγνωρίζουν ρητά, οι εκάστοτε εθνικοί νόμοι αναγνωρίζουν ωστόσο διαφορές και καθορίζουν μέτρα, που συχνά απορρέουν από το διεθνές δίκαιο και που απευθύνονται ειδικά στις δικές τους μειονοτικές κοινότητες.

Εκτός από τα νομοθετικά πλαίσια σε διεθνές επίπεδο, είναι απαραίτητο από τα κράτη να λάβουν σε εθνικό επίπεδο θετικά μέτρα για την προστασία της ταυτότητας μιας μειονότητας και των δικαιωμάτων των μελών της, προκειμένου να απολαμβάνουν και να αναπτύσσουν τον πολιτισμό τους και τη γλώσσα και να ασκούν τη θρησκεία τους. Σε δημοκρατικά κράτη δεσμευμένα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η προσαρμογή της υπάρχουσας ποικιλομορφίας μέσω της προστασίας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων αποτελεί ένα σημαντικό θέμα πολιτικής και δικαίου. Η αποτυχία επίτευξης της κατάλληλης ισορροπίας μπορεί να αποτελέσει πηγή των εθνοτικών εντάσεων και συγκρούσεων (Διακοφωτάκης, 2001).

Η συμμετοχή της Αλβανίας σε πολλούς διεθνείς οργανισμούς με το πεδίο δραστηριότητάς τους στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στην επικύρωση ή υπογραφή σημαντικού αριθμού διεθνών πράξεων που στοχεύουν στην προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως αυτών των μειονοτήτων, η επικύρωση της Σύμβασης-Πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων, δείχνουν μια σοβαρή θεσμική δέσμευση. Στην πραγματικότητα, η αλβανική κοινωνία έχει θέσει μια θετική ισορροπία όσον αφορά το ζήτημα και τον σεβασμό για τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Η πρακτική εφαρμογή ιδίως των διατάξεων τους Σύμβασης-πλαίσιο του Συμβουλίου τους Ευρώπης για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων, επηρεάζει άμεσα τη βελτίωση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Ωστόσο, παρά τις ισχύουσες εθνικές και διεθνείς νομικές διατάξεις, πρέπει να γίνουν πολλά για να διασφαλιστεί στην πράξη ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ολοκλήρωση και κοινωνική ένταξη των μειονοτήτων που ζουν στη χώρα. Στο πλαίσιο της

τήρησης της κανονιστικής νομικής βάσης, παραμένει η απαίτηση την υπογραφή από την κυβέρνηση του Ευρωπαϊκού Χάρτη «Για περιφερειακές ή μειονοτικές Γλώσσες».

Το θέμα των μουσουλμανικών μειονοτήτων αποτελούσε πάντα ένα καυτό ζήτημα στην ελληνική πολιτική και δημόσια ζωή. Αυτή η ευαισθησία πρέπει να θεωρηθεί ως μέρος της ελληνοτουρκικής συστάδας προβλημάτων, που συχνά έφεραν τις δύο χώρες σε ρήξη. Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης εμπίπτει σε αυτό το σύμπλεγμα και εξαιτίας αυτού έχει πολιτικοποιηθεί ιδιαίτερα από την ελληνική πολιτική και πολιτιστική ελίτ. Για την πλειονότητα των Ελλήνων, οι μουσουλμάνοι της Θράκης θεωρούνται ένας εθνοτικός και θρησκευτικός ξένος πληθυσμός, που θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να αμφισβητήσει την κρατική κυριαρχία σε αυτήν την περιοχή (Λιθοξόου, 1991).

Από την συγκριτική ανάλυση του προηγούμενου κεφαλαίου, προκύπτουν τα παρακάτω συγκεντρωτικά συμπεράσματα:

- Όσον αφορά τα <u>ζητήματα των διακρίσεων</u>, είναι γεγονός ότι η τρέχουσα κατάσταση στην Αλβανία βελτιώνεται προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά σε ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις μπορεί να βρεθούν στοιχεία διάκρισης από τον πληθυσμό της πλειοψηφίας έναντι του πληθυσμού της ελληνικής μειονότητας. Η Αλβανία επέδειξε ισχυρή δέσμευση για προώθηση και προστασία των μειονοτικών δικαιωμάτων με την έγκριση του νόμου-πλαισίου (N.96/2007) για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων το 2017 (Assembly of the Republic of Albania, 2017). Ωστόσο, η Αλβανία πρέπει ακόμη να υιοθετήσει γρήγορα το πλήρες πακέτο της σχετικής δευτεροβάθμιας νομοθεσίας, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Αυτά τα βήματα είναι απαραίτητα για να διασφαλιστεί εφαρμογή όλων των αρχών και δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο νόμο-πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος χρήσης μειονοτικών γλωσσών και το δικαίωμα εκπαίδευσης στις μειονοτικές γλώσσες. Από τον Μάιο του 2019, έχουν εγκριθεί 5 κανονισμοί που σχετίζονται με το πακέτο.

Όμως, για τις εθνικές μειονότητες θα πρέπει να θέτει σαφείς κανόνες και όρια, προκειμένου να μην υπάρχει περιθώριο παρέμβασης από

άλλα νομοθετικά στοιχεία. Στην περίπτωση του αλβανικού Ν. 96/2017 και συγκεκριμένα το άρθρο 13, η μεγάλη δύναμη που δίνει στο Συμβούλιο των Υπουργών για την νομοθετική ρύθμιση πολλών θεμάτων της μειονότητας με νέες αποφάσεις και νόμους, αποδεικνύει την ανάμικτη εικόνα που υφίσταται ως προς την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Ειδικά με το Ν.96/2017, η ελληνική μειονότητα εξέγειρε έντονες αντιδράσεις καθότι η προστασία των μειονοτικών ατόμων περιορίζεται στις μειονοτικές ζώνες και πάλι (US Department of State, 2019).

Αναφορικά με την Ελλάδα, παρατηρείται ευελιξία των εκάστοτε κυβερνήσεων ως προς τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, οι οποίες εκπονούν νομοθετικά στοιχεία για την προστασία των δικαιωμάτων της. Παρόλα αυτά δεν έχει ληφθεί σοβαρά υπόψη η τρισδιάστατη οντότητα των μουσουλμανικών μειονοτήτων, με αποτέλεσμα ακόμη και οι Πομάκοι και οι Ρομά που διαθέτουν δική τους γλώσσα, να αντιμετωπίζονται ως τουρκόφωνοι (Τρουμπέτα, 2001).

- Αναφορικά με τα <u>γλωσσικά ζητήματα</u> των εξεταζόμενων μειονοτήτων, οι διατάξεις του άρθρου 15 του αλβανικού Ν.96/2017, απαιτούν το δικαίωμα χρήσης μειονοτικής γλώσσας, αλλά ταυτόχρονα συνδέουν την άσκηση του δικαιώματος με το σχετικές νομοθετικές ή διοικητικές αποφάσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η άσκηση του δικαιώματος χρήσης ιδίας γλώσσας, από ένα άτομο που ανήκει στην ελληνική μειονότητα, να εξαρτάται βασικά από το παράγωγο και τομεακό δίκαιο.

Αντίθετα, στην Ελλάδα, ο σεβασμός των γλωσσικών δικαιωμάτων αντικατοπτρίζεται και από το ΝΔ. 65/1974, σύμφωνα με το οποίο για τη διευκόλυνση άσκησης του εκλογικού δικαιώματος των μελών της μουσουλμανικής μειονότητας, διορίζεται στα εκλογικά κέντρα της Θράκης τουρκόφωνος διερμηνέας. Ομοίως και ο Ν. 1920/1991 που αναφέρεται στην αλληλογραφία των Μουφτείων (Τσιτσελίκης, 1996: 339-341), αποδεικνύει την ευελιξία του ελληνικού κράτους. Μία αρνητική πλευρά του γλωσσικού ζητήματος αφορά στις άλλες δύο μουσουλμανικές εθνότητες της Θράκης, Πομάκους και Ρομά, που αναγνωρίζονται και αυτές ως τουρκόφωνες, σύμφωνα με το άρθρο 41, παρ.1 της Συνθήκης της Λωζάνης. Η

καταστρατήγηση του δικαιώματος χρήσης της δικής τους γλώσσας, ξεκινώντας από το εκπαιδευτικό πεδίο, είναι υπαρκτή και η ελληνική κοινωνία θα πρέπει να θέσει νέα δεδομένα επίλυσης αυτού του θέματος.

- Όσον αφορά την άσκηση της ελευθερίας του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, την έκφραση συνείδησης και θρησκείας, οι απαντήσεις που δίδονται δείχνουν ότι δεν υπάρχουν εμπόδια και ότι αυτές οι ελευθερίες έχουν ασκηθεί ελεύθερα από τα μέλη της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία και της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη. Η μεγάλη διαμάχη μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, είναι οι αρμοδιότητες ενός Μουφτή. Με την συνταγματική τροποποίηση του άρθρου 5 του Ν.1920/1991 (ΦΕΚ Α΄11), για την προαιρετικότητα της προσφυγής στον Μουφτή για θέματα προσωπικού δικαίου των μελών της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης, και την έκδοση του Π.Δ. 52/2019 (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2018), η Ελλάδα ορθώς προχώρησε σε περιορισμό των αρμοδιοτήτων του Μουφτή, καθόσον είναι ένας θρησκευτικός λειτουργός, ο οποίος δεν νοείται να δικάζει με βάση τον ιερό ισλαμικό νόμο σε ένα κράτος καθαρά φιλελεύθερο και δημοκρατικό.

- Όσον αφορά την ύπαρξη έντυπων και οπτικοακουστικών μέσων στη μειονοτική γλώσσα, στην Αλβανία, υπάρχουν εβδομαδιαία προγράμματα που μεταδίδονται στην ελληνική γλώσσα σε περιφερειακά ιδιωτικά τηλεοπτικά κανάλια, καθώς και καθορισμένος χρόνος σε αυτήν τη γλώσσα που μεταδίδεται από το Radio Αργυρόκαστρο (RTSH) (Council of Europe, 2001, σ. 39).

Στην Ελλάδα, υπάρχουν τέσσερις ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί που μεταδίδουν στη μειονοτική γλώσσα σε ολόκληρη την περιοχή καθώς και αρκετοί ιστότοποι στο Διαδίκτυο (OSCE, 2013, σ. 2). Με την ψήφιση του Ν. 3592/2007 για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, δημιουργήθηκε πρόβλημα αναφορικά με τους μειονοτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς της Θράκης. Ο προαναφερθείς νόμος θέτει επίσης σε κίνδυνο βασικές έννοιες του πλουραλισμού, της ποικιλομορφίας και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων περιορίζοντας τη χρήση της τουρκικής γλώσσας στη Θράκη (OSCE, 2011a) (OSCE, 2011b).

- Όσον αφορά την πρόσβαση των παιδιών ελληνικής μειονότητας στο κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα της Αλβανίας, δεν υφίσταται πρόβλημα στις μειονοτικές ζώνες. Αλλά σε περιοχές όπως η Κορυτσά και η Χιμάρα με συγκεντρωμένο μεγάλο πληθυσμό ελληνικής μειονότητας, η μη ύπαρξη δίγλωσσων μειονοτικών σχολείων, αντανακλά μία μεγάλη έλλειψη.

Στον αντίποδα, στην Ελλάδα παρά το γεγονός ότι σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης άρθρο 41, η δέσμευση της Ελλάδας για την παροχή εκπαίδευσης στις μειονότητες της Θράκης, αφορά ρητά μόνο στην πρωτοβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης, υπήρχαν εξελίξεις θετικές και με την δημιουργία δευτεροβάθμιων μειονοτικών σχολείων (Ζεγκίνης, 1994).

Παρόλα αυτά, τίθεται και πάλι το θέμα των Πομάκων και των Ρομά, οι οποίοι αναγκάζονται να παρακολουθούν εκπαίδευση στην τουρκική και ελληνική γλώσσα. Η γλωσσική ετερότητα αυτών των δύο εθνοτήτων, επιβάλλει την δημιουργία ενός νέου εκπαιδευτικού πλαισίου με σεβασμό στην μητρική τους γλώσσα (Ασκούνη, 2011). Πλέον αυτών, με την καθιέρωση υποχρεωτικής παρακολούθησης της προσχολικής αγωγής από το ακαδημαϊκό έτος 2020-2021 (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2020), θα πρέπει να προβλεφθεί και νομοθετικά και πρακτικά, η δημιουργία μειονοτικών νηπιαγωγείων, στη βάση όμως που προαναφέρθηκε αναφορικά με τους Πομάκους και τους Ρομά.

- Αναφορικά με τη συμμετοχή σε κρατικούς φορείς, η Αλβανία με το Ν. 96/2017, ενσωμάτωσε την Επιτροπή Εθνικών Μειονοτήτων (Άρθρα 18-20), ένα αντιπροσωπευτικό όργανο των μειονοτήτων, ως «κεντρικό όργανο υπό την αιγίδα του πρωθυπουργού» (άρθρο 18.1), με την έννοια ενός «κυβερνητικού φορέα που απαντά απευθείας στον πρωθυπουργό» (ACFC, 2012, σσ. 29, σημείο 169). Δυστυχώς όμως ο νόμος δίνει την δύναμη για τη διαμόρφωση και την επιρροή αυτού του σώματος στον πρωθυπουργό και στο Συμβούλιο των Υπουργών. Παρόλα αυτά δεν μπορεί να μην αξιολογηθεί κάτι τέτοιο ως θετικό, όταν στην Ελλάδα δεν υφίσταται κάτι αντίστοιχο. Η δημιουργία μιας αντίστοιχης επιτροπής μουσουλμανικών μειονοτήτων, με την συμμετοχή και των τριών εθνοτήτων Τουρκόφωνων, Πομάκων και Ρομά, μόνο θετικά χαρακτηριστικά θα μπορούσε να προσδώσει στη χώρα μας. Διά μέσου

της αναγνώρισης, του διαλόγου και της συμμετοχής, όλοι οι πολίτες σε μια διαφοροποιημένη κοινωνία μπορούν να σχηματίσουν μεγαλύτερη κατανόηση των ανησυχιών του άλλου.

- Όσον αφορά στη συμμετοχή υποψηφίων μειονοτήτων και στις δύο χώρες, δεν παρατηρήθηκε κάποιο πρόβλημα.

Επομένως, η απάντηση στην πρώτη ερευνητική ερώτηση της παρούσας εργασίας είναι ότι δεν προστατεύονται επαρκώς τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία και της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη, και συναφώς επαληθεύεται η υπόθεση εργασίας.

Απαντώντας στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα παρατίθενται οι παρακάτω προτάσεις.

Η εφαρμογή των αρχών της χρηστής διακυβέρνησης παίζουν ζωτικό ρόλο στη συμπερίληψη των μειονοτήτων σε μια κοινωνία, αλλά και στην προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζονται κατά την εφαρμογή των δικαιωμάτων των μειονοτήτων είναι πολυάριθμες: η δημιουργία αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των μειονοτήτων και των κυβερνήσεων, η αλλαγή νοοτροπίας σχετικά με την αποδοχή των νέων πραγματικοτήτων και ο σεβασμός των δικαιωμάτων των ατόμων που τα εκπροσωπούν, η δημιουργία ενός κατάλληλου θεσμικού περιβάλλοντος που επιτρέπει πραγματική ισότητα των ατόμων ως μέλη των μειονοτήτων που διαφέρουν από τον υπόλοιπο πληθυσμό στη χώρα τους και την ένταξή τους.

Μια άλλη πρόκληση είναι η αποφυγή προσωρινών και επιπόλαιων εκστρατειών προπαγάνδας και η διαμόρφωση μιας συνεχούς διαδικασίας παρακολούθησης του σεβασμού των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, διευκολύνοντας ταυτόχρονα την άσκησή τους. Επιπλέον, μία από τις δεσμεύσεις όλων των κοινωνιών και των μηχανισμών τους σήμερα είναι η επένδυση και το έργο για έναν αξιοπρεπή κόσμο για τα παιδιά, ώστε να ξεκινούν τη ζωή τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, όπου όλα έχουν πολλές ευκαιρίες να αναπτύξουν τις δικές τους ατομικές δεξιότητες σε ένα υγιές και ενθαρρυντικό περιβάλλον. Αυτό το περιβάλλον είναι που θα πρέπει να χρησιμεύσει ως κίνητρο για τη σωματική, ψυχολογική, πνευματική, κοινωνική,

συναισθηματική και πολιτιστική ανάπτυξη των παιδιών, ως ζήτημα που αποτελεί πλέον παγκόσμια προτεραιότητα.

Ως αρχική πρόταση και για τις δύο χώρες, της Αλβανίας και της Ελλάδας, παρατίθεται η βελτίωση και ολοκλήρωση του νομικού πλαισίου για την προστασία των μειονοτήτων. Να θεσμοθετηθούν διάφορες νομικές βελτιώσεις για την ισότητα ενώπιον του νόμου και τη διακοπή των διακρίσεων, μια διάταξη, η οποία στο πλαίσιο της ισότητας, αποτρέπει επίσης τις αθέμιτες διακρίσεις λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, γλώσσας, πολιτικές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις, εκπαίδευσης, κοινωνικής ή οικονομικής κατάστασης ή γονικής μέριμνας.

Η ζωτική πραγματικότητα της αλβανικής και της ελληνικής κοινωνίας συμπεριελάμβανε πάντα εθνοτικές, πολιτιστικές, θρησκευτικές ή ακόμη και γλωσσικές μειονότητες, των οποίων η μεταχείριση έχει λάβει μια νέα διάσταση μετά τη δεκαετία του '90. Αυτό είναι προφανές στις δεσμεύσεις που ανέλαβε το αλβανικό κράτος για το σκοπό αυτό, όπως αντίστοιχα και το ελληνικό κράτος πολύ νωρίτερα.

Όμως, παρά αυτές τις θεσμικές δεσμεύσεις και τους υπάρχοντες εθνικούς και διεθνείς νόμους, αναγνωρίζεται ότι στην πράξη πρέπει να γίνουν ακόμη πολλά για είναι εγγυημένος ο σεβασμός των δικαιωμάτων, της ένταξης και της κοινωνικής ένταξης των μειονοτήτων που ζουν στην εκάστοτε χώρα. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τις εθνικές μειονότητες, παρατηρείται ότι παρά την υπάρχουσα κανονιστική νομική βάση, δεν υπάρχει ακόμη ορισμός για τις εθνικές μειονότητες. Η διαδικασία αναγνώρισης των εγχώριων μειονοτήτων βασίζεται σε κριτήρια που ορίζονται από διεθνείς συμβάσεις, όπως και σε αντικειμενικά κριτήρια που σχετίζονται με την ύπαρξη ορισμένων εθνοτικών, πολιτιστικών, θρησκευτικών και γλωσσικών χαρακτηριστικά που διακρίνουν τις μειονότητες από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Καθώς και σε κριτήρια που σχετίζονται με την προθυμία ενός ατόμου για την προστασία του πολιτισμού, των παραδόσεων, της θρησκείας και της γλώσσας, δηλαδή το κριτήριο του αυτοπροσδιορισμού που συνεπάγεται την προσωπική επιλογή να αποτελεί μέρος μιας συγκεκριμένης μειονότητας.

Η Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης «για την προστασία των μειονοτήτων», δεν είναι αυτο-εφαρμόσιμη, αλλά χρειάζεται να υιοθετηθούν και άλλα νομικά μέτρα για να καταστεί δυνατή εφαρμογή των διατάξεών της. Η παρούσα Σύμβαση δεν θέτει ούτε τον ορισμό ούτε σε ποια βάση αναγνωρίζονται οι μειονότητες. Αυτό σημαίνει ότι εναπόκειται στις χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης να ρυθμίσουν αυτήν την πτυχή μέσω εσωτερικών νομικών πράξεων, ανάλογα με το αντίστοιχες συνθέσεις μειονοτήτων σε κάθε χώρα μέλος. Επί του παρόντος, η Αλβανία και η Ελλάδα δεν έχουν λάβει «το απαραίτητο νομοθετικό μέτρο», και δεν έχουν εκδώσει οποιονδήποτε οριστικό καθορισμό πράξης για τον ορισμό ή τα κριτήρια αναγνώρισης των μειονοτήτων. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, ένας ορισμός βάσει συγκεκριμένου νόμου, είναι απαραίτητος και παράλληλα αποτελεί μία μεγάλη πρόκληση για κάθε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

ACFC. (2003). *First Opinion on Albania (adopted on 12 September 2002).* Strasbourg: ACFC. [online] από https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008bd39 (Ανάκτηση Νοε 3, 2020)

ACFC. (2008). *Second Opinion on Albania.* ACFC. [online] από https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c151 (Ανάκτηση Σεπ 5, 2020)

ACFC. (2011). *Third Opinion on Albania.* ACFC. [online] από https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c633 (Ανάκτηση Σεπ 5, 2020)

ACFC. (2012). *Third Opinion on Albania (adopted on 23 November 2011).* Strasbourg: ACFC. [online] από https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c633 (Ανάκτηση Νοε 3, 2020)

Albanian Government. (2012). *Albania's Constitution of 1998 with Amendments through 2012.* [online] από https://www.constituteproject.org/constitution/Albania_2012.pdf?lang=en (Ανάκτηση Νοε 8, 2020)

Assembly of the Republic of Albania. (2017). Law of Protection on National Minorities. *Law 96/2017.* Tirana: Republic of Albania. [online] από https://www.elame.gr/documents/legislation/albanian-minority-law/?lang=en (Ανάκτηση Νοε 3, 2020)

BalkanInsight. (2008, Δεκ 12). *Albania King Condemns Ethnic Greek Mayo*r. [online] από doi:https://balkaninsight.com/2008/12/12/albania-king-condemns-ethnic-greek-mayor/ (Ανάκτηση Νοε 3, 2020)

BalkanInsight. (2009, Μαρ 10). *Albania Seeks Jail for Ethnic Greek Mayor.* [online] από https://balkaninsight.com/2009/03/10/albania-seeks-jail-for-ethnic-greek-mayor/ (Ανάκτηση Νοε 3, 2020)

Barjarba, K. (2004, Summer/Fall). "Migration and Ethnicity in Albania: Synergies and Interdependencies". *The Brown Journal of World Affairs*, σελ. 231-239.[online] από https://www.jstor.org/stable/24590512?seq=1 (Ανάκτηση Νοε 3, 2020)

Caportoti, F. (1977). *Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities.* New York: UN. [online] από https://undocs.org/en/E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1 (Ανάκτηση Νοε 3, 2020)

Cela, A., & Lleshaj, S. (2014). *Albanian Greek relations from the eyes of the Albanian public – perceptions 2013.* Tirana: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Commission on Human Rights. (1995). *Report on the Fifty-first Session.* New York and Geneva: UN. [online] από file:///C:/Users/user/Downloads/E_1995_23_E_CN.4_1995_176-EN.pdf (Ανάκτηση Οκτ 30, 2020)

Council of Europe. (1950). *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.* Ρώμη: Council of Europe. [online] από https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf (Ανάκτηση Οκτ 16, 2020)

Council of Europe (1992). *European Charter for Regional or Minority Languages.* Strasbourg¨ Council of Europe. [online] από https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d3569 (Ανάκτηση Οκτ 16, 2020)

Council of Europe. (1995). *Text of the Framework Convention for the Protection of the National Minorities.* Βρυξέλλες: Council of Europe. [online] από https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c1303 (Ανάκτηση Οκτ 16, 2020)

Council of Europe. (2001). *First Report Submitted by Albania pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the protection of minority rights.* Strasbourg: Council of Europe. [online] από https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008a6ad (Ανάκτηση Νοε 8, 2020)

Council of Europe. (2007). *Second Report Submitted by Albania pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the protection of minority rights.* Strasbourg. [online] από doi:https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008b62e (Ανάκτηση Νοε 8, 2020)

Council of Europe Parliamentary Assembly. (2010). *Freedom of religion and other human rights for non-Muslim minorities in Turkey and for the Muslim minority in Thrace (Eastern Greece).* Brussels. [online] από

http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17807&lang=en (Ανάκτηση Νοε 8, 2020)

CSCE. (1990). *Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE.* Copenhagen: CSCE. [online] από https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf (Ανάκτηση Νοε 8, 2020)

European Commission. (2019). *Albania 2019 Report.* Brussels: European Commission. [online] από https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-albania-report.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Fassmann, H., Reeger, U., & Sievers, W. (2009). *Statistics and Reality: Concepts and Measurements of Migration in Europe.* Amsterdam: Amsterdam University Press. [online] από https://books.google.gr/books?id=0sDMwizfI0gC&pg=PA240&redir_esc=y&hl=el#v=onepage&q&f=false (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Hoxha, E. (1985). *Two Friendly Peoples.* Toronto: Marx , Engels, Lenin, [online] από https://www.marxists.org/reference/archive/hoxha/works/ebooks/two_friendly_peoples.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

ICS. (2001). *Albania: State of the Nation.* Tirana: ICS. [online] από https://web.archive.org/web/20100808142347/http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/Albania%205.ashx (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

ICS. (2001). *Albania: State of the Nation.* Tirana: ICS. [online] από https://web.archive.org/web/20100808142347/http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/Albania%205.ashx (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Kassimeris, C., & Vryonides, M. (2012). *The Politics of Education. Challenging Multiculturalism.* New York: Routledge.

Killian, L. M. (1996, Fall). What or who is a "minority"? *Michigan Sociological Review, 10*(-), σελ. 18-31.

Kontis, V., & Manta, E. (1994). *The Greek Minority in Albania, A Documentary Record*. Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.

Krippendorf, K. (1980). *Content Analysis: An introduction to its methodology.* Beverly Hills: Sage.

Meta, B. (2002). *Greek-Albanian Tension 1939-1949.* Tirana: Book House "GEER".

Minority Rights Group International. (2008). *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples - Albania : Greeks*. [online] από doi:https://www.refworld.org/docid/49749d6531.html (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Oğuzlu, T. (2007, Μαρ). Soft Power in Turkish Foreign Policy. *Australian Journal Of International Affairs, 61*(1), σελ. 81-97. [online] από https://www.researchgate.net/publication/232884671_Soft_Power_in_Turkish_Foreign_Policy (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Ombudsman of the Republic of Albania. (2018). *Annual Report on the Activity of the Ombudsman's Institution 2017.* [online] από https://avokatipopullit.gov.al/ombudsman/media/manager/website/reports/REPORT%202017.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

OSCE. (1998, Νοε 22). *Constitution of the Republic of Albania.* [online] από OSCE: https://www.osce.org/files/f/documents/3/2/41888.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

OSCE. (2004). *Analysis and Review of the Albanian Law No. 8410/1998.* Strasbourg: Organisation for Security and Co-operation in Europe.

OSCE. (2011a). *Regular Report to the Permanent Council.* Vienna: OSCE. [online] από https://www.osce.org/files/f/documents/2/8/76158.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

OSCE. (2011b). *Regular Report to the Permanent Council.* Vienna: OSCE. [online] από https://www.osce.org/files/f/documents/9/e/78951.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

OSCE. (2013, Μαϊ 14). *Freedom of Media in Western Thrace.* [online] από Office for Democratic Institutions and Human Rights: https://www.osce.org/files/f/documents/5/6/101421.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Pettifer, J. (2001). *The Blue Guide to Albania and Kosovo.* London: A & C Black.

Popping, R. (2000). *Computer-assisted Text Analysis.* Newbury Park, London: Sage.

Poulton, H. (1993). *The Balkans: Minorities and States in Conflict.* London: Minority Rights Publications.

Prauser, S., & Rees, A. (2004). *Nazi Germany allegedly mistreated German minorities in neighboring countries as a pretext to justify its expansion.* San Domenico, Italy: European University Institute. [online] από https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/2599/HEC04-01.pdf;jses- (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Sako, M. (2012, Ιουλ). "Greek Minority in Albania: Exclusion or Inclusion?" *Mediterranean Journal of Social Sciences, 3*(10), σελ. 169-172. [online] από Ανάκτηση Νοε 8, 2020, από file:///C:/Users/user/Downloads/11336-Article%20Text-42519-1-10-20200501.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Stan, L. (2009). "Content Analysis" Στο G. Albert, & J. Mills (Επιμ.), *Encyclopedia of Case Study Research* (σελ. 225-229). London: Sage Publications.

Tsitselikis , K. (2012). *Old and new Islam in Greece : from historical minorities to immigrant newcomers.* Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. [online] από https://books.google.gr/books?id=FdqRdctzEXcC&pg=PA511#v=onepage&q&f=false (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UN. (1948). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.* New York: UN.

UN. (1969). *Vienna Convention on the Law of Treaties.* Vienna: UN. [online] από https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UN. (2012). *Promoting and Protecting Minority Rights. A guide for advocates.* New York and Geneva: UN.

UN Commission on Human Rights. (1986). *Compilation of proposals ooncerning the définition of the term "minority".* New York: UN. [online] από https://undocs.org/en/E/CN.4/1987/WG.5/WP.1 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UN Economic and Social Council. (1947a). *Report of the drafting committee to the commission of human rights.* New York: UN. [online] από https://undocs.org/en/E/CN.4/21 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UN Economic and Social Council. (1947b). *Report submitted to the Commission on Human Rights.* New York: UN. [online] από https://undocs.org/en/E/CN.4/52 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UN Economic and Social Council. (1951). *Report of the fourth session of the Sub- Commission on prenention of discriminationand protection of minoritiesto the Commisssion on human rights.* New York: UN. [online] από https://undocs.org/en/E/CN.4/641 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UNESCO. (1960). *Convention against Discrimination in Education 1960.* Paris: UNESCO. [online] από https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114583.page=118 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UNOHCHR. (1948). *Οικουμενική Διακύρηξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.* Geneva: UN.

UNOHCHR. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights.* New York: UN. [online] από https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UNOHCHR. (1989). *Convention on the Rights of the Child.* New York: UNOHCHR. [online] από https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UNOHCHR. (1994). *CCPR General Comment No. 23: Article 27 (Rights of Minorities).* New York: UN Human Rights Council. [online] από https://www.refworld.org/docid/453883fc0.html (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UNOHCHR. (2008). *Working with United Nations Human Rights Programme. A handbook for Civil Society.* New York and Geneva: UNOHCHR. [online] από https://www.ohchr.org/EN/AboutUs/CivilSociety/Documents/Handbook_en.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

UNOHCHR. (2010). *Minority Rights: International Standards and Guidance for implementation.* New York and Geneva: UN.

UPI. (2008, Αυγ 20). Greek minority in Albania: Seek Official Language. Unrepresented Nations and People Organisation. [online] από https://unpo.org/article/8545 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

US Department of State. (2019). *Albania 2019 human rights report.* Washington D.C.: US State Department. [online] από https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/ALBANIA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf (Ανάκτηση Νοε 11, 2020)

Vickers, M. (2006). *The Albanians – A Modern History.* London: I.B.Tauris.

Wolff, S., Anghelea, A.-M., Djuric , I., & van Houten, P. (2008). *Minority Rights in the Western Balkans.* Brussels: European Parliament-Policy Department External Policies. [online] από https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2008/385559/EXPO-DROI_ET(2008)385559_EN.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Ελληνόγλωσση

Αλεξανδρής, Α. (1991). "Το μειονοτικό ζήτημα, 1954-1987". Στο Α. Αλεξανδρής, Θ. Βερεμής, Π. Καζάκος, Β. Κουφουδάκης, Χ. Ροζάκης, & Γ. Τσιτσόπουλος, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987* (σελ. 495-552). Αθήνα: Γνώση.

Ασημακοπούλου, Φ., & Χρηστίδου- Λιοναράκη, Σ. (2002). *Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις.* Αθήνα: Λιβάνη.

Ασκούνη, Ν. (2011). "Μειονοτικό ή Ελληνόγλωσσο σχολείο; Εκπαιδευτικές επιλογές, πολιτικά διλήμματα και κοινωνικές αλλαγές" Στο Α. Ανδρούσου, & Ν. Ασκούνη, *Πολιτισμική ετερότητα και ανθρώπινα δικαιώματα. Προκλήσεις για την εκπαίδευση* (σελ. 208-222). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Βίκερς , Μ., & Πετιφέρ, Τ. (1998). *Αλβανία.* Αθήνα: Καστανιώτης.

ΓΕΕΘΑ. (2020). *Νομοθετικό Διάταγμα 238/ΦΕΚ Α΄/1923.* [online] από ΓΕΕΘΑ: https://geetha.mil.gr/wp-content/uploads/2019/10/3-SYNTHIKI-EIRHNHS-LWZANIS.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Γλαβίνας, Α. (1996). *Το αυτοκέφαλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας.* Αθήνα: Ιδρυμα Γουλανδρή-Χόρν.

Δημούλης, Δ. (1997). "Η νομική προστασία των εθνικών μειονοτήτων". Στο Κ. Τσιτσελίκης, & Δ. Χριστόπουλος, *Το Μειονοτικό Φαινόμενο Στην Ελλάδα. Μια συμβολή των κοινωνικών επιστημών* (σελ. 119-170). Αθήνα: Κριτική & ΚΕΜΟ.

Διακοφωτάκης, Γ. (2001). *Περί μειονοτήτων κατά το Διεθνές Δίκαιο.* Αθήνα: Σάκκουλα.

Δραγώνα, Θ., & Φραγκουδάκη, Α. (2008). *Πρόσθεση όχι αφαίρεση. Πολλαπλασιασμός όχι διαίρεση. Η μεταρρυθμιστική παρέμβαση στην εκπαίδευση της μειονότητας της Θράκης.* Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δώδος, Δημοσθένης (1991). *Εκλογική γεωγραφία των μειονοτήτων. Μειονοτικά κόμματα στη Νότια Βαλκανική: Ελλάδα, Βουλγαρία, Αλβανία.* Αθήνα: Εξάντας.

Ελεύθερος Τύπος. (2008, Ιαν 24). ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ: "Γιαβάς - Yavas. Θερμό κλίμα και ισχυρή βούληση Καραμανλή - Ερντογάν για προσέγγιση, χωρίς όμως θεαματικά αποτελέσματα. *Ελεύθερος Τύπος*, 11-13.

Ελληνικό Κοινοβούλιο. (2008). *Σύνταγμα του 1975, όπως τροποποιήθηκε το 2008.* Αθήνα: Ελληνικό Κοινοβούλιο. [online] από https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/001-156%20aggliko.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Ευρωπαϊκή Ένωση. (2009, Απρ 28). Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους αφενός, και της Δημοκρατίας της Αλβανίας αφετέρου. *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. [online] από https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:22009A0428(02)&from=EL (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (1954). *Νομοθετικό Διάταγμα 3065.* Αθήνα: Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος. [online] από file:///C:/Users/user/Downloads/document%20(3).pdf (Ανάκτηση Νοε 7, 2020)

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (1998, Ιαν 13). *Ν. 2568/1998.* [online] από Εφημερίδα της Κυβερνήσεως:

https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/1998/a/fek_a_8_1998.pdf&t=0212684874ff495ba299e995b4915358 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Ζεγκίνης, Ε. (1994). *Οι Μουσουλμάνοι Αθίγγανοι της Δυτικής Θράκης.* Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.

Ζεγκίνης, Ε. (2001). *Ο Μπεκτασισμός στη Δυτική Θράκη.* Αθήνα: Πουρνάρας.

Ζιώγας, Ν. (1995). "Τα ανθρώπινα και μειονοτικά διακαιώματα και οι Έλληνες στην Αλβανία". Στο Θ. Βερεμής, *Ο ελληνισμός της Αλβανίας.* Αθήνα: Μεταίχμιο

Καστρισιανάκη - Guiton, Μ. (2019, Μαρ). Εμβέρ Χότζα: ο κομμουνιστής δικτάτορας της Αλβανίας. *The books Journal* (69). [online] από http://booksjournal.gr/%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1/item/2381-enver-hohja-o-kommounistis-diktatoras-tis-albanias (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Κόκκας, Ν. (2011, Οκτ 4). Η λεξικογραφική έρευνα του Ρ.Γ.Καραχότζα. *Αγώνας*. [online] από https://agonas.gr/2011/10/04/%CE%B7-%CE%BB%CE%B5%CE%BE%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%81-%CE%B3-%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%87%CF%8C%CF%84/ (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Κολλάρος, Β. (2018, Ιαν 30). Όταν έπεφταν οι μπάρες στη Θράκη. *SLPress online*. [online] από doi:https://slpress.gr/ethnika/otan-epeftan-oi-mpares-sti-thraki/ (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Λιθοξόου, Δ. (1991). *Μειονοτικά ζητήματα και εθνική συνείδηση στην Ελλάδα.* Θεσσαλονίκη: Λεβιάθαν.

Μαλκίδης, Θ. (2007). *Οι Ελληνοαλβανικές σχέσεις.* Αθήνα: Γόρδιος.

Μαλκίδης, Θ. (2016). Η οικογένεια και η γυναίκα στην κοινωνία των μουσουλμανικών μειονοτήτων της Δυτικής Θράκης. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 116*(-), σελ. 51-78. [online] από file:///C:/Users/user/Downloads/9455-17995-2-PB%20(1).pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Μπαλτσιώτης, Λ., & Τσιτσελίκης, Κ. (2001). *Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης. Συλλογή Νομοθεσίας – Σχόλια.* Αθήνα- Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα & ΚΕΜΟ.

Μπαλτσιώτης, Λ., & Τσιτσελίκης, Κ. (2008). "Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης: Νομικό καθεστώς, προβλήματα και προοπτικές". Στο Θ. Δραγώνα, & Ά. Φραγκουδάκη (Επιμ.), *Πρόσθεση όχι αφαίρεση, πολλαπλασιασμός, όχι διαίρεση. Η μεταρρυθμιστική παρέμβαση στην εκπαίδευση της μειονότητας της Θράκης* (σελ. 59-90). Αθήνα: Μεταίχμιο. [online] από https://www.researchgate.net/publication/343430264_E_meionotike_ekpaideuse_tes_Thrakes_nomiko_kathestos_problemata_kai_prooptikes (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

ΟΗΕ. (1945). *Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών.* Άγιος Φραγκίσκος: ΟΗΕ. [online] από https://unric.org/el/%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%BF%CE%B7%CE%B5/ (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)
Παναγιωτίδης, Ν. (1996). *Το μειονοτικό εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδος.* Αλεξανδρούπολη: Γνώμη.

Παπαδόπουλος, Θ. (2011). "Γλωσσικά Ζητήματα των Μουσουλμάνων της Θράκης: Μειονότητα ή Μειονότητες;". (στα ελληνικά). Στο M. Tsianikas, N. Maadad, G. Couvalis, & M. Pala, *Greek Research in Australia: Proceedings of the Biennial International Conference of Greek Studies* (σελ. 168-178). Adelaide: Flinders University . [online] από https://core.ac.uk/download/pdf/14947748.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Περράκης, Σ. (2013). *Ευρωπαϊκό Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Συμβούλιο της Ευρώπης – Ευρωπαϊκή Ένωση - ΟΑΣΕ.* Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Σολταρίδης, Συμεών. (1997). *Η ιστορία των μουφτείων της Δυτικής Θράκης*. Αθήνα: Λιβάνη.

Σούρπη, Ρ.-Ε. (2017, Μαϊ 13). *Μουσουλμανικοί πληθυσμοί Ελλάδας-Κίνας: οι περιπτώσεις της Θράκης και της Xinjiang.* [online] από Student Association For International Affairs- ΜΚΟ: https://thesafiablog.com/2017/05/13/%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF-%CF%80%CE%BB%CE%B7%CE%B8%CF%85%CF%83%CE%BC%CE%BF%CE%AF-

%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%AF/ (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Στάθη, Π., & Τρέσσου, Ε. (1997, Απρ- Ιουν). Η τριτοβάθμια μειονοτική εκπαίδευση. *Σύγχρονα Θέματα, 63*(-), σσ. 68-69. [online] από http://pandemos.panteion.gr/index.php?lang=el&op=record&type=&q=&page=0&pid=iid:4253 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Συμβούλιο της Ευρώπης. (1992). *Ευρωπαϊκός χάρτης των περιφερειακών ή μειονοτικών γλωσσών: Αιτιολογική Έκθεση.* Στρασβούργο: Συμβούλιο της Ευρώπης. [online] από https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d35ec (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Συρίγος, Ά. (2015). *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις.* Αθήνα: Πατάκης.

Τρουμπέτα, Σ. (2001). *Κατασκευάζοντας ταυτότητες για τους Μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης: Το παράδειγμα των Πομάκων και των Τσιγγάνων.* Αθήνα: Κριτική.

Τσιούμης, Κ. (2008). *Μειονότητες στην Ελλάδα- Ελληνικές μειονότητες στα Βαλκάνια.* Αθήνα: Αντ. Σταμούλης.

Τσιούμης, Κ. (2010). *Λεπτές Ισορροπίες. Μειονοτικά Ζητήματα στην Εκπαίδευση.* Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλη.

Τσιτσελίκης, Κ. (1996). *Το Διεθνές Και Ευρωπαϊκό Καθεστώς Προστασίας Των Γλωσσικών Δικαιωμάτων.* Κομοτηνή: Σάκκουλας Αντώνης.

Τσιτσελίκης, Κ. (2002). Η Συνθήκη των Αθηνών 1913 στην προκρούστεια κλίνη. *Νομοκανονικά*, σσ. 101-116. [online] από https://www.kemo.gr/doc.php?fld=doc&doc=97.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2000). *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, το έργο μιας τριετίας.* Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Υπουργείο Εξωτερικών. (1999). ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΘΡΑΚΗΣ. Αθήνα, Ελλάδα. [online] από http://www.hri.org/MFA/foreign/musmingr.htm (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2018, Δεκ). Ο μαθητικός πληθυσμός της μειονότητας στη Θράκη. Αθήνα, Ελλάδα. [online] από https://museduc.gr/el/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%83/%CE%B7-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%83%CE%B5-%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%B8%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2018). *Περιστατικά εις βάρος χώρων θρησκευτικής σημασίας στην Ελλάδα.* Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. [online] από https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2019/Ekthesi_2018.pdf (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2020). *Εγγραφές μαθητών/τριών στα Νηπιαγωγεία για το σχολικό έτος 2020-2021.* Αθήνα: Υ.ΠΑΙ.Θ. [online] από https://diavgeia.gov.gr/decision/view/%CE%A9%CE%9A2%CE%A446%CE%9C%CE%A4%CE%9B%CE%97-%CE%A9%CE%917 (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Φλώρου, Α. (2012). *Ο μπεσακτισμός στην Αλβανία.* Αθήνα: Μυρμιδόνες.

Χαραλαμπίδης, Α. (1985). *Οι Πομάκοι της Ροδόπης* (Τόμ. 6). Κομοτηνή: Θρακική Επετηρίδα.

Χαραλαμποπούλου, Ι. (2017, Μαρ 4). Στα δημόσια νηπιαγωγεία βάζει το υπ. Παιδείας την τουρκική γλώσσα. *Protothema*. [online] από https://www.protothema.gr/greece/article/659373/sta-dimosia-nipiagogeia-vazei-to-up-paideias-tin-tourkiki-glossa-/ (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Vozemberg-Vrionidi, Elissavet (2018) *Κοινοβουλευτική Ερώτηση με αίτημα γραπτής απάντησης E-005521-18 προς την Επιτροπή Άρθρο 130 του Κανονισμού*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο [online] από

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2018-005521_EL.html (Ανάκτηση Νοε 10, 2020)

Ελληνική Νομοθεσία

Ν.2073/1952

ΝΔ. 65/1975

N. 2341/1995

N.3592/2007

N.3848/2010

N.4139/2014

N.4283/2010

Ιστοσελίδες

www.un.org

www.ecoi.net

Παράρτημα «Α»

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΑ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΧΩΡΙΑ

ΠΑΡΟΧΗ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

Πηγή: Δ΄ Σώμα Στρατού - Ξάνθη

Παράρτημα «Β»

ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Πηγή: Δ΄ Σώμα Στρατού - Ξάνθη